NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXII. ÉVFOLYAM. 1911. NOVEMBER—DECEMBER. IX—X. FÜZET.

ERZSÉBET NAPJÁN.*

Vannak az emberi életnek diadalmasan szép napsugaras napjai, amikor az isteni erő, a belelehelt isteni tűz izzóvá lesz benne és kisugárzó fényével, melegével elárasztja, megvilágítja, felmelegíti a körülötte levő világot. Lüktető *életet* bocsát reá és az Istentől nyert erővel újra megteremti azt, ami körülveszi. Ünnepel ilyenkor az ember — megünnepli lelkének erejével a saját korlátolt kis életében a *teremtés* csodálatos kialakulását.

Oh bár gyakran jutna ez mindnyájunknak osztályrészül! Kicsi és nagy — öntudatlanúl és öntudatosan, gyermek, ifjú és felnőtt, óh bár gyakran éreznők, hogy Isten az embert teremtésének osztályosává avatta, mert tőle várja, hogy a világ új és újabb formát nyerjen. *Azért adott a lelkének életet, hogy életet osszon ő is!* Megadta azt a nagy jót, hogy változást és fejlődést, alakulást és tökéletesedést idézhessen elő a körülötte levő világban, az élet országútján! Igen, csak azok *élnek* igazán, akiknek van erejük arra, hogy a körülöttük levő világot a maguk képére alakítsák át.

Erzsébet királynéról olvassuk, halljuk, tudjuk, számtalan közvetetlen és közvetett tanu, adat beszéli, hirdeti sok-sok ezer változatban, neki meg volt az a gyönyörű, *életosztó ereje,* hogy közelében jobbak, erősebbek, megbocsátóbbak lettek az emberek. Aki vele érintkezett, mindenki érezte ezt a bűvös erőt, nem a királyi hatalom, hanem a *királyi,* az *isteni lélek erejét!*

* November 19-én az «Erzsébet Nőiskola» emlékünnepén tartott előadás.

Ez a kedves nap, az ő nevének ünnepnapja, jelentse nekünk a jobb és több embert, az alakító erőt; jelentse azt a nemes vágyakozást, hogy mi is jobbak és tökéletesebbek akarunk lenni: erősebbek a kötelességtudásban, serényebbek egymás szolgálatában és bölcsebbek egymás megértésében.

Nagy gondolat rejlik abban, hogy bár rang és világi felfogás, vagyon és társadalom és sok ezer minden elkülönített tőle bennünket, *lelkünk* felemelkedhetik hozzá és a rokonságot, a testvériséget megérzi. Élvezzük ezt, örüljünk ennek és áldjuk a Gondviselést, aki az *egyenlőség, testvériség és szabadság útját* a lelkekben ily szépen és jól lerakta, megalapozta, felépítette. Áldjuk az urat!

Áldásthozó, lelket termékenyítő, életet javító legyen mindenkor a mi nagy királynénk nemes emlékezete.

*

Erzsébet királyné nevenapján, november 19-én 1870-ben 40 esztendővel ezelőtt történt, hogy Eötvös József báró, aki akkor közoktatásunkat ihletett szívvel és az Istentől nyert alakító erővel kormányozta, egy kinevezést írt alá, amelyben Zirzen Jankát a budai elemi tanítónőképző igazgatójává nevezte ki.

Ki volt Zirzen Janka?

Feleljünk reá épen a költő miniszternek egyik gyönyörű gondolatával. *Homokszem* volt, melyet felkapott az élet szele és vitt, vitt magával oda, ahol a nagy Rendelőnek szüksége volt rá. *Tető*, hegytető, hegycsúcs volt, amely nem éldelte, hanem hirdette a felkelő napot.

Ki volt Zirzen Janka?

Egyszerű ház szülöttje, szinte mitoszi származású, oly keveset tudunk róla és oly keveset beszélt ő maga erről. Nála az volt a fő, hogy létezett, mint *alakító erő*, mint embereket formáló, nevelő hatalom! A nagy Rendelőnek szüksége volt reá!

Az ő munkálkodása megerősíti a hitet mindnyájunkban aziránt, hogy az ember a tervszerű, az okos és jóságos hatá-

sok alatt emberibb, derekabb, istenibb lehet. — Megerősíti a hitet a *nevelés ható erejében!*

Mi, akik zsenge korunktól kezdve érintkeztünk vele, akik éreztük nevelő vésőjének gyakran sebet ejtő, fájdalmat okozó érintését és kezének sebet gyógyító, simító, formáló tapintatát; mi, akik láttuk, hogyan lesz szívének, kezének erejéből, a kis formátlan gyermeklélekből nemes emberszobor: mi hiszünk az ő hivatásában és a *nevelés új életet adó erkölcsi erejében!*

Ki ne emlékeznék az ő büntető és jutalmazó művészetére? Akkor, amikor hatott, természetesnek és egyszerűnek látszott, mint minden igazi művészet, de ha ma visszatekintőleg, mint *egészet* elemezzük, megállapíthatjuk belőle *a nevelői munka szervező, összefüggő, testet és lelket felépítő, eszményítő, isteni erejét!*

Egy falusi kis leány, egy pusztai gyermek eljut a közelébe és ő ahogy ránéz, megállapítja, hogy ennek a kis leánynak nemcsak az arcát sütötte meg a jó falusi nap, hanem a lelkébe bizonyos elbágyadást hozott létre a szülői ház folyton kisugárzó melege, amelyet ő, a gyermek egyszerűen elfogadott és nem dolgozott fel energiává! Ellágyult, talán elkényelmesedett a jótevő meleg hatása alatt. És a nagy nevelő hozzá lát, hogy azt a meleget, azt a tüzet, ami a gyermek lelkében van, *energiává felfokozza, akaraterővé, tetterővé nevelje.* A gyermek eleinte csak a szenvedést érzi, mintha meg akarnák lelke melegétől fosztani, lázad és vergődik és közben alakul: új formát, új erőt, új életet nyer!

Áldott legyen Zirzen Janka emlékezete és soha el nem muló lelkünkben a hit, hogy mi is *azért vagyunk ezen a földcsillagon* — ahol kis határokon nagy eszmék küzdenek — hogy *alakuljunk és alakítsunk, tökéletesedjünk és tökéletesítsünk.*

Nem, nem lehet ez véletlen, a gondviselés akaratából történt, hogy Zirzen Janka épen Erzsébet királyné nevenapján lett a mienk. Egy világ választotta el őket egymástól, de a léleknek a szép testvérisége, az embert javító és formáló erő mindkettőnek nemes tulajdona volt. Intézetünk nov. 19-én min-

dig megünnepelte a királyné nevenapján első igazgatójának kinevezését, az intézet megalapítását.

November 20-án, mondhatjuk Erzsébet királyné nevenapján 1898-ban történt, hogy Ő császári és apostoli királyi felsége Gödöllön kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedte, hogy a budapesti VI. ker. áll. felső nép- és polgári iskolai tanítónőképező intézet és a vele kapcsolatos felsőbb leányiskola az *Erzsébet nőiskola* nevet viselhesse.

Általános volt az öröm az intézetben e gyönyörű ajándék felett. De senki sem örült ennek jobban, mint az intézet igazgatónője, Lázárné Kasztner Janka, aki akkor már két év óta vezette, kormányozta intézetünket és aki ezt a nevet, címet megszerezte nekünk!

Fájdalmasan nélkülözzük őt körünkben, hiszen ünnepünket Erzsébet királyné fenséges emlékével kapcsolatban néki ajánljuk fel, megköszönni, hogy intézetünket Erzsébet nőiskolává fejlesztette és ezt a kedves, fenséges nevet örökségül itt hagyta reánk és a késő utódokra.

Nem, nem a véletlen, gondviselésszerű beavatkozás, hogy ez is épen Erzsébet királyné nevenapján történt!

Lélekhez szólnak, mert mélyen a szívből fakadnak azok a szavak, melyek intézetünket Erzsébet nőiskolává felavatták.

Így hangzanak:

«*Legyen ez az intézet a női erények kiapadhatatlan forrása és termő talaja, az igaz, eseményi nőiesség ideálja, melyből száműzve legyen minden, ami köznapi s melyben a tiszta idealizmus ünnepli nap-nap mellett legszebb diadalát.*»

Álljunk meg egy pillanatra!

Ilyennek álmodta, ilyennek óhajtotta az intézet igazgatónője, ami kedves Janka nénink, az Erzsébet nőiskolát! Elvezette új, szép otthonába, dolgozott benne és érte csodálatos munkaerővel, kedvvel, kitartással, szeretettel sok éven át.

Tegyük magunkévá az ő nemes vágyát, reményét, hitét! és dolgozzunk mi is egész szivvel! *Avassuk fel minden Erzsébet napján ujra meg ujra egy idealizmus templomává a mi*

kedves intézetünket. Hiszen az ideálok arra valók, hogy vezessenek és voltaképen égi s légi természetükben rejlik, hogy egészen meg nem valósíthatók, el nem érhetők! De küzdenünk kell értök teljes lelki erővel és törhetetlen hittel. Az Erzsébet nőiskolának soha sem szabad köznapivá alacsonyodni, hanem nap-nap mellett *a tiszta idealizmusnak kell ülnie itt legszebb diadalát.* Ne feledjük ezt!

Erzsébet emlékünnepünket igazgatónőnk nevében ajánljuk fel annak az eszményi vágynak, hogy az intézet ideálokért küzd, méltó marad a multhoz és erős vágygyal, emelt lélekkel szolgálja és munkálja a jövőt!

És a mi nagy királynénk jótékony szeretete győzve mulandóság gyarló gondolatán, az örökkévalóság magasztos csarnokából ismét üzenetet, ajándékot küldött nekünk: elküldte a mi Janka néninknek az Erzsébet- rend gyönyörű kitüntetését; amelynek szívvel, lélekkel örülünk. Viselje azt a mi nyugalomba vonult igazgatónőnk örömmel, lelkesedéssel, szeretettel sok-sok éven át, juttassa eszébe szép, nemes munkáját, adjon neki vigaszt és felemelkedést, erőt és megnyugvást. Szívből kívánja ezt neki az intézet apraja-nagyja, mindnyájan, úgy ahogy együtt vagyunk!

És most Erzsébet királyné életére és az elmondottakra gondolva, mondjuk, valljuk, higyjük: Hogy nem «Nem hal meg az, ki miliókra költi dús élte kincsét!»

Budapest. *Berta Ilona.*

AZ ANYASÁG MADÁCH EMBER TRAGÉDIÁJÁBAN.*

Nincs a világirodalom nagy drámai költeményei közt egy is, amelyben a nőnek oly fontos szerepe volna, mint az Ember Tragédiájában. Ha csak azokat nézzük is, amelyekről kétségtelenül tudjuk, hogy Madách költeményére hatással voltak, már akkor is szembe kell tűnnie annak a nagy különbségnek, mely e tekintetben köztük s az Ember Tragédiája között van. Jób könyvében (II. 9.) épen csak említés történik az asszonyról, aki szenvedő férjét Isten ellen bujtogatja. Goethe költeményében Gretchen tragédiája csak epizód a testi és lelki életen végigviharzó Faust pályáján. Csak Byron Kainjában találjuk a női nem méltóbb képviselőjét, Hádát, ki nemcsak odaadó szerelemmel, hanem női hivatásának mélyebb felfogásával ottmarad férje oldalán, mikor a testvérgyilkosság után el kell hagynia szüleit, otthonát, hogy a világ bujdosója legyen. Kétségtelen, hogy Byron Kainja nemcsak Ádámnak, hanem Évának alakjában is hatott költőnkre s a nő rajzában egy-két vonás Hádára vall.

De ez csak egy-két vonás; pedig Madách Évája sokkal több, mint puszta mellékalak; ő ép úgy főalak, mint maga Ádám. A költemény elejétől végéig szerves alkotórésze a cselekvénynek, vagy jobban mondva *az ember* rajzának, aki Madáchnál nem *egy férfiú, a férfiú*, mint más költőnél, hanem két különböző hivatású, de egyrangú, egymást kiegészítő, egymásra utalt, egymást

* 1861 október 31-én mutatta be Arany János a Kisf.-Társ. ülésén az Ember Tragédiáját. E félszázados évforduló emlékére készült a jelen elemzés.

föltételező tényező: *a férfi és a nő*. Másutt* már volt alkalmam kifejteni Éva viszonyát Ádámhoz s akkor megemlítettem, hogy Éva sokkal gazdagabb egyéni vonásokban, mint maga Ádám, akit csak emberi küzdelmének vége és célja érdekel; hogy Madách az ő Évájában nemcsak az Énekek Énekét írta meg, hanem valósággal a nő természetrajzát — most egyetlenegy vonását kívánom behatóbban vizsgálni, mely szerintem Éva gazdag rajzának leglényegesebb tényezője: az *anyaságot*.

Ismert dolog, hogy mi volt az édes anya, Majthényi Anna fiának életében; tudjuk, hogy nemcsak az apátlanúl maradt zsenge gyermek gondos ápolója, hanem a csapások súlyától földig sujtott férfiú istápja és megtartója volt, aki kiengesztelte őt neme iránt, melytől feleségében a legnagyobb csalódás, a legmélyebb fájdalom érte. Madách maga mondta barátjának, Bérczy Károlynak: «Anyámnak köszönheti Éva, hogy kirívóbb színekben nem állítottam elő.»** Ha pedig a költeményt magát olvassuk, lehetetlen észre nem vennünk, hogy az anyaság eszméje nemcsak a nő sokszor sötét rajzának enyhítésére szolgál, hanem lelkének főtényezőjévé válván, Ádámnak s vele az egész emberi nemnek sorsát részben Éva kezébe teszi le; Éváéba kinek szívén keresztül megérti a saját nagyságától elbódult egyén fajának jajkiáltását s kinek tisztább lelkületében tovább zeng az égi szó, mely a férfiúnak zajos életharcában elnémult.

Kövessük e szempontból a költemény menetét.

1. Mikor az édenkert elhagyása után (III. szín) Ádám a paradicsomon kívül cöveket ver le kerítésül, hogy birtokába vegye azt a darab földet, Éva pedig lugast fonva otthont készít: Ádám büszkén vallja, hogy «önmaga lett önmesterévé», Éva pedig:

> Nekem meg büszkeségem az csupán,
> Hogy a világnak *anyja* én leszek. (367. sor.)

* Bpesti Phil. Társaság 1911 ápr. 19-iki ülésén: «Széljegyzetek az Ember Tragédiája és Faust viszonyához.»

** Bérczy Károly: Madách Imre emlékezete. Kisf. Társ. Évlapjai Új folyam III. 218.

Éva e szóban kimondja a társadalom alapkövének, a családnak eszméjét. Midőn Ádámban még nem is dereng a *fajiság* érzete s az egész színen végig majd az *egyén* önhittségével kérkedik (360.), majd elhagyottságának kínos érzetében visszavágyik az isteni gondviselés védelme alá (450) — Éva magasztos hivatásának sejtelmében teljesen felfogja létének célját és feladatát, Ádám rideg egyénisége mellett ő már a fajiság képviselője; nem is töprenkedik, mint Ádám, nincsenek kétségei s midőn az egyedüllétet emlegeti (444.), ez inkább Ádám kétségbeesett panaszainak visszhangja, mint saját lelkének szava; hisz ő Ádám oldalán soha sincsen egyedül. Éva szavaiban én nem látok semmi időtévesztést, mint Alexander Bernát:* «hogy mondhatná Éva, hogy ő lesz a világnak anyja?» — nyilván azért, mert csak az utolsó színben, az álomképek után vallja magát anyának. Én úgy fogom fel, hogy Évában már ösztönénél fogva is benne van az anyaság érzete; hisz a második szín szerelmi jelenete után (173—206) máris asszonynak kell felfognunk; hivatkozhatnánk akár a bibliai hagyományra is (Mózes I. k. 1:27, 28.), mely szerint a család alapítása megelőzi a bűnbeesést. (Mózes I. k. 3. rész.)

2. Az athenei színben (V.) Évában a *gyermekét féltő anyát látjuk*, midőn a csőcselék Miltiades vélt árulása miatt rájuk tör:

> Fogjátok el nejét; ha városunknak
> Bántása lesz, haljon meg gyermekestül.
>
> Éva.
>
> Meghalnék érted, férjem, szívesen,
> Csak a hon átka *gyermekem ne érné.* (938. sk.)

Majd *anyai büszkeséggel* mutatja fiát férjének;

> Ah Miltiades, hol van boldogabb nő,
> Mint a te nőd, nemes, nagy férfiú!
> Nézd, nézd, *fiad milyen hasonlatos*
> *Hozzád, mi nagy, mi szép.* (985. sk.)

* L. Madách-kiadásában a 356. sorhoz írt jegyzetet.

S mikor Miltiades fiára, Kimonra bízza kardját, mutassa be a szentélyben, Éva *áldását* adja rá, óhajtván, hogy fia atyjának nyomdokaiba lépjen:

E kettős áldozathoz az *anya*
Hadd szórja a tömjént. Pallas tekints le. (995.)

3. A konstantinápolyi színben (VII.) Izóra Tankrédnak elmondja élete történetét:

Atyám is szent sír vitéze volt,
Midőn egy éjt meglepte a vad ellen,
Üvöltve, tűzzel-vassal táborát;
Menekvéséhez már nem volt remény,
És szent fogadást tőn Szűz Máriának,
Hogy engemet, ki még gyermek valék,
Ha visszatérhet, néki felajánl.
Ő visszatért, én szent ostyát vevék
Ez ígéretre. (1742. sk.).

Ez egyszerű elbeszélésben benne van Izóra egész tragédiája; áldozatává lesz a kor felfogásának, mely a szeretet vallása nevében eltiltja őt legszentebb hivatásától és meddőségre kárhoztatja. A kereszténység magasztos és felszabadító eszméjéből «őrültség és békó» lett (1467) s az áldozatot Szűz Máriának mutatják be, annak, akit épen anyasága emelt arra a magas polcra, ahová a milliók fohásza folyamodik, hogy legyen közbenjárójuk fiánál, az Üdvözítőnél. Tankréd eliszonyodva kiált fel:

Oh te szent anya!
Te testesített tiszta szeretet,
Nem fordulál-e el megbántva ily
Szentségtelen igérettől, minő
Erényeidre nyom bűnbélyeget,
Átokká téve az égnek malasztját... (1750.)

Izóra sorsában szentségsértést lát Máriára nézve, a zárdai fogadalom az ő erényeire, anyaságára «nyom bűnbélyeget». Lucifer még mélyebbre szúrja a fulánkot Ádám lelkébe, mikor összehasonlítva a római és a konstantinápolyi jelenetet, mondja:

Ládd, ilyen őrült fajzat a tiéd,
Majd állati vágyának eszközéül
Tekinti a nőt, és durvult kezekkel
Letörli a költészet hímporát
Arcárul, önmagát rabolva meg
Szerelme legkecsesb virágitól;
Majd istenűl oltárra helyezi,
És vérzik érte és küzd hasztalan,
Míg *terméketlen* hervad csókja el.
Mért nem tekinti és becsűli *nőül*,
Nőhivatása megjelölt körében? (1777. sk.)

Igen jellemző, hogy Tankréd-Ádám nem a holdkóros lovagi rajongás, vagy egyáltalában a szerelem szempontjából ítél, nem tekinti ezt öncélnak, hanem magasabbra emelkedik és Izóra-Évában a legszentebb hivatásától, az anyaságtól megfosztott nőt látja; elszakítják tőle Évát, akivel földi pályájuk kezdetén megalapította faja életének föltételét, a családot.

4. A prágai jelenetben (VIII.) csak futólag van szó anyáról: Keppler anyjáról. Boszorkánysággal vádolják; fia ki akarja menteni, s mikor Rudolf császár ezért szemrehányást tesz neki, fájdalmasan sóhajt fel: «... hiszen fia vagyok!» A gyermeki szeretet természetes érzelme tiltakozik a kor kegyetlenségei ellen, melyek a császár szavaiból zúdulnak reá: «A szentegyház, fiam, igazb anyád!» (1940.) A konstantinápolyi képhez hasonlóan az emberi gyarlóság áltörvényei és balítéletei széttépik a természet kötelékeit.

5. A londoni színben (XI.), melyben a létért való küzdelem «kutyáknak harca» lesz «egy konc felett» (3014.), az anya ideálja is eltorzul. Midőn Ádám Évát megszólítja — mint Faust Gretchent a templom előtt — Évának épenséggel nem szende visszautasítását az anya valóságos műfelháborodással fokozza:

El, tolakodó!
Tán azt hiszi, hogy *ollyan* e leány,
Kinek *akárki* mondhat szépeket? (2852.)

Szinte érezzük, milyen frivollá teszik az *ollyan* és *akárki*

szavak az anya gondos óvatosságát. Ádám, ki e világban még idegen, a lovagvilág ábrándos nyelvén folytatja ostromát:

Sokszor álmodám így
A hölgytökélynek legszebb ideálját...

mire az anya a vásári kúfár számító önzésével főzi le:

Álmodhatik, amit tetszik magának;
De akinek e lányka báji nyilnak,
Az ily gézengúz ember nem lehet. (2855. sk.).

Még rendőrért is kiáltana. Ám Lucifer mesterkedése más nézetre bírja a derék anyát és mikor gazdagság, fényes lakás, pompás élet int leányának, minden lelkifurdalás nélkül bocsájtjá árúba; sivár lelkét — sivár korának hű tükrét — találóan jellemzi okoskodása:

Ha jól felvesszük, százszor célszerűbb,
Mint elhervadni fejkötő alatt
Egy szurtos varga bűzös műhelyében. (2994.)

aztán, mint aki kedvező vásárt csapott, magára hagyja a párt. A szerelemből üzlet lett, a családi életből nyomorgás megvetett helyzetben, melynek nevetséges jelvénye a főkötő, az anyából pedig vásári kikiáltó: «Ki ád többet érte? !». Ha nem volna a szín elején az az anya, ki holt gyermeke kezébe ibolyát vásárol (2704), semmi sem szelidítené az anyának torz rajzát ebben a rút sokadalomban.

6. A phalansteri színben (XII.), mikor az ember utolsó nagy harcát vívja a pusztulással s a kegyetlen kényszerűség az egyént a közérdek rabigájába hajtja: a család előítéletté, az anya pedig az emberiségnek puszta fajfenntartó eszközévé válik. Mégis, mikor a gyermekeket elragadják az anyától, az eltiprott őstermészet életre kél benne, vakmerően tagadja a fennálló rend jogát gyermekéhez, szembeszáll vele. s az anyai szeretet igazságával kiált oda a pribéknek:

Hozzá ne nyúlj! e gyermek az *enyém*;
Ki tépi őt el az anyakebelről?!

majd mikor látja, hogy ellenszegülése hiábavaló, fájdalommal jajdúl fel:

Oh gyermekem! hisz' én tápláltalak
Szivem vérével. Hol van az erő,
Mely e *szent kapcsot* elszakítani bírja?

Ádám, Éva feljajdulásán keresztül érzi e fájdalom mély forrását s ostromolja a phalanster világ rideg vezetőit:

Ah! emberek, ha van előttetek szent,
Hagyjátok ez anyának gyermekét.

Éva örömmel hallja ezt a szokatlan hangot, mely az anya jogát, ezt a «szent kapcsot» védi:

Ugy-é, ugy-é. te áldott idegen!

mire az aggastyán, a phalanster bölcs feje, megütődve adja okát az eljárásnak:

Merész játékot űzesz, idegen!
Ha a *család előitéletét*
Éledni hagyjuk, rögtön összedűl
Minden vivmánya a szent tudománynak.

Évában a gyermekeiért reszkető anya, Ádám föllépésén nekibátorodva, diadalmasan szeme közé vágja a tudomány emberének:

Mit nékem a fagyasztó tudomány!
Bukjék, midőn a *természet* beszél. (3560—3577.)

Az anyai szeretetnek ez az élet ősi erejével való lángolása, az emberi fajnak e haldokló korszakában, ép olyan «késő sugára az édenkertnek» (3594.), mint az a rövid, de igazságában épen olyan ősi erejű szerelmi vallomás, mely erre következik.

7. Az utolsó színben (XV.) jelenik meg az anyaság leg-

magasztosabb fenségében és jelentőségének teljességében. A Lucifer álomképeitől kétségbeejtett Ádám a szikla szélére lép, egy ugrással véget akar vetni annak a lehetőségnek, hogy ez a pokoli színjáték megvalósulhasson, mikor Éva hozzálép s megmondja néki, hogy anyának érzi magát. Ádám dacos öntudatában lesújtva, látja, hogy az egyén akarata nem szabhat korlátot a fajnak, hogy az egyén és a faj küzdelmében a faj győz, de úgy, hogy e győzelmével az egyénnek is megmentőjévé és fenntartójává válik; látja, hogy Isten rendelése ellen nem harcolhat, mert Évának anyasága erősebb fegyver az Úr kezében, mint önző büszkeségének minden hatalma; kiragadja őt Lucifer karmaiból s visszaadja őt önmagának, családjának, az egész jövendő emberiségnek. S e jelenet fenségét még fokozzák a következő fejlemények. Lucifer érzi, hogy ügye veszendőben van s csúfondárosan támad Évára:

«. . . te dőre asszony, mondd, mit kérkedel?
Fiad Édenben is bűnnel fogamzott,
Az hoz földedre minden bűnt s nyomort.» (4027.)

Ez a jelenet egyszer már lejátszódott a költeményben, mikor a III. színben Éva szavaira:

Nekem meg büszkeségem az csupán,
Hogy a világnak anyja én leszek.

Lucifer gúnyosan megjegyzi:

Dicső eszmény, mit a nő szíve hord
Megörökítni a bűnös nyomort. (366. sk.)

Lucifernek elfojtott szavaira Éva akkor nem felelhetett; most azonban, alázatosan, mint «az Úrnak szolgáló leánya» (Lukács 1:38), de dicső hivatásának sejtelmében fölmagasztosulva válaszol:

Ha úgy akarja Isten, majd fogamzik
Más a nyomorban, aki eltörűli,
Testvériséget hozván a világra. (4031.)

Szinte halljuk az angyali üdvözlet szavait: «Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.» (Lukács,

1:28). E néhány egyszerű, de végtelenül fenséges szóban Éva szereplésének legmagasabb pontjára emelkedik: íme, Éva, a bűnös emberiség anyja, itten Mária, az Üdvözítő szülője, kinek anyasága megváltja az emberiséget a bűntől. A megváltás jóslatával, melyet Madách a költői ihlet mélységes sugallatával Mária-Éva ajkára ad, Lucifer örökre elvesztette a csatát Isten ellen s vereségének megsemmisítő tudatában valóságos ördögi dühvel rúg Ádám felé, ám Isten előtt porba kell görnyednie.

E helyt nem mulaszthatom el, hogy ne idézzem Jókainak egy rövidke, de igen mély értelmű meséjét, melynek főszereplői szintén Éva és Mária: «Sakkjáték Isten és Sátán között. (Arab mese). — A világalkotó és a világromboló szellem együtt ültek a sakktábla mellett s játszották a nagy játszmát, aminek díja az emberiség *üdve* vagy *kárhozata* volt. — A földi időszámítás szerint egy ezredév telt bele, amíg egy-egy húzást tett majd az egyik, majd a másik. — Egyszer a sátán egy ravasz húzással elvette a *fehér* királynét. Ez a királyné volt *Éva.* — Adonaj, királynéja elvesztével sem adta fel a játszmát. Eleibe tolta a sátánnak a *tornyot, Mózest.* — A sátán el volt bizakodva a maga királynéja, *Astarte* hatalmában. Az még a tornyot is megdönti. — Adonaj ezalatt csendesen, észrevétlenül előbbre tolt egy *piont,* s feláldozva a *tornyát,* bevitte az első vonalba s királynévá tette. — Ez az új királyné volt *Szűz Mária.* — S ezzel az új királynéval megnyerte a nagy sakkjátszmát Adonaj az ő ellenfele, a sátán ellenében». (Jókai Mesékönyve. 1889.)

Jókai meséjében Mária megváltja az emberiséget attól a kárhozattól, melybe Éva bukása sodorta. Madách felfogása még költőibb s még mélyebb, midőn Évát azonosítja Máriával, jelezni akarván az anyaság örök szentségében az emberiség megtartását. S a költő-bölcsnek rajzából előtűnnek annak az anyának a vonásai, aki fiát a lelki válság kínos vívódásainak idején visszarántotta a kétségbeesés örvényének széléről, hogy megtisztulva és megengesztelődve megírja szíve vérével Ádám tragédiáját és Éva apotheozisát.

Tolnai Vilmos.

LOVASSYNÉ BARANOVICS RÓZA

Idb. LOVASSY FERENCNÉ sz. BARANOVITS RÓZA.

Most, október 6-án, az aradi Tizenhármak gyásznapjának évfordulóján, egy fiatal lelkű, magyar matróna hunyta le a biharmegyei Feketebátorban örök álomra szemeit, kinek emlékezete mindnyájunk tiszteletére méltó, mert egész élete példaadás volt a nemes női és honleányi erények gyakorlásában.

Lovassy Ferencné, Baranovits Róza Gyulaváriban Békésmegyében 1830-ban született, május 27-én, Pünkösd vasárnapján és szülőfalujában fejlődött messzeföldön híres, szépséges hajadonná. Talán róla zengett valamikor az a régi-régi nóta «Nem anyától lettél, rózsafán termettél. Piros pünkösd napján hajnalban születtél.» Szépsége hírénél csak a jóságáról, szellemességéről, finom modoráról zengett legendák szálltak messzebb «szájról-szájra». Mély érzése, meleg szíve is korán megnyilatkozott; még gyermekkorában, Gyulaváriban kötött egész életre szóló barátságot szépségben és kedvességben vele egyenrangú főúri kortársával gr. Wenckheim Minkával, a későbbi Almássy Kálmánné grófnővel.

Édes anyját zsenge korában vesztette el, s neveltetését édes atyja és nagynénje oldalán a szüleiháznál nyerte, részben azonban az akkor egyedülálló zárdai nevelőintézetek egyikében, a nagyváradi apáca zárdában. A zárdában töltött pár évet leszámítva egész ifjúságát falun élte le, s álmodozó természetű nagynénje társaságában megszokván a szemlélődő életet, legfőbb gyönyörűségét a természet csodálatában találta. Hogy a természet szeretete még aggkorában is legmélységesebb vonása volt lelkének azt 1906-ban észleltem, midőn Szentkirályi-utcai palotájában akkortájt irott költeményeit nekem felolvasgatta. Meg-

kapóan csendült azokból felém a természet dicsőítésének gyöngéd harmóniája.

A természetnek ez a rajongó szeretete, szülőfalujához való ragaszkodása, s hazafias érzésű környezetének állandó hatása fejlesztették ki lelkében a legerősebb, legmélységesebb hazaszeretetet. Mindig hazafias költeményeket olvasott, szavalt, dalolt már fiatal leányéveiben s már akkor ismeretes volt a magyar nemzet s a magyar haza rajongó szeretetéről. Ezért volt, hogy a szabadságharc kitörésekor, alig 18 éves korában őt kérték fel zászlóanyának a később híressé vált békésmegyei «Vöröspántlikás» honvédek zászlójának felszenteléséhez. A zászlószalagot a bájos fiatal zászlóanya maga hímezte, ki ez időtől kezdve késő öreg koráig a műhímzésben elégítette ki művészi hajlamait. A sok dicső küzdelmet, diadalt és gyászt látott zászlószalagot liptószentiványi Szentiványi Kázmér őrizte meg azzal a szándékkal, hogy azt halála után a «Nemzeti Múzeumnak» hagyományozza.

A szép zászlóanya remegő szívvel figyelte a zászló diadalmas útját s boldog volt, ha a «Vöröspántlikások» győzelmeiről itt-ott hírt hallhatott. Egész életében drága emlékei voltak a szabadságharc fényes, izgalmas, majd szomorú napjai, melyek még erősebb lángra lobbantották lelkében a hazaszeretet érzését. Rokonai körében Aradon időzvén, látta Aradvár bombázását s aggkorában is emlegette még, mily szorongó érzést keltő és mily borzalmasan szép látványosság volt az éj sötétjében sziporkázó ágyúgolyók tüzijátéka. Aradon kötött barátságot Damjanich Jánosnéval, kinek özvegyi és honleányi gyászában haláláig teljes szívével osztozott s kivel — sokkal később — együtt munkálkodott a Magyar Gazdasszonyok Egyesületének kifejlesztésében s az *árvaház* létesítésében.

Az aradi és gyulai bálok ünnepelt, körülrajongott bálkirálynője válogathatott a kérőkben. Szivét azonban csak olyan nyerheté el, ki vele a haza imádásában versenyezhetett. Így esett választása a deli — noha nálánál jóval idősebb — Lovassy Ferencre, ki a pozsonyi «Országgyűlési ifjúság» tagja volt s

már 1837-ben fogságot szenvedett hazafias magatartása miatt, s ki a szabadságharcban Bem tábornok alatt mint lovas-vadász nemzetőrtiszt küzdött. Az ötvenes évek elején nyujtotta kezét Lovassy Ferencnek s boldog házas életet élt vele 35 éven át, annak 1887-ben bekövetkezett haláláig. Három gyermeke származott e házasságából s azok vallásos, hazafias szellemben való nevelése, gyöngéd, odaadó gondozása és háztartásának mintaszerű vezetése töltötte be éveken át életének csaknem minden idejét.

A legbensőbb családi élet örömei és gondjai mellett sem szigetelte el magát a szociális munkától, hanem mindig talált időt és alkalmat a közéleti és jótékonysági ügyekkel való beható foglalkozásra. Kezdetben csak Biharmegyében fejtett ki ilyen irányú tevékenységet. Így élénk részt vett Tisza Kálmánné sz. Degenfeld Ilona grófné és báró Gerliczy Félixné sz. Korniss Lujza grófnő társaságában a «Biharmegyei nőegyletnek» és az egylet árvaházának megalapításában és megerősítésében. A 70-es évek derekától kezdve azonban gyermekei neveltetése, taníttatása végett az évek nagyobb részét a fővárosban töltvén, itt foglalkozott társadalmi munkával.

Budapesten Damjanich Jánosnét támogatta áldásos tevékenységével, emellett még az Országos Nőképző egyesület mozgalmaiban vett — mint annak választmányi tagja — tevékeny részt; annál örömestebb, mert Veres Pálné sz. Beniczky Herminnel és egyetlen leányának Rudnay Józsefnénak családjával bizalmas, benső barátság fűzte össze. E barátságot még szorosabbra fonta anyai szívének nagy bánata, melyhez hasonló mély bánat sujtotta Rudnaynét is, midőn mindketten korán elhunyt tehetséges fiukat gyászolták.

Lovassyné és Rudnayné családja hetenként két-két estét is töltöttek egymással. Nem hivalkodó, fényes «zsúrokon» találkoztak — noha anyagi módjuk a fényűző életmódot is megengedte volt nekik — hanem egyszerű, puritán családi összejöveteleken, amikor vacsora után a család ifjú tagjai felváltva olvastak fel a hazai és külföldi írók remekeiből s eszmecserét folytattak az

idősebbekkel az irodalmi mozgalmakról és nevezetesebb politikai eseményekről.

A 80-as években kegyetlen csapások dulták szét e kedves családias összejöveteleket. Lovassyné legidősebb gyermeke, Kálmán jogászi pályájának végén, 1882-ben meghalt. Fényes festői tehetséggel megáldott fiának kora sírbadőltét egész életén siratta, gyászolta az anya. A Szentkirályi-utcai palota termei telis-tele vannak akgatva Lovassy Kálmán képeivel, melyeket a boldog reményeinek vesztét sirató Lovassyné, Budapesten időzvén még 1906-ban is büszkén mutogatott. És méltán. Művészet-történetünk egyik gyászlapjára fel kell írni a Lovassy Kálmán nevét, kincseket vesztett a magyar művészet az ő korai halálával. Lovassyné anyai szívét csakhamar újabb gyász érte; rajongásig szeretett egyetlen leánya, a bájos Róza halt meg 1886-ban, élte virágjában. Egy évre rá, híven szeretett férjét is elvesztette s ekkor mély bánattal gyötrött lelke hosszú időre teljes apathiába merült. Teljesen visszavonult feketebátori birtokára és csak lassan-lassan kezdett új életre ébredni, immár egyetlen Ferenc fiának körülötte fejlődni indult kis családja, szerető unokái körében.

Visszavonultsága éveit is munkával, hímezgetéssel, majd bánatos költemények irogatásával töltötte. Nem a nyilvánosság számára írt, csak a maga vígasztalására; s csak néha intim beszélgetések idején nyitotta meg szerettei előtt asztalfiókját, hogy verseibe s ezzel mélyen érző lelkébe betekintést engedjen. Sok költeményét sugallta az anyai bánat, még többet a hazaszeretet, meg a hivalkodás, fényűzés — e nemzeti veszedelem — ostorozása. Mikor nekem fel-felolvasgatott eme sok igaz és mély érzéssel írott költeményekből és magyarázgatva félbeszakította az olvasást, mindkettőnk szemén a meghatottság könnye csillogott.

Teljes visszavonultságát akkor szakította meg, mikor a *Veres Pálné szobrának* eszméje lelkében megfogamzott. Ez 1902-ben történt, mikor a magyar nőnevelésügy lánglelkű úttörő apostolának, Veres Pálnénak szentelt «*Emlékkönyv*» megjelent. Nem hagyta nyugodni az a gondolat, hogy a magyar

asszonyok e legkiválóbbjának örök időkre szóló emléket, a fővárosban szép szobrot kell állítani. Országos mozgalmat indított e célból és mindnyájan tudjuk, hogy fényes sikerrel. Pedig ezt a mozgalmat megindítani sem volt könnyű munka, sikerre juttatni pedig olyan feladat, melyre az ő lángoló lelkesedésén kívül senki sem mert volna vállalkozni. Nehéz volt mindenekelőtt legyőzni a család ellenzését. Rudnayné lebeszélni igyekezet őt tervéről, egyik unokája pedig sírva tiltakozott az előtte lehetetlennek látszó, az ő gyermeki kegyeletét bántó gondolat ellen.

Lovassynét nem riasztotta vissza sem a család gyöngéd érzékenysége sem az idegenek közönye. Budapestre költözött és megkezdte agitálását élőszóval és leveleivel. Végre 1903 február havában lelkes indítványt tett az Orsz. Nőképző Egyesület választmányi gyűlésén. Azonban Rudnayné ellenezte az indítványt. Veres Pálné szellemében vélt szólani, mikor tiltakozott a Lovassyné indítványának anyagi támogatása ellen. «Mivel az egyesület — így szólt Rudnayné — utalva van arra, hogy céljai megvalósítására a nagyközönség támogatását igénybe vegye, más célra nem kérhet, nem gyüjthet.»

Ekkor engem keresett fel ez ügyben Lovassyné s megbeszélésünk értelmében én indítványoztam a M. D. E. márciusi választmányi ülésén, hogy az egyesület a Lovassyné által megindított mozgalomhoz csatlakozva, bizottságot küldjön ki a gyüjtés foganatosítására s elnökül kérje fel Lovassynét és Mikszáth Kálmánt.* Ez a bizottság nőtte ki magát a szoborra gyüjtő országos bizottsággá. Ebben a bizottságban és ezenkívül is mindnyájunk bámulatát kiérdemlő munkát vitt véghez az akkor is már 73 éves matrona. Egészen megfiatalodott, újra született a lelkes munkában. «Közvacsorákat», «honi bálokat» és más fényes sikerrel járó összejöveteleket rendezett, melyekkel még arra is kívánt hatni, hogy a főváros ifjú szépei magukat házimun-

* Lásd a «Nemzeti Nőnevelés» 1903 áprilisi füzetét és az Orsz. Nőképző Egyesület 1902—903. évi könyvét.

kában, főzésben, ruhavarrásban gyakorolják. Mert a vacsorákat nemcsak felszolgálták, de főzték is a fiatal leányok, s a «honi ruhákban» nemcsak táncolhattak, maguknak is kellett azokat elkészíteniök.

Sokan vettek buzgalommal részt a szobor-mozgalomban, ez kétségtelen; de hogy az a szép szobor ma ott áll az Erzsébet-tér árnyas fái alatt,* azt egyedül Lovassyné lelkességének és fáradhatatlanságának köszönhetjük. Én ha áhítatos tekintettel elmegyek Veres Pálné szobra előtt, mindig felcsillanni látom Lovassyné szép lelkes szemeit, amint művében gyönyörködik. «Most értem már miért kellett nekem kedveseim halála után is még életben maradnom» írja maga Rudnaynénak. «Reám várt e munka».

Lovassyné újjászületett energiáját nem is meritette ki teljesen a szobor megteremtésének fáradságos munkája. Jutott ideje a magyar iparvédelmével is foglalkozni, mely egész életében mindig igaz érdeklődésének tárgya volt. Erre irányult a «Védő Egyesület» összetoborzásában kifejtett erőfeszítése is. Meglepő, hajlott korához képest szinte csodálatos buzgalommal és kitartással dolgozott a női kézimunka értékesítését és terjesztését célzó intézmények felvirágoztatásán. A Nőipariskola ügyei is élénken foglalkoztatták s buzdítólag és praktikus eszmék felvetésével hatott ennek fejlődésére. Mintha érezte volna, hogy egy ember ereje kevés uj utak törésére, azoknak csak az irányítás lehet a feladatuk: nem szünt meg ismerőseit, barátait a magyar ipar pártolására a nőnevelés és női keresetképesség elősegítésére buzdítani. Felemelte szavát a hírlapokban is, hogy tanácsaival a nemzet vagyonosodását a magyar nők művelését elősegítse s a fényűzés és léhaság visszaszorítására buzditson. A «Szabadság» című nagyváradi napilap hasábjain lelkes cikkben ünnepli Wlassicsot, amiért az egyetemet megnyitotta a nőknek és buzdítja a magyar leányokat, hogy a tanulásra szolgáló alkalmat felhasználják. A Nemzeti Nőnevelésben is többször felszólal az utolsó 10 év alatt és

* L. a «Nemzeti Nőnevelés» 1906. évfolyamának májusi füzetét és az O. N. E. 1906. Évkönyvét.

mindig a magyar iparcikkek használatára, házias munkára, egyszerűség szeretetére buzdítja olvasóit. Sürgeti a főzőiskolák felállítását *vidéken is,* mert a megélhetési viszonyok mind jobban követelik, hogy az asszony *munkás* kormányzója legyen házának, a jó házias nevelés pedig már divatját multa.

De hírlapi cikkeinél sokkal nagyobb volt személyes hatása. Maga is mindig munkás levén, példájával buzdított mindenkit a munkára. Temérdek szép kézimunkát, különösen szép himzéseket készített, — maga tervezvén, rajzolván azok mintáit — s jótékony célra árúba bocsátotta azokat. A vidékén élő tanítókat, tanítónőket felkereste személyesen is levélben is, és a hazaszeretet érzésének nevelésére buzdította őket. Magyar tanszereket, magyaros kézimunka- és rajzmintákat használjanak, erre kérte őket. Küldözgetett nekik olvasni valókat. A «Nemzeti Nőnevelés» egyes számait köztük kézről-kézre adatta s megjegyezte, melyik cikket ajánlja különösen figyelmükbe. Ő maga hűséges olvasója volt folyóiratunknak haláláig.

A hazaszeretet érzelmének ápolására az elemi népiskolai földrajz tanítását tartotta nagyon alkalmasnak, de a földrajzi tankönyvek nem elégítették ki. Azt szerette volna, ha lelkesítő versecskékben tanulhatnák a hazai föld ismeretét a gyermekek; a versek könnyen véső dnének emlékezetükbe és szívesen tanulgatva, sohasem feledné el azokat. A «Hármas kis tükör» lebegett előtte. Kiváló írókat biztatott ilyen munka megírására — többek közt Váradi Antalt — és szívesen fedezte volna a kiadás költségeit, ha ilyen műre vállalkozó akadt volna. Egy ízben értekezletre hívta össze a kérdéshez hozzászólni hivatott pedagógusokat. Gyönyörűség volt hallanom, mily lelkesen ajánlja terve keresztülvitelét a meghivottak — írók, tanárok, tanfelügyelők — figyelmébe. A gondolat sokaknak tetszett, de a gyakorlati megvalósításban nem tudtak megegyezni. Agitálása azonban nem enyészett el nyom nélkül. Többen írtak azóta utaztató modorban földrajzi ifjusági iratokat, (pl. Thott Rezső Budapesti Séták) és a Szent István Társulat legújabban kísérletet tett verses földrajzi könyvecskék kiadásával.

Ezt az örömhírt ő már meg nem érte! Élte utolsó napjáig érdekkel kisért pedig minden irodalmi jelenséget, minden nemzeti mozgalmat, minden kulturai és ipari haladást. Ferenc fiának és feleségének kérésére élte utolsó 3—4 évét ott töltötte munkától visszavonultan fia családjában, pihent de teljes testi és szellemi frisseségben. Folytatta levelezéssel az agitálást az általa istápolt ügyek érdekében és megtartotta az összeköttetést levelei útján mindazokkal, kiket szeretett.

Nekem ez év július havában írt utoljára kedves, vigasztaló levelet. «Aki értékes munkát végzett családja és nemzete javára, tovább él az övéi szeretetében, munkája eredményében és nemzete hálájában,» írta kedves halottamra célozva. Áldott jó Nagyasszony! Mily hamar rólad mondhatjuk ezt vigasztalásul azoknak, kik téged ismertek és szerettek és oly lesujtva kísértek a szalontai családi sírboltba. Élj te is tovább tisztelve-szeretve mindnyájunk emlékezetében; álljon nemes alakod követendő például a honleányi erények gyakorlásában, a magyar asszonyok előtt.

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

EGY TÁRSADALMI KÉRDÉSRŐL.*

«Ha az emberiség közös ügyében meg tudom látni a saját magamét, ha örömmel tölt el, ami a köznek jó és résztvevőleg sietek elhárítani embertársaim közös baját, akkor érzem át valójában embervoltomat.»

A legmélyebb humanizmustól áthatott írónk, báró Eötvös József mondotta e szavakat, utalva arra, hogy a közügyek iránt való érdeklődés egyaránt hötelesség önmagunkkal és embertársainkkal szemben, mintegy követése csak azon isteni parancsnak, amely nem ismer fokozatot a magunk és felebarátunk szeretete között.

Az emberiség általában teljesíti is ezt a kötelességet. A nagy emberi társulások a faji és vallási összetartozandóság nagy kereteiben, a kisebb tömörülések pedig ama szűkebb körökben, melyeket részleges érdekeik számukra kijelölnek.

Az újabbkori fejlődés bonyolultabbakká tevén az életviszonyokat, megnövelte egyúttal ama terek számát, amelyeken az emberek érdekelt csoportjainak tömörülése kívánatos. Ez az oka a társas együttműködések újabbkori hatalmas lendületének. Ma már elmondhatjuk, hogy alig van egyén, aki egy vagy más irányban ne találná meg azt a teret, amelyen a másokkal való közös eljárása hasznosnak, sőt egyenesen szükségesnek ne mutatkoznék.

Nekünk asszonyoknak birodalmunk a ház, az otthon. Ki-

*Gróf Károlyi Lászlóné felolvasta e buzdító, a cselédkérdés társadalmi jelentőségét feltáró tanulmányát a Kath. Háziasszonyok Orsz. Szövetsége kassai egyletének alakuló gyűlésén.

rálynőjévé tett a férfinem, melyet az otthon védelme a világgal való küzdelembe szólít. Tisztelt hölgyeim, ha elfogadjuk és öntudattal viseljük e nevet, el kell fogadnunk és öntudattal teljesítenünk azokat a föladatokat is, amelyeket tisztünk reánk ró. A mi kötelességünk gondoskodni kis birodalmunk rendjéről és arról, hogy az otthon magunknak és mieinknek valóban otthona legyen.

Már pedig a család eme várát újabb időben nem egy veszedelem fenyegeti, melyek között talán a legkomolyabb és legnehezebben elháríthatók egyike a cselédviszonyok megromlása.

A régi patriarchális viszonyok megszüntével hosszú időn át az emberek általában és igen sokan ma is abban látják a cselédkérdés lényegét, hogy minél kisebb bérért minél használhatóbb cselédet lehessen szerezni, vagyis helytelenül csak arra törekedtek, hogy a lehető legolcsóbban a lehető legjobb munkaerőhöz jussanak. Másra nem.

Ennek a felfogásnak azután, amelyet a felebaráti szeretet rovására tért foglaló önszeretet, mondhatnánk önzés sugalt, nem maradtak el káros hatásai. A cselédség lassan tudatára ébredt kizsákmányoltatásának és annak, hogy mindennemű szervezet híján teljesen kiszolgáltatott helyzetbe jutott gazdáival szemben. Ez természetesen elkeseredést ébresztett benne, melyet a hathatósabb állami védelem késlelkedése annyira növelt, hogy a gazda és cseléd közötti viszony teljesen megromlott. A cselédség ugyanis, más eszköz nem állván rendelkezésére, értelmiségéhez mérten kötelességének csak lanyha és kényszerített, néha szinte rosszindulatú teljesítésével igyekezett visszafizetni gazdáinak a tényleges vagy vélt méltánytalanságot. Így aztán a gazda és cselédje, akik úgyszólván állandó közvetlen érintkezésben lévén, egymásra vannak utalva és egymás életét épúgy képesek nyugodtá és kényelmessé tenni, mint elkeseríteni, a kölcsönös türelem és belátás hiánya folytán igen gyakran valósággal mint ellenségek állanak egymással szemben.

A mindennapi élet tapasztalatai immár meggyőztek mindenkit arról, hogy a jelenlegi helyzet tarthatatlan és ha nem

akarjuk, hogy nagy rázkódáshoz vezessen, orvoslásáról gondoskodni kell.

A cselédség helyzetének javítására ugyanis eddig tagadhatatlanul kevés intézkedés történt. Az állam, melynek a cseléd-viszonyokat szabályozó 1876-iki törvénye már sok tekintetben elavult, még nem gondoskodott újabb, a viszonyoknak inkább megfelelő törvények szabályozásáról, a társadalom figyelme pedig annak minden rétegére nagyobb mértékben terjed ki, mint épen a cselédosztályra. Évről-évre alakulnak jótékony egyesületek, melyek egy-egy felekezeti vagy társadalmi osztály bajain hivatottak segíteni, a legszegényebb néposztálynak a felebaráti könyörület menhelyeket, szegényházakat, melegedőszobákat állít, csak a cselédosztály áll magában tanácstalanul, szervezkedés, védelem és vezetés nélkül.

Hölgyeim és Uraim! Egyre gyakrabban és egyre nyomatékosabban halljuk a cselédosztály részéről is a hivatkozást az ipari munkásoknak aránytalanul kedvezőbb helyzetére. Tényleg az állam a bérmunkások idejét, munkaerejét és általában érdekeit a munkaadókhoz való viszonyuk pontos szabályozásával, biztosításuk kötelezővé tételével, fokozott védelemben részesíti és immár a munkaadók is törekesznek munkásaik életviszonyainak lehető javitására, jólétük emelésére, mondhatnánk munkakedvük fokozására, míg a cselédosztály ma is hiába keresi akár az állam, akár gazdája támogató kezét. Miért van ez?

Ha behatóan megvizsgáljuk ezt a kérdést, azt kell reá felelnünk: azért, mert az ipari munkások kényszerítették az államot és a munkaadóikat helyzetük megjavítására. A mult század elején az ipari munkások sorsa rosszabb volt, mint a házi cselédeké; teljesen ki voltak szolgáltatva munkaadóik kényének, kedvének, minden külön ellenszolgáltatás nélkül. Valósággal rabszolgák voltak a kenyéradók önző kapzsiságának igájában. Aki figyelemmel kíséri az angolországi munkásmozgalmak történetét, az megdöbbentő adatokat fog abban találni. A kikényszerített éjjeli munka, tűrhetetlen lakásviszonyok, 5—6 éves gyermekeknek 12 órán át való szakadatlan dolgoztatása, ellen-

kezés esetén pedig a kitaszítás a kenyérnélküliségbe. A kenyér száraz volt, az iga pedig súlyos, de a kenyér jelentette az életet. Húzták tehát az igát, hogy tengethessék életüket.

A munkások előbb kérték sorsuk javítását, majd követelték, végre fenyegetőztek. A tőke azonban a liberális jelszavakra támaszkodva, a megszokott hatalom biztosságával és gőgjével utasította vissza kívánságaikat. Mikor már helyzetük teljesen elviselhetetlenné vált, a létfentartás ösztöne egy erős és összetartó táborba tömörítette a munkásságot, amelynek jelszava volt «Mindnyájan egyért, egy mindnyájunkért». És megkezdődött a hosszú harc, a mult század leghevesebb küzdelme, a legerősebb hatalmi tényezők összecsapása. Munkabeszüntetések, zavargások, strikek vannak eme küzdelmes évek történetének minden lapján feljegyezve, míg a leirhatatlan nyomor, pusztulás és polgári vérontás emléke oly mélyen véződött a munkásság lelkébe, hogy azt onnan hosszú idők békéje is nehezen fogja kitörülhetni. A nagy harc, amely alatt mind a két fél csaknem elvérzett és amely nagy pusztításaival alapjaiban rázkódtatta meg a társadalmat, eldült és a munkásság győzelmével végződött. Az államok és munkaadók nem zárkózhattak el többé az elől, hogy mint emberekkel bánjanak a munkásokkal és emberhez méltó munkájukért, emberhez méltó életet biztosítsanak nekik. Óriási kihatású volt ez az elért eredmény, de óriási volt az áldozat is, melyet a társadalomnak érte hoznia kellett.

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim! A cselédkérdés, amellyel jelenleg szemben állunk, semmivel sem kisebb jelentőségű a munkáskérdésnél, amelynek történetét röviden vázoltam és az analogia a két kérdés közt szembeszökő. — A társadalom elég drágán fizette meg a nagy munkabérharcok tanulságainak árát ahhoz, hogy azoknak hasonló helyzetalakulások esetén hasznát vegye. A társadalom saját érdekében cselekszik, ha nem zárkózik el a cselédség jelenlegi tarthatatlan helyzetének javítása elől, hanem higgadt megfontolással és emberies lélekkel leszállítja vele szemben más életviszonyok korából átöröklődött igényeit a méltányosságnak a jelenkor körülményei által megjelölt

határára. Adja meg a társadalom a cselédosztálynak mielőbb, önmagától, mondhatnám két kézzel azt a humánusabb bánásmódot és életviszonyainak azt az erkölcsi és anyagi javítását, amelyet tőle immár hosszabb időre megvonni úgy sem lehet. Adja meg mielőtt a viszonyok kényszerítő hatalma a végsőkig fokozott elkeseredés a cselédosztályt is belehajtaná abba a harcba, amelyben egyik fél sem lehet győztes anélkül, hogy maga az egész társadalom súlyos sebektől vérezve vesztes ne legyen.

És ne higyje emellett a társadalom, hogy a cselédek sorsának javításával kegyet gyakorol velük szemben. Korántsem. Csak megőrzi ezzel a látszatát annak, hogy önmagától, kényszer nélkül nyujtja neki azt, amit a harc súlyos rázkódtatások és áldozatok árán előbb-utóbb úgy is kicsavarna kezéből. Nem ajándék ez, hanem tartozás lerovása a végrehajtás költségeinek megkímélésével, sőt ennél is több: erkölcsi tőkebefektetés, amely dúsan meghozza kamatait. A küzdelmek árán kicsikart győzelemben könnyen elvérzik a győző is, míg önként megadva azt, amit a természeti jog és méltányosság követel, aki adott is, csak nyert, megőrizve amellett a szabad elhatározásából eredő cselekvés felemelő érzését.

Hölgyeim és Uraim! Van a mi történelmünknek sok fényes lapja teleirva a magyar nemességnek egy évezreden át folytatott hazátvédő küzdelmeivel, a megpróbáltatások nehéz napjainak történetével, bölcs törvények meghozásával, amelyeknek állami létünket köszönhetjük. De nekem egyik sem kedvesebb, én egyiket sem látom fényesebbnek, mint azt, amelyen a nemességnek 1848-iki szereplése van megirva. Ez a nemesség lemondott előjogairól, kiváltságairól és magához ölelte az ország minden polgárát. Részt követelt önmagának azokból a terhekből, amelyek addig csak a kiváltság nélküli osztályok vállaira nehezültek és egy vonással kitörülte alkotmányunkból azt a pontot, amely számára ezer év jogán és megszokásán csak előnyt biztosított. Legyenek egyenlő terhek mellett egyenlő jogok is. Sok nagy dicső tett van nemességünk történetében, de ennél

az utolsónál nagyobb egy sem. Nincs nemzet, amely ne irigyelné tőlünk történelmünknek ezt a lapját. Hisz a francia nép is győzelemre juttatta a forradalom eszméit, de milyen rémes rázkódtatások és milyen mérhetetlen áldozatok árán. Míg a mi nemességünk még itt is méltó maradt nevéhez és mintegy így szólt az addig jog nélküli néphez: «Magamhoz emellek, nem kényszerítve, hanem önszántamból, mert ma még vezetésedre én vagyok hivatott és mert ezt az ország érdekében helyesnek találom. Tartsuk fel ezentúl vállvetve az államot, amelyet 1000 éven át megtartottam számotokra. Ezzel én betöltöttem hivatásomat».

Hölgyeim és Uraim! Ha én erre a cselekedetre gondolok, mindig úgy érzem, hogy a francia nemességet meggyilkolták, de a mienk, nemesen, amint élt, tudott meghalni is, mikor órája eljött.

Keressünk-e közelebbi vagy szebb példát? Nekünk háziasszonyoknak is vannak előjogaink cselédeinkkel szemben, melyeknek súlyát néha nehéz elviselniök. Érezzük is, hogy mindnyájunk közös érdekében szükséges a cselédség helyzetének javítása, értelmének művelése, erkölcsi jóérzésének ápolása és mégis késlekedünk, hogy humánus bánásmóddal magunkhoz emeljük őt. A jelenleg fennálló 76-iki törvény szerint a cseléd családtag. Sajnos, ez nagy anakronizmus és nincs is talán törvénytétel, amely ellen annyit vétenének, mint épen ez ellen. Világos jele ez egyúttal annak, hogy a törvény, míg csak a törvénykönyvekben van meg, holt betü, az igazi törvény az, amely a szívekben alakul ki. És én nem is kételkedem, hogy ki fog alakulni. Amint a nemesség fölvette az addig elnyomott jobbágyságot az alkotmány sáncaiban, mikor itélete szerint ennek ideje eljött, azonképen kell nekünk háziasszonyoknak szeretetteljes gondoskodással magunk mellé emelnünk cselédeinket a családi otthon várába, ha azt akarjuk, hogy ne mint ellenséges, a legjobb esetben pedig mint egy idegen, közömbös személy éljen a családban és mégis azon kívül, hanem velünk együttérző valódi segitőtársunkká váljék. A 48 előtti időkben,

sőt jó ideig még azután is az anyák szívesen küldték leányaikat szolgálatba, mert tudták, hogy ott szinte anyailag gondoskodnak róluk, igyekeznek neveltté tenni, bajaiban gondoskodnak róla és legtöbbször az élet biztos révébe segítik. Akkor a cseléd, ha szolgálatba állott, családból családba lépett; ma ha szolgálni megy, az otthon falai közül úgyszólván az utcára kerül. Ne csodálkozzunk tehát azon, ha a legtöbb anya mindennek szívesebben adja leányát mint cselédnek és azon sem, hogy a cselédek egyre fájdalmasabban érzik teljes elhagyatottságukat és hogy elégedetlenségük elkeseredéssé fájul, mely igen gyakran a szociálizmus tárt karjaiba kergeti őket.

Nem akarom hosszan részletezni, hogy milyen káros következményei vannak a cseléd ilyen elégedetlenségének a családon belül is, hisz ki ne ismerné azt az ezer kellemetlenséget, amelyet a cseléd csak egyszerű igyekezetének hiányával is okozni képes, csak azt kérdem, mit gondolunk mi háziasszonyok milyen hatással van egy ilyen elnyomott, elégedetlen és többnyire gyönge erkölcsű alapon álló cseléd a mi féltett kincseinkre, gyermekeinkre. A legzsengébb, legfogékonyabb korban érik gyermekeinket a rossz behatások, amelynek nyomai megmaradnak a lélekben az egész életen át és felelősek értük mi vagyunk. Hiszen a többségről van szó, annak pedig nem áll módjában intelligens, képzett egyéneket fogadni segítőtársakul gyermekeik neveléséhez.

És ennél a pontnál hadd hívjam fel még valamire figyelmüket. Az újabbkori állami fejlődések számtalan példája igazolja, hogy az az ország igazán erős, ellenállásra és fejlődésre egyaránt képes, amelynek erős, rendezett viszonyok között élő középosztálya van. Már pedig a cselédkérdés sehol sem oly égető, mint épen ennél. A nagyobb vagyonú osztályok könnyen megszerezhetik maguknak a jó kiszolgálás kényelmét műveltebb, csiszoltabb, jobb modorhoz szokott cselédség felvételével. Az alsóbb néposztály viszont könnyebben túlteszi magát az esetleg rossz szolgálók által okozott kényelmetlenségeken. Csak épen a középosztály az, amelyet a megfelelő cselédek hiánya

igazán érzékenyen sújt. Hány középosztályú családnak dulják fel belső békéjét, rontják meg gyermekeinek nevelését az állandó cselédbajok. Azt lehetne mondani: elidegenítik a családot saját otthonától és észrevétlenül is kiűzik onnan az otthon külsőségeit mímelő márványasztalos, tükörablakos csarnokokba, vagy a sétányok ruhakirakataiba, meg sokszor a kényszerű társaságok ürességébe. Ezért az egész társadalom, szinte az ország ereje érdekében szükséges, hogy elsősorban ép a középosztálynál szünjenek meg a cselédbajok, Ezt az osztályt vissza kell vezetni otthonába, mert otthon nélkül nincs család, család nélkül nincs nemzet. Erre pedig mindnyájunknak össze kell fognunk, azoknak is, akiket kevésbbé érintenek a rossz cselédviszonyok által okozott bajok. Miért ne mondhatnánk el mí is, amit elmondott a munkásság: «Mindnyájan egyért, egy mindnyájunkért.» Amit egymagunkban el nem tudunk érni, azt talán elérhetjük egyesült erővel.

Így gondolkoztak a katholikus háziasszonyok, mikor gróf Pálffy Pálné kezdeményezésére megalapították a Katholikus Háziasszonyok Országos Szövetségét, amelynek célja, hogy a családi élet és háztartás viszonyaiban, legfőbbkép pedig a cselédkérdés terén oly súlyosan érezhető bajokat orvosolja. Szövetségünk, melynek legfelsőbb védnökségét Izabella főhercegnő ő cs. és kir. Fensége legkegyesebben elfogadni méltóztatott, Budapesten immár önálló otthonnal bír, urinők otthonával, cselédképzővel, cselédotthonnal kapcsolatban. Eszméinek terjesztésére összejöveteleket, felolvasásokat és előadásokat tart és mindenképen arra törekszik, hogy céljainak megvalósítása érdekében a katholikus háziasszonyokat egy táborba tömörítse.

Őszinte benső örömmel és bizonyos büszkeséggel látom, hogy Felsőmagyarország egyik legnagyobb, fényes multú városának, Kassának hölgyei, akik a közügyek iránt való érdeklődésüknek már annyi szép jelét adták és kik sohasem maradtak távol onnan, ahol a jótékonyság vagy humanizmus nevében cselekedni kell, megértették és méltányolták törekvéseinket és elhatározták a Katholikus Háziasszonyok Országos Szövetsége

egy vidéki egyletének városukban való felállítását. Országos központunk nevében szívem egész melegével üdvözlöm önöket hölgyeim!

Nem kicsiny a feladat, amelyre vállalkoztunk, de erős a hit bennünk, hogy Isten segítségével el fogjuk érni célunkat.

Ma meg számtalan a nehézség, mely előttünk áll, hisz óriási még azoknak a háziasszonyoknak a száma, kik fölöslegesnek, vagy méltóságukon alólinak tartják, hogy cselédek bajaival törődjenek, akik egyszerűen azt mondják, hogy nem kívánhatja senki tőlük, hogy a saját ügyeik mellett még másokéval is törődjenek, akik a cseléd alacsonyabb értelmiségére hivatkozva, megtagadnak minden közösséget vele. Ezeket meg kell győznünk arról, hogy ha van eljárás, amelyben az altruizmus az egoizmussal nemcsak összefér, hanem valósággal összeforr, egy valódi áltroegoistikus működés, akkor épen a cseléd dolgaival való szeretetteljes és beható, mondhatnám, intim foglalkozás, a cseléd értelmi és erkölcsi felemelése az. Megérzi ennek áldásos hatását nemcsak az oltalmat és támogatást élvező cseléd, hanem otthonunk rendje, mi magunk ép úgy, mint gyermekeink.

Sokan azzal a megszokott szólásformával hárítják el maguktól a terhesnek látszó feladatot, hogy a cselédkérdés a szociálizmusból indul ki, mely a cselédséget megmételyezte, úgy hogy annak nem használ többé gazdáinak vezetése. Hisz igaz, hogy nincs tan, amelynek ne volnának elferdülései, kinövései, de ne feledjük, hogy a szociálizmus velünk született emberi méltóságunk érvényesítésének a vágyába gyökeredzik, ennek pedig csak gondos, szeretetteljes vezetés kell, hogy a mai szociálizmus útvesztője helyett abban az irányban fejlődjék és keressen megnyilatkozást, amelyet számunkra Krisztus Urunk tanítása kijelölt. A cseléd is csak addig bízik jobban a vasárnapi vendéglők hangos szónokaiban, míg gazdájánál csak türelmetlenségre és ridegségre talál, de amint megérzi a humánus bánásmódot, a gondoskodást, a komolyabb érdeklődést sorsa iránt és főkép a szeretetnek egy kis jelét gazdái részéről, leolvad szívéről a

bizalmatlanság kérge, nem kételkedik többé azon, hogy kinek higyjen, hanem szívesen követi gazdái jó tanácsát. A cseléd egyszerű lelke sokkal érzékenyebb, mint hinnénk. A közöny vagy zárkózottság mögött is könnyen megérzi a jó és rosszindulatot és amily könnyen ellenséget lát gazdájában, ép oly könnyen hajlik arra is, hogy jóakaró barátjának tekintse.

Számtalanszor halljuk azután az ellenvetést, hogy a cselédek általában túlkövetelők, hálátlanok, érdemtelenek a jóindulatra és arra, hogy sorsukkal törődjünk. Ez az ellenvetés se alaptalan. De hát ki ennek az oka? Hol szerezzen a szegénysorsú falusi lány, aki a nem mindig mintaszerű elemi iskola padjairól kikerülve szolgálatba lép, egy kis nevelést, hol művelődjék, ha gazdáitól csak parancsot hall, esetleg szidalmat, ritkán elismerést, majdnem soha nevelő, oktató beszédet. Úgy van, gyakran túlkövetelők is. Ép azért komoly jóindulattal fel kell őket világosítanunk és annyira műveltté tennünk, hogy kellőleg tudják értékelni saját munkájukat és átértsék, hogy amint a világon nincs két egyenlő fűszál, vagy falevél, úgy az életben is vannak különbségek; amint vannak náluk csekélyebbek, roszszabb sorsúak, úgy vannak magasabb rangúak, kedvezőbb helyzetűek is. De mindegyik egyformán boldog lehet, ha azon a ponton, amelyre a jó Isten állította becsületes lélekkel és komoly igyekezettel betölti helyét.

Ami pedig az érdemtelenség és hálátlanság vádját illeti, ilyenek is vannak. De ne feledjük, hölgyeim, hogy még az is kisebb baj, ha száz esetben érdemtelenre pazaroljuk szeretetteljes bánásmódunkat, mintha egy igazán érdemest idegenítünk el és viszünk önmagával való meghasonlásba, ridegségünkkel. Hogy így kell cselekednünk, arra maga az isteni tanítómester mutatott példát, ki a legbűnösebb ember lelkében is meglátta a jót, aki a keresztfán halállal vívódva, nagy szívébe foglalta a latrot is. Sőt egész földi élete alatt nem érdemtelenekre pazarolta-e mérhetetlen szeretetét, isteni szívének dús kincseit? Nem hurcolták-e megértés nélkül gúnyos szidalmak között a Golgotára? Ámde azért a szeretetnek az a néhány magva, amely jó

földbe hullott, kikelt és a keresztre feszített Krisztus az Ő sirontúl élő szeretetével, ma 2000 év mulva keblére ölel egy világot.

Mi sem csupán önmagunkért dolgozunk, hölgyeim és uraim, mikor egy magárahagyott társadalmi osztály segítségére sietve, sorsának megjavítására törekszünk, hanem mindnyájunkért, akik ma vagyunk és mindnyájunkért, akik valaha leszünk. A mi fáradozásunknak talán csak unokáink fogják igazán hasznát látni, de amint mi lakjuk az a földet, melyet őseink foglaltak el, amint érezzük annak az államiságnak oltalmát, melyet őseink alapítottak meg, amint élvezzük azt a szabadságot, amelyért apáink vérüket ontották, szent kötelességünk, hogy azonképen mi magunk is hagyjunk örökséget unokáinkra és tehetségünkhöz képest mindent megtegyünk hazánk erejének gyarapítására, nemzetünk előhaladásának minél hosszabb időre való biztosítására.

Eötvös azt mondja: «A gyenge csak önmagára gondol, az erős egy egész nemzetet hordoz szívében.»

Hölgyeim, legyünk erősek!

Gróf Károlyi Lászlóné.

NENDTVICHNÉ HOFFMANN JOLÁN EMLÉKEZETE.*

Tisztelt bizottság! Eltávozott tőlünk, eltávozott örökre a nagyasszony, ki intézetünk erős oszlopa volt. Kidőlt az oszlop... Elköltözött az áldott lény, a páratlan kötelességtudásnak, a rajongó hivatásszeretetnek, az önzetlen és önfeláldozó munkásságnak ritka mintaképe. Ki volna képes az intézetünk fejlesztése körül szerzett nagy érdemeit méltóan ecsetelni? Ki volna képes megmondani, hogy sok erénye és nemes lelkének összes szép tulajdonságai közül, melyik volt nagyobb, melyik tündöklőbb? Egyet azonban tudunk és érzünk mindnyájan, hogy minden tudását és képességét, nagy munkaerejét és szivének minden érzését egy szent cél szolgálatába állította, melyért lelkesedni és küzdeni nem szünt meg soha. Életének feladatává tette, hogy a magyar nőiparoktatást a tökéletesség legmagasabb színvonalára emelje.

* Az állami Nőipariskolák Felügyelő Bizottsága 1911 november 9-én tartott ülését Nendtvichné emlékének szentelte. Az itt közölt emlékbeszéddel nyitotta meg az elnök az ülést. Az emlékbeszéd kiegészítésére álljanak itt a következő életrajzi adatok. Nendvichné Hoffmann Jolán Budapesten született 1857-ben. Édes atyja hirneves orvos volt, s fényes jövedelméhez mért kitűnő nevelést adott gyermekeinek, kik jelentős szerepet vittek a főváros társadalmi életében. Ehhez képest méltó feltünést keltett, hogy Jolán kiszakítva magát a társadalmi szórakozások kedves örömeiből a tanítónői pályára lépett. Helyes ösztöne Zirzen Jankához vezette s mint az ő tanítványa tette le 1877-ben az elemi, 1879-ben természettudományi csoportban a polgári és ipartanítónői képesítőt. Az ipari munkákban, különösen a műhimzésben nemcsak kiváló ügyességet, de ízlést és tervező képességet is tanusítván Trefort — Zirzen Janka javaslatára még 1879-ben kinevezte a polgári iskolai tanítónőképezdéhez a kézimunka és háziipar tanításra segéd- majd 1884-ben rendes tanítónővé. A polgári iskolai tanítóképző intézet ez időben nagy gondot fordított az ipari és polgári iskolai

NENDTVICHNÉ HOFFMANN JOLÁN

Láttuk őt, midőn évtizedek előtt intézetünk kötelékébe lépve, erős hittel és akarattal eltelve kezdte meg nehéz, de nemes munkáját. Intézetünk akkor még szerény eszközök felett rendelkezett és szerény keretek között működött. Sok hiányt kellett pótolni. De a kezdet nehézségei nem riasztották el őt. Minden erejével és lankadatlan buzgalommal arra törekedett, hogy a hiányokat pótolja, az intézet működésének kereteit kibővítse, az oktatást tökéletesítse és ezzel népszerűvé és vonzóvá tegye. Nagy munka volt ez, sok akadállyal kellett megküzdenie. De ő nemes eszményének megvalósításában akadályt nem ismert. Nem ismert akadályt akkor sem, midőn a kór szervezetét már megtámadta. Mély meghatottsággal láttuk akkor a hőslelkű asszonyt, midőn testi szenvedéseit kötelességérzetének és hivatása teljesítésének alárendelve a megkezdett munkát meggyöngült szervezettel bár, de változatlan lelki erővel és lelkesedéssel folytatta. Láttuk őt, midőn testi szenvedések által gyötörve, az orvosi tudomány segítségét, melytől megrendült egészségének javulását remélhette, mégis elhalasztotta, elhalasztotta mindaddig, míg azokat a fel-

meg a tanítónőképző intézetek kézimunka tanítónőinek képzésére, s így Hoffmann Jolánnak nagyon szép alkalma nyilt itt magát szakmájában tökéletesíteni. Hollós Károly művészi tervezéseivel, támogatva, a legszebb és méltó feltünés keltő munka termékeket állíttatta elő növendékeivel. Így méltán esett rá a kereskedelmi miniszter választása, mikor a régi «Nőipar-egylet»-től átvett és felsőbb Nőiparisko lává fejleszteni szándékolt intézete élére igazgatót keresett. 1892-ben vette át — akkor már özv. Nendtvichné, Hoffmann Jolán a Nőipariskola igazgatását, s hogy azt a virágzás milyen fokára emelte, arról hiven beszámol a föntebbi emlékbeszzéd. Nendtvichnét azonban nemcsak a Nőipariskola siratja, siratja számos jó barátja, nagyszámú rokonsága és árván maradt fiatal leányai. Nendtvichné 1889-ben lett Nendtvich Károly mérnök, műegyetemi tanár felesége, de alig egy évi boldog házasság után özvegyen maradt férjének első házasságából származott hat kis árva leánykájával. Egynek kivételével, kit piciny korában diffteritisz ragadott el közülök, mind szépen felnevelte s haláláig szerette őket; noha súlyos szenvedései miatt az utolsó időben már nem érintkezhetett velük. Nem is érintkezett a Vöröskereszt-kórház orvosain és ápolóin kívül egy féléven át úgyszólván senkivel, s valóban nagy szenvedésektől váltotta meg a halál október 25-én. Áldva említi nevét mind, ki jóságát ismerte, munkásságát csodálta. *Szerk.*

adatokat el nem végezte, melyeket páratlan kötelességérzete intézetünk vezetésében egy évre maga elé tűzött.

A nagy cél elérésében, melyre ő törekedett, csüggedést, lankadást nem ismert, mert erős lélek lakozott benne.

Amint egykoron nagy hazánkfiát nagy munkájában az a remény bátorította, hogy «Magyarország nem volt, hanem lesz», úgy őt is munkájában az az erős meggyőződés lelkesítette, hogy a magyar nőiparoktatás nem volt, hanem lesz.

És a nemes eszméért való küzdelemben kifejtett sok évi, pihenést nem ismerő, megfeszített munka meghozta gyümölcseit. Intézetünk immár az ország legelső tanintézetei között foglal helyet, melyben növendékeink a munkának nemcsak tökéletes, hanem művészi ízléssel való végzésére nyernek kiképeztetést. A nőipari oktatás eme magas színvonala évről-évre számosabb növendéket vonzott oktatásunk körébe, úgy, hogy növendékeink ma már három intézet falai között részesülnek a nőipari oktatás jótéteményében.

Intézetünk eme példátlan fejlődése nemcsak az országban keltett méltán bámulatot, hanem annak híre eljutott a külföldre is, hol növendékeink bemutatott munkái osztatlan dicséretben és elismerésben részesültek.

Intézetünk eme működése nem kerülte el a legmagasabb körök figyelmét sem. Hisz még nem rég folytak le azok az intézetünkre nézve örökké emlékezetes napok, midőn a legfelsőbb uralkodóház sarjai, fenséges hercegasszonyok tisztelték meg magas látogatásukkal intézetünket és fejezték ki meleg elismerésüket annak, kinek nevéhez intézetünk eme szép fejlődése örökké fűződve lesz. Hervadhatatlan érdemeinek híre eljutott a trón zsámolyáig is és koronás királyunk arany kereszttel ékesítette arany szivét annak, kinek művét ily fényes siker koronázta.

De az ünneplés zaja és az elismerés fénye elkábíthatja azt, ki munkája jutalmát külső sikerekben keresi, azonban sohasem azt, ki eszményekért küzd, ki örömét a zajtalan munkában, jutalmát pedig a lelkiismeretes kötelességteljesítés tiszta öntudatában és eszményének fokozatos megvalósításában találja.

És ilyen volt Nendtvichné is, ki az elismerést sohasem kereste és minden ünneplés elől mindig szerényen kitért. A mindenfelől megnyilvánult és méltán megérdemelt elismerés koszoruiból ő csak egy szerény virágszálat tartott meg magának, az elismerésnek azt a virágszálát, mely őt nemes munkájának fokozott erővel való folytatására buzdította.

És alig zajlottak le az ünnepnapok, ott látjuk őt ismét a munka hevében. Új, nagy feladat lelkesítette őt, az, hogy intézetünk oly méltó hajlékot kapjon, mely nemcsak a rég érzett szükségnek megfeleljen, hanem az intézetet még fokozottabb működésre tegye képessé. E nemes cél érdekében fáradozott erős lélekkel és munkája sikerébe vetett erős hittel. És vágya beteljesült. Intézetünk új hajlékának falai felépültek, az épület tető alá került, növendékeink serege immár ebbe az új épületbe költözött, de — fájdalom — Nendtvichné már nem költözhetett be a munka e szép hajlékába, mert a kegyetlen sors elragadta az élők sorából.

Nagy és pótolhatatlan veszteséget szenvedtünk. Itt volt mindig körünkben mindaddig, míg a gyikos kór romboló hatása szervezetét meg nem törte. Itt volt minden tanácskozásunkon; sohasem hiányzott, mert páratlan kötelességérzete mindig ide vonzotta, valahányszor intézetünk érdekeiről tanácskoztunk. Szeretettel, tisztelettel tekintettünk reá és áhítattal hallgattuk szavait, melyekkel áldásos tevékenységéről beszámolt és melyek mindegyikéből ügyünk iránt érzett rajongó szeretetének és a továbbalkotásra, továbbfejlesztésre irányuló törhetetlen vágyának fénye sugárzott ki. Elhagyott minket. Láttuk, midőn hült tetemeit örök nyugalomra sírba helyezték és mégis mily nehezünkre esik elgondolnunk azt és belenyugodnunk abba, hogy őt és nagy munkaerejét immár örökre nélkülözni fogjuk. Tépelődve nézünk a jövő elé, hogy vajjon mikép leszünk képesek nagy feladatunkat tovább teljesíteni az ő buzgó támogatása nélkül.

De eltávozásával nagy és fájdalmas veszteség érte iskoláink tantestületét is, melynek bölcs vezetője volt. Vezetést, irányítást várt tőle a tantestület, de ő többet is adott: szivének meleg

szeretetét. Nemcsak vezetőnek érezte magát, hanem hűséges, ragaszkodó pályatársnak is, ki tantestület sorsát mindig szívén viselte és munkatársainak örömében és bánatában egyaránt meleg érzéssel vett részt.

És sokat, véghetetlenül sokat veszítettek benne növendékeink is, kiknek ezreit buzdította és oktatta a szép és hasznos munka szeretetére és a nemes ízlésre. És hogy mit sirattak még növendékeink a nemes oktatatón kívül ő benne, ennek tanui voltunk, midőn egyik fiatal növendékünk a nyitott sírnál remegő szívvel, a hála meleg érzésével mondott bucsuztatót, melynek minden szavából felénk hangzott a fájdalmas panasz: «Elhagytál minket szerető, jó anyánk.»

Tisztelt bizottság! Eltávozott tőlünk, eltávozott örökre a nagyasszony, ki intézetünk erős oszlopa volt. Kidőlt az oszlop . . . És ha látjuk ma, hogy intézetünk kidőlt erős oszlopa nélkül is tovább működik, úgy ezt csak annak a fennkölt szellemű asszonynak köszönhetjük, ki intézetünket évtizedes, szakadatlan és odaadó munkájával, erős kézzel és erős lélekkel úgy megalapozta, hogy intézetünk áldásos működése örök időkre biztosítva van.

Őrizzük meg szivünkben örökre kegyelettel annak dicső emlékét, ki életében ügyünknek leglelkesebb, legönfeláldozóbb munkása volt és munkájával intézetünknek annyi sikert, áldást és dicsőséget szerzett és ki, ha el is költözött örökre, velünk lesz továbbra is, mert szelleme mindenkor munkásságunk vezérlő csillaga és intézetünk őrangyala lesz.

És tiszteljük meg Nendtvichné nagy emlékét azzal, hogy folytassuk az ő félbenhagyott munkáját, folytassuk az ő szellemében, abban az irányban, melyet nekünk lelkes munkásságával kijelölt és küzdjünk tovább azért a szent eszméért, mely után nemes lelke mindig sóvárgott, hogy intézetünk a fejlődés, a felvirágzás, a tökéletesség mind nagyobb magaslatára emelkedjék.

Legyen áldott emléke örökké!

Emmerling Vilmos.

A MAGYAR NŐ ELHANYAGOLT KERESETFORRÁSAI.*

A régi jó időben, ha volt hozzá szellemi képessége s anyagi tehetsége, amaz ideális célból tanult a magyar nő, hogy tudjon; vagyis érdeklődött a tudásért. Változtak azonban a közgazdasági viszonyok s később azért tanult, hogy tudása révén kenyérkeresethez jutva, önmagát fenntartsa, ha kell. Ma már oly nehéz az élet, hogy keresetéből családjáról is kell gondoskodnia, elsősorban tehát ezért tanul a nő.

A szülőkkel való érintkezés alkalmával sokszor a keserű derültség érzetét váltotta ki belőlem, az úgynevezett gondos apa ama bölcs kijelentése, hogy serdülő leányát oly célból iskoláztatja, hogy a család jövedelme szaporodjék; mert összeköttetése révén leányára már kész állás vár; kéri az oktató elnézését, türelmét, hogy az elnyerendő bizonyítvány megsegítse.

Minden embernek talán öncélja is van és a fiú iskolázása idejében a család erre van is tekintettel. Iskolázása idejében a fiú tanulmányai mellett kellőképen szórakozhatik, pihenhet s siker esetén büszkélkedik az apa az ő kitünő fiával; de azért a silány bizonyítvány sem szégyen még. A leányt ugyanazon tanulmányok mellett megterheli a család házi munkával, kis testvérek gondozásával, ez a szórakozása; nem mozog oly szabadon, mint fivére. Pedig pihennie kellene, mert a korral járó élettani elváltozás zavarja gondolkozó képességét, itélő erejét, megbénítja munkaerejét, szórakozottá lesz a hajsza élet miatt.

* Kivonat a II. ker. polgári leányiskolában az «Iskolatársak szövetségének» közgyűlésén tartott előadásá»-ból.

De készítsen meglepő és haszontalan kézimunkát édesanyjának, keresztanyjának és bérmaanyjának (a fiú legfeljebb csintevéssel és költekezéssel szerez meglepetést); szóval a leány kimerülhet időnek előtte; de jaj neki, ha bizonyítványa nem úgy sikerül, ahogy azt a szülő elvárja; még jó, ha legalább az anya bír belátással a helyzet magaslatán.

A szülő megrémíti a leányt, hogy cselédnek küldi, ha nem tanul jobban. Kérdem szeretettel, baj is az? Hiszen a női keresetforrások egyik hatalmas ága a cselédi sor. A cseléd vezetőjéhez, gazdájához alakul: romlik, vagy feljavul. Nemcsak lélekszámban hatalmas ez az ág, hanem nemzetgazdasági szempontból is, mert annyival több pénzt szerezhet a kenyérkereső nő, amennyivel ügyesebb, megbízhatóbb a cselédje. Annyival több lelki nyugalommal dolgozhat ilyen gazda házon kívül is, ha tudja, hogy cselédje gondozza otthon hagyott gyermekét. Nem magasztalhatjuk eléggé a jó cselédet; az intelligens és tanult cseléd megbecsülhetetlen munkatársa gazdájának, sőt bizalmasa. Budapesten van akárhány oly kiváló cseléd, aki polgári iskolát végzett. A jó cseléd feltétele nem az a társadalmi osztály, melyből kikerül, hanem rátermettsége ez állásra.

Kérem szövetségünk vezetőségét, karolja fel különös szeretettel azokat, akik iskolánkból kikerülve, cselédsorba jutottak; adjon nekik szövetségünk mindazon ismeretekben ingyen oktatást, mellyel boldogulhatnak állásukban a család és a haza javára; adjon ingyen jogi tanácsot, védelmet az erkölcsrontó gazdával szemben; helyezze el őket oly gazdákhoz, ahol mint családtaggal bánnak velük, akik csak abban különböztetik meg, hogy személyes szolgálatukat pénzzel fizetik. A szövetség lássa őket szivesen és díjmentesen mulatságain; a szövetség ne szégyelje, ha tagjai közt van cseléd, pincér, őstermelő, komorna, fodrász, iparossegéd. Mi, oklevéllel biró tagjai a szövetségnek, mi is sokszor végeztünk a szövetség javára pincér-szolgálatot; hívjuk őket vissza körünkbe, hiszen ezek is iskolánk neveltjei, hogy megmaradjanak az erkölcsi magaslaton, ne zülljenek hozzájuk nem való moziban, korcsmában; jöjjenek hozzánk régi ragasz-

kodásból az iskola iránt. Talán a szülők ridegsége, vagy elszegényedése, vagy árvaságra jutás miatt lettek cselédekké. Emeljük őket, hogy derék nők maradhassanak. S ha ezt megteszi hazánk 283 polgári leányiskolája, talán megoldást nyer hazánk cseléd-kérdése.

Csak személyes jóindulattal lehet emelni, a hatóság intézkedése egymagában lehetetlen, nyomást érez a cseléd s annál jobban ellenszegül.

Isten kegyelme egyenlő mértékben adott a két nemnek szellemi képességet. Nem okosabb a férfi a nőnél, hiszen akkor nem evett volna a tudás fájának gyümölcséből. Siratjuk az elvesztett paradicsomot, pedig épen az első bűn tényében lássuk Isten kegyelmét, mert a küzdelmet nélkülöző paradicsomi életben elsorvadtak volna erőink; halálra untuk volna magunkat; küzdés az élet s csak ellentállás fejleszti az erőt. Isten céltudatosan tudásvágyat ébresztett Évában, aki mint jó feleség, megosztotta Ádámmal a gyümölcsöt.

A tudás vágyának kielégítésére s a tudás alkalmazására a gyakorlati életben kérem szövetségünk vezetőségét, keresse meg az illetékes hatóságot, hogy a nők mindazon intézetekben tanulhassanak, ahol férfiak tanulnak. Kérje a nők bebocsátását az egyetem minden fakultására és az összes szakiskolákba. Sok nő nem adna tudatlansággal váltóaláírást, kevesebb volna a fegyház lakója, kevesebb volna a törvénybe ütköző cselekedet, ha a nő több jogismerethez juthatna.

Azok a már beállított kisded női tanfolyamok nem adnak elég tudást, különösen nem vegytanból; pedig a termőföld feljavításától várom az eredményt. Kis helyen sokat kell termelni tudnunk, hogy kielégítsük a hazai szükségleteket. Szövetségünk egyelőre — de sürgősen — kérje például az óvári gazdasági akadémia, a keszthelyi tanintézet, a sárvári intézet, a budapesti állatorvosi főiskola, a budapesti kertészeti tanintézet, a keresk. akadémia, a keleti akadémia megnyitását nők számára, hogy a konzuli hivatalokban magyar nők védjék a magyar nőket. Számadatok fogják bizonyítani a kérelem jogos voltát. E témák mé-

lyen belevágnak gazdasági életünkbe s hazai iparunk és kereskedelmünk fellendítését célozzák.

Ama kérdés során, hogy milyen keresetforrás való a nőnek, az attól függ, hogy milyen foglalkozásról kap már a családi körben benyomásokat. Leányiskolánk 650 tanulója közül 165-nek apja foglalkozik iparral, kereskedelemmel. Statisztikai adatok bizonyítják az ipari nagy importot; panaszkodunk, de nem cselekszünk eleget. Kerületünk ipartermelő képességét növelni fogja iskolánk keretében létesítendő ipartanfolyam s mert nálunk a rajzolást kiváló erők tanítják, az iparművészetet is szolgálhatjuk. Iskolánk 650 tanulója közt 163-nak van telkes-birtokos apja, tehát alkalma van, hogy a saját földjén próbálkozzék termelni, mert számadatokkal fogom bizonyítani, hogy földmívelő ország létünkre mennyi az idevágó behozatal. Nem hihetem, hogy iskolánknak fentemlített 328 tanulójában ne ébresszen kedvet az az apai foglalkozás, amely foglalkozás biztosítja a megélhetést. A magam példáján igazolhatom, hogy pénznél becsesebb örökségül jutott rám, hálás utódra, a tanítás mesterségének szeretete, az ipari-kereskedelmi pálya becsülése, a főzőkanál forgatásának tudása; ha elveszíteném hivatalomat, meg tudnék élni e foglalkozások bármelyikéből; azért ajánlom kedves tanítványaim, hogy első sorban a családi tradiciók foglalkozásai iránt legyenek bizalommal, ha pályaválasztásra szánják magukat.

Az a keresetforrás való a nőnek, amely megfelel egyéni, fizikai erejének, szellemi tehetségének, leküzdhetetlen hajlamának, az, amely e mellett relatif bőséges jövedelmet igér, amely pályán még kevesen vannak, amely nemzetgazdasági szempontból is nagy haszonnal jár; amelynek gyakorlásában örömét leli, amely az élet nehéz körülményeiben érdekessége által figyelmét annyira leköti, hogy egyben megvigasztalja. A feleség, az anya első sorban oly keresetet válasszon — ha kell — amely otthon is elvégezhető, de ha már házon kívül is kell keresnie, oly munkát vállaljon, amely nem kötött pontos hivatalos időhöz. Amig lehet, kerülje az éjjeli munkát. Fárasztó lehet a munka, de ne legyen kimerítő.

Ámbár sürgetem minden életpálya megnyitását, mivel a nőben több a gyakorlati érzék, mint a férfiban, azért első sorban a gyakorlati pályákat ajánlom. A nőben erősebben fejlett a vállalkozó szellem, az üzleti szellem, azért mint termelő, értékesítő, iparos és kereskedő, alkalmasabb a férfinál.

Ugyanazon ügyesség, tudás és igyekezet kifejtése mellett a gyakorlati és álláshoz nem kötött pályán nagyobb a pénzszerzés lehetősége, mint a szellemi vagy álláshoz kötött pályán. Aki például a testre, a gyomorra dolgozik, annak biztos nyert ügye van.

A kenyéradó hatóság vagy egyes munkaadó, mikor fix állásra hirdet pályázatot, tapasztalja, hogy a nagy verseny miatt több a hivatott jelentkező, mint a megválasztható. Mikor pedig kinevezés után kenyéradó és alkalmazott egymásból kiábrándultak, bátran mondhatjuk, hogy több a megválasztott, mint a hivatott.

Senkinek sem ajánlom, hogy hosszú időre (például 30—40 évre) szerződjék állásba, ilyen például a közhivatalnoki s tanítói pálya. A kenyéradó hatóság adta jövedelem nincs arányban az alkalmazott ambiciójával, kifejtett munkásságával. Az emelkedő fizetés sincs arányban a drágulás növekedésével, több a gáncs, mint az elismerés s mire az egyén nyugdíjba kerül, észreveszi, hogy eladta ifjúságát, erejét — egy tál lencséért.

Nem ajánlom annak mérlegelését sem, hogy ez vagy az állással járó teendő nem úri nőhöz illő foglalkozás. Minden munka uri, amely jó fizetésért tisztességesen végzett, a miniszteri állástól az utca söprésig; az egyén ad értéket a hivatalnak, nem pedig megfordítva. Az iparos és kereskedő pályán működő egyén nagyobb úr például a közhivatalnoknál, mert amíg emez csak azzal szemben vállal kötelességet, akit kiszolgálásra elfogad, addig amaz bárkit tartozik kiszolgálni; amíg emez csak korlátolt időre felelős megrendelőjének, addig amazt haló porában is meghurcolhatja a közvélemény. A pénz hatalmát mindenki ismeri s aki tisztességes módon minél több pénzt tud szerezni bármely foglalkozás révén, az nagyobb úr, mint az, aki úgy-

nevezett úri állásban fényesen nyomorog. Amerikában például oly nagy a munka megbecsülése, hogy ismeretlen az összeférhetetlenség fogalma; ott senkisem ütközik meg azon, hogy a közhivatalnok szabad idejében például ügynök. Ne szégyeljünk tehát semmi munkát, hitvány munka nincs, csak a munkás lehet hitvány, az pedig szégyenfoltja a társadalomnak, annak a munkája erkölcsileg felér a tolvajlással.

Szerető gondjaikba ajánlom a magyar házi ipart; önök közt akadhat munkát adó és munkát vállaló. Az elérhető csodás anyagi és erkölcsi eredményről csak két adatot említek fel, Szontág Aranka és Erzsébet jólétet teremtenek hazánk több gócpontján a csetneki csipkével; nem győzik a szállítást, annyi a megrendelésük. Üzletük a Párisi-utcában van. Burghard Adél, komáromi polg. isk. tanítónő Szentpéter- és Kurtakesz parasztnőinek ez idén 12,000 korona munkadíjat fizetett ki. Mivé fejlődhetnék házi iparunk, ha hazánk 10,000 tanítónője vidéke különleges termékét így értékesítené, így gondozná? Csupán 1910-ben 83,746 magyar állampolgárt lehetett volna megmenteni a haza javára. Tengerentulra mennek, mert tudásukat nem tudják értékesíteni a kellő irányítás hiányában és hazánkba özönlenek és gyökeret vernek ezrével olyanok, akiket a szomszéd államok kiküszöbölnek kötelékeikből. Van tehát forgalmunk emberanyagban is, de nem tudom, mi fájóbb: a kivitel-é, vagy a behozatal, egyikkel sem dicsekedhetünk. Házi iparunk kellő beállításával gátat vethetnénk magyar nők ezrei eltünésének, akik elszegényedésükben részben önként, részben fondorlattal kerülnek külföldre Moloch karmaiba.

Behozatal-többletünk jelenti a magyar szent korona országainak kárát, hiányát, a magyar termelésben, iparban s kereskedelemben az üzletre való ráfizetését; jelenti fényes szegénységi bizonyítványban az ország koldus állapotát, így folytatva a gazdálkodást, az ország tönkrejutását. Ha az összes külföldről való behozataltöbblet nem volna, minden magyar honpolgár évi 6 koronát takaríthatna meg, vagy fordíthatna hazai kultúrcélokra, vagy emberbaráti intézményekre, ápolhatná egészségét,

növelhetné anyagi és szellemi vagyonát; magától elvonja ezt a 6 koronát, hogy idegen országokat gazdagítson, hatalomra emeljen a maga rovására. A magyar állam háztartásának bevételszükséglete miatt elviselhetetlennek panaszoljuk az adófizetést hazai célokra; hát olyan gazdagok vagyunk-e még, hogy kifelé is fizethetünk adót* Élhetetlenek vagyunk, kiszállítjuk a nyers terméket olcsón s drágán feldolgozva kapjuk vissza, közönyösek vagyunk, rossz gazdák vagyunk, tudatlanok vagyunk, nem segítjük meg egymást. Igy gazdálkodva rosszabbak vagyunk a hazaárulónál, mert nem kapunk érte pénzt, hanem ráfizetjük azt. Szűkkörű gondolkozással szolgák vagyunk elsősorban Ausztriával szemben (nem is kevesen a magyar birodalomban, hanem 20.840,678-an), holott urak lehetnénk azon az áldott földön, melynek oly bőséges a természeti kincse, hogy Európa kánaánja lehetne.

* Behozatalunk külföldről nagyobb, mint kivitel külföldre s a következőkben: gyarmatárúk; fűszerek; déligyümölcs; eledelek; fa, szén, tőzeg; gyógy- és illatszeranyagok; mézgák és gyanták; ásványolaj, barnaszén- és palakőkátrány; pamut, pamutfonalak és pamutárúk; len, kender, juta- és más fonó anyagok, ezek fonala és árui; gyapjú, gyapjufonalak s ezek árui; selyem és árui; konfekciónált árúk; szalma-, nád- és háncsárú; papiros és papirosárú; kaucsuk, guttapercha és árui; bőr- és bőrárúk; szűcsárúk; faárúk; üveg- és üvegárúk; kő- és cementárúk; agyagárúk; vas- és vasárúk; nem nemes fémek és árui; gépek, készülékek; villamosgépek, elektrotechnikai tárgyak; járművek; nemes fémek, drágakövek s árui, ércpénz; mű- és hangszerek, órák; vegyészeti anyagok és termékek; firniszek, festő-, gyógy- és illatszeranyagok; gyertya, szappan és viaszárúk; irodalmi és műtárgyak; nemesfém és ércpénz.

Kivitel külföldre nagyobb, mint behozatal külföldről a következő árúkban: cukor, dohány, gabona, maláta, hüvelyesek, liszt és örleményei, rizs; gyümölcs, főzelék, növények és növényrészek; vágó- és igásállatok; más állatok; állati termékek; zsiradékok; zsírosolajok; italok; esztergályos- és faragó anyagok; ásványok; festő- és cserző anyagok; kefekötő- és szitakötőárúk; viaszosvászon és árui; konyhasó; gyújtószerek; hulladékok Az 1910. évi külkereskedelem forgalmából származó behozatal összes értéke 1,798.034,486 korona, kivitel csak 1,679.201,802 korona; tehát behozataltöbblet 118.832,684 korona. Egymagából Ausztriából a behozatal összes értéke 1,362.741,451 korona, kivitel csak 1,247.254,34.7 korona; tehát behozataltöbblet 115.487,105 korona.

Hazánkban egyáltalában nem volna szabad behozataltöbbletnek lenni; olyan ideális állapotot kellene teremteni, hogy a behozatal csak az itthon nem termelhető anyagokra szorítkozzék, például nyers kávé s azt direkt importtal kellene hozatni lelőhelyéről, mert a nyers kávét a termelő ott helyben körülbelül oly árban adja, mint nálunk a babot, de a több ízben megszakított szállítás s az osztrák közvetítőkéz haszonleszedése miatt drága; autonom vámtétele 95 kor. per q.

Női kereskedelmi tanfolyamainkon végzett leányaink nem lesznek önálló kereskedők, hanem java részben irodai alkalmazottak, kis munkabér mellett végeznek a jobb sorsra érdemes tehetségesek is idegölő tucatmunkát. Köztük sokan például, mint kávéügynökök, fényes keresetet szerezhetnének s kiszoríthatnák a külföldi férfiügynököket. A magyar kereskedelmi Múzeum olvasótermében (Akadémia-utca 3.) bárki betekinthet hazai és idegen címtárakba, beszerzési forrásokba. Kérem a szövetség könyvtárosát, adjon díszhelyet szekrényében annak a könyvnek, mely 4143 hazai iparos-termelő munkaképességét tünteti fel és hazánk külkereskedelmi forgalma min. jelentésének. E művek érdekfeszítőbbek minden Marlitt-regénynél, mert fájdalom, zsebünkhöz nagyon sok a közük. Kérem szövetségünket, keresse meg az illetékes miniszteriumokat, hogy e két mű legyen az ifjak és vének buzdítására minden ifjusági könyvtárban és minden nyilvános könyvtárban mindenki kioktatására. Mert szörnyű tudatlanok vagyunk, pedig e könyvek nemzetgazdaságunk bibliái, mert számadatokban bizonyítják bűnös nemzetgazdasági politikánkat.

Szövetségünk a többi nőegyesületekkel szövetségben kérje fel a törvényhatóságokat, hogy a nagyobb magyar városokban állítsanak fel Magyar Házakat, a magyar termékek állandó kiállítására, elsősorban Budapesten, mert Párisi Áruházunkban úgyis csak idegen termékeket kinálnak. Mit ér az az időnként magyar szalmalánggal fellobbanó kisded tulipánmozgalom, ha jelvénye is idegen iparost gazdagít. Szövetségünk nyisson kis boltot, ahol iskolánk tanítványai magyar termékeket kapjanak s ezt tegye meg csak 283 polgári leányiskola, több magyar érzést szilárdít

meg a gyermekben a magyar felszerelés, mint a puszta szó: Hazádnak rendületlenül légy híve óh magyar.

Szövetségünk létesítsen gyümölcskonzerv-tanfolyamot, ahol magyar nők, magyar módon, háziiparszerűen főzik, a budai nők maguk termesztette gyümölcseit. Ezt tegye meg 283 polgári leányiskola 43846 tanulójával. Biztos keresetforrás lesz ez a magyar nőknek. De ne főzzenek férfiak receptjei szerint zaccharinnal, festékkel és ne főzzenek a lekvárba tököt, hanem minden 1 korona rendelésért adjanak 100 fillér értékű készítményt. És főzzenek tisztán, necsak vegyileg, hanem magyar gazdasszonyhoz illően, mert a férfimunkás nem irtózik a pipaszótól és rovartól, ha másnak főz. Egyszóval lelkiismeretesen dolgozzanak.

Szövetségünk indítson mozgalmat, hogy egyik hatalmas magyar termékünk, a cukor olyan vámmentes legyen nekünk magyaroknak, mint ahogy Konstantinápolyban, Kelet-Indiában, Brittaniában, Egyiptomban, hol 40 fillérért kapható a magyar cukor. Mert a cukor nem fényűző cikk, hanem olyan táplálószer, mint a hús, tojás; fűti, építi a szervezetet.

Szövetségünk indítson mozgalmat, hogy a többi nőszövetséggel együtt kérelmezzük, követeljük az államháztartásába való beleszólás jogát; mert mi nők, szeretjük a tiszta kezet és nem akárki szállítóval fogunk kezet a közmunkák megrendelésénél, átvételénél. Egyáltalában elkövetkezett annak ideje, hogy a magyar nőnek is legyen beleszólása a magyar ügyekbe.

Férfiorvosaink idegen fürdőbe küldik a magyar beteget, lelkészeink idegen kegyhelyekre vezetik a magyar hívőket, nászutazásainkat idegen földön végezzük, pedig százával van magyar fürdőnk, magyar kegyhelyünk, szép magyar vidékünk. És ezek költségei még nincsenek is a 118 millió külforgalmi deficitben.

Mutassa meg a magyar asszony, hogy megértette hivatását és költse itthon a pénzét magyar árúkra, melyeknek előállításából is kivette a részét. A termelő foglalkozások felkarolásával magán is nemzetén is jobban segít, mintha a túlzsúfolt hivatali pályákra törekszik.

Budapest. *Komáry Erzsébet.*

MISSZIÓ A VÉGEKEN.

(Botta Anna.)

Nőnevelésünknek, még pedig a legerősebben hangsúlyozott nemzeti nőnevelésünknek kiváló munkása fejezte be nyilvános működését. Botta Anna, a fogarasi állami polgári leányiskola igazgatónője vonul súlyos fülbaja miatt nyugalomba, miután egyfolytában 34 éven keresztül derék magyar nőket nevelt ezen az exponált nemzetiségi vidéken és nemes munkássága mélyen begyökerezte az egész város és vidék társadalmát.

Isten olyan fényes tehetséggel, szerencsés tapintattal és reprezentáló képességgel áldotta meg, hogy fővárosi intézetnek is díszére vált volna. A véletlen határszéli városba helyezte s ő megmaradt a szerényebb körben, a tízszeresen nagyobb munkában.

Az állami polgári iskola 1877-ben nyílt meg e szász és román lakosságú városban. Akik felállításán buzgólkodtak, tisztában voltak azzal a fontos misszióval, amelyet feladatául kellett kitűznie. És a ma, az immár jelenné vált jövő bizonyítja, hogy a célt elérték: az iskolának messze vidéken ismert jó hírneve van, a városnak és környékének pedig magyaros műveltségű nővilága. Nagy szerencséjök volt az intéző köröknek, hogy mindjárt az első rajt olyan egyén gondozására bízhatták, aki az iskola iránt bizalmat tudott ébreszteni. Hiszen akkor a többség még azt az elvet vallotta, hogy elég, ha az asszony a nevét le tudja írni, kár a fejét hiábavaló tanulással megzavarni. A nemzetiségi családok a magok szempontjából féltették gyermeköket. De ez nem tartott sokáig.

Botta Anna kitünő oklevéllel hatalmas ambiciót és mérhe-

tetlenül sok szeretetet hozott magával. Igy fogott hozzá az új talaj műveléséhez. A kis német és román leány, aki beiratáskor még egy szót sem értett abból, ami körülötte történik — (a magyarosodás érdekében úgyis fölvették) — észre se vette, hogy Anna néni keze alatt év végére folyékonyan beszél és jól ír magyarul, majd csillogó szemmel szavalja költőinket, otthonos lesz az istenáldotta szép nagy haza földrajzában és lelkesedik ezeréves történetén magyar testvérkéivel egyformán.

De nemcsak a megszerettetés sikerült Botta Annának. Kitünő módszerével a növendékek helyesírását olyan tökéletességre emelte, hogy kevés iskola versenyezhetett volna vele, még színmagyar vidékről is. Feladványos füzetei legelső helyen állhattak volna az egész országban külső alak, tartalom és kiváltképen a javíttatás szempontjából. Van egy miniszteri rendelet, mely a helyesírási hibák kijavítása mellett írásbeli indokolást, vagyis azon nyelvtani szabály leiratását kívánja, amely ellen a vétség történt. Óriási vesződséggel jár az ilyen javíttatás. Kivitelét lehetetlenségnek tartják. A fogarasi iskolában évek során át gyakorlatban volt, míg a miniszteri iskolalátogatók tanácsára, a tanítónőt és növendékeket egyaránt megterhelő dolgot abbanhagyták. Amíg Botta Anna tanította a magyar nyelvet, a gyermekeknek nem volt annyira megterhelő. A növendékek hamar észrevették, hogy figyelme nem siklik el semmi fölött se, következetesen mindig jobbat követel s azért minden erejöket összeszedték dolgozatíráskor. A hibák száma mindjobban apadt s fogyott az indokolással járó munka is. Az évvégi eredmény pedig csodálatos volt.

Tanitványai bizalmas szeretettel vették körül, bár nála nagyobb tekintélyt nem ismertek. A legnagyobb szigorral sem tudta más elérni, hogy nála is úgy igyekezzenek, mint Anna néninél. Ajtója nyitva állt mindenki előtt s a vidéki kis lánynak édesanyját helyettesíti. Felnőtt növendékeiben tovább él a tiszteletteljes ragaszkodás, büszkén hivatkoznak rá, hogy tanítványai voltak. Ő is résztvevő hozzátartozójuk marad, akitől jó tanácsot szokás kérni az élet keresztútjainál.

A társadalom hálája impozáns módon nyilatkozott meg 25 éves jubileumán, 1902-ben. Lehetetlen meghatóbb képet, fenségesebb hódoló felvonulást elképzelni annál a hosszú sornál, amelyben az egész környék intelligens nővilága: asszonyok, leányok, gyermekek síró szemmel köszönték meg reájok és gyermekeikre árasztott önfeláldozó fáradozását. Maradandó emléke e szép napnak a «Botta Anna alapítvány», melynek kamatjából két szegény tanuló nyer évenként támogatást.

A közéletben, a város társadalmában a legnagyobb tekintély, neve minden nemes célú mozgalomban szerepel, főképen ahol jótékonyságról van szó, még pedig sokszor igen tekintélyes (500, 200 K-s) adományok mellett. Évekkel ezelőtt «Internátusi alap» létesítésében vett buzgón részt. Sajnos, a szép eszme megvalósulást nem nyerhetett, de a begyült összeg — közel 2000 K — «Erzsébet királyné alapítvány» címen az iskolának áldástnyujtó vagyona. Egyidőben felügyelete és vezetése alatt közös konyha létesül, hol ingyen osztják a meleg, tápláló ételt az inséggel küzdő falusi tanulóknak. Jómódú családok asztalánál is helyet nyer számokra.

Ünnepi alkalmakkor gyakran és szívesen hallgatják. Született szónoknak tartja mindenki, beszédei mélyen meghatnak, lelkesítenek és zugó tapsokat aratnak. Apák-anyák megszívlelik intelmeit és tanácsait is, hisz bölcs tapasztalat, szerető aggodalom mondja azokat kedves gyermekük javára.

Mikor 1904-ben igazgatói megbízást nyer, csak hivatalos címe új, a leányiskola gondviselő lelke régóta ő volt, az állami iskolák közös igazgatása alatt is. Az igazgatói teendők pedánsul pontos ellátásáról, mintaszerű rendszeretetéről a hivatalos vizsgálatok a legnagyobb elismeréssel szólnak. Most még fokozottabb tevékenységet fejt ki. Iskolai előadások jövedelméből a könyvtárat fejleszti, zongorát szerez. 1908/909-ben felnőttek számára magasabb általános műveltséget terjesztő tanfolyamot szervez s annak sok szorgalmas hallgatója van. 1909/10-ben megnyílik az iskolával kapcsolatos női kézimunka-tanfolyam, mely gyakorlatias irányával igen szép népszerűségnek örvend.

A tanítótestület szomorúan válik meg tapintatos, békés szellemű vezetésétől. Nem követelt hangos szóval soha, de azért érzik, hogy nem lesz olyan utódja, akinek többet és pontosabban dolgoznának, mert ő szeretettel fogadott, tapasztalataival segített, példájával serkentett, versenyre kényszerített mindenkit.

Itt áll a képe egy közpályán szántó-vető tökéletes munkásnőnek. Nem akart csillogni ország-világ előtt. Elég nagynak, érdemesnek ítélte hivatását a magyarságnak egyik végső őrállomásán s neki adta egész, értékes életét.

Fogaras. *Czirják Hermin.*

A KERTÉSZETRŐL.

A kertészetről, erről a hasznos és szép foglalkozásról óhajtok különösen a nőknek szólani, mint akiknek gyöngéd természetüknél fogva is a növényvilág hivatott gondozóinak kell lenniök. Hogy a növényvilág mennyire összefügg az ember életfeltételének minden körülményével, annak fejtegetéséhez végig kellene mennem a kultúrtörténelem minden fázisán. Ehelyett csak egyes mozzanatokra szorítkozom, melyek a növényvilág befolyásának fontosságát illusztrálják az ember életére. Az éghajlati viszonyok módosulása, a termőföld képződése, az ember táplálkozásának és ruházatának nagy kontingense, életünknek sok gyönyörűsége mind a növényvilágtól ered. Hát még az ember foglalkozásának és ezzel a megélhetésnek hányféle ágazata köszöni a növényvilágnak létezését.

Ennek a csodás világnak, a növények világának egyik kicsiny, de szépséges körére, a *kertészetre* akarom a művelt nők figyelmét felhívni és őket a kertészkedés kedves és hasznos foglalkozására buzdítani.

A kertészetnek sokféle ágazata van: A gyümölcsfa- és a konyhakertészet, a virág- és műkertészet mind külön-külön nagyszabású foglalkozást alkothat, de kicsiny méretekben egyesíteni is lehet valamennyit. Egy talpalatnyi föld elég, sőt még ennek is hijával egy pár ládika vagy virágcserép termőföld, hozzá világosság és napsugár, és ezekkel megalkothatjuk környezetünkben a gyönyörűségnek és örömnek kiapadhatatlan forrását. Egy feltétel azonban nem hiányozhatik a felsorolt kellékek mellől, hogy a legideálisabb földi gyönyörűséget megalkothassuk otthonunk számára: és ez a feltétel a növények iránti szeretet,

a kifogyhatatlan gondosság és szorgalom azok ápolása körül. És épen ebben rejlik a kertészkedésnek nagy nevelői és ethikai hatása, eltekintve az anyagi haszontól, amelyet az számunkra biztosít.

Aki valaha egy szál virágot életre keltett és annak fejlődésében és szépségében gyönyörködött, annak okvetetlenül kedve kerekedik ezen foglalkozás tovább üzéséhez és kiterjesztéséhez. De ha csak egyszer is megfeledkezik kötelességéről és elhanyagolja azt a némán élő kedves lényt, szomorúan fogja tapasztalni annak sorvadását és szenvedését.

Végtelenül lehangoló, sőt visszataszító hatással van minden művelt érzésű emberre a felvirágzott ablakokból és balkonokról lecsüngő gondozatlan, száradó, szenvedő virágok látványa! — A növény olyan mint a gyermek, gondozás, szeretet, jó táplálék, napsugár kell mindegyiknek, hogy élhessen és széppé, erőteljessé fejlődhessék.

A növénykultura az emberi művelődéssel és az erkölcsök finomodásával lépéstartva fejlődik, és ma már a kertészet minden ága a fejlődésnek csodálatos tökéletességére emelkedett. A francia és angol parkok virágokkal pompázó és lombos fák díszes bokrok csoportjaival ékeskedő nagy területei világraszóló nevezetességek. De ne menjünk olyan messze. A mi szépséges fővárosunk is gyönyörű haladást tett a díszes terek és parkok kertészeti fejlesztésével. A Városliget, a Margitsziget, az Erzsébet-tér parkjai a virág és dísznövény-kultura művészi szépségeit tüntetik fel. A mi magyar földbirtokosaink kisebb-nagyobb birtokaikon is gyönyörű kertészkedést űznek és itt-ott híressé kezd válni a kertészetükből kikerült gyümölcs, zöldség vagy virágféle termény.

Csak még az egyesek és a családok kis körében óhajtanám a kertészkedés nemes és hasznos foglalkozását közkedveltségüvé tenni. Van-e kedvesebb és a lélekre megnyugtatóbb valami, mint egy csendes kis kert virágzó fáival, bokraival, rózsáival és madárdalával!

És ehhez mindenki hozzájuthat. Nem kell hozzá drágán

fizetett hivatásos kertész, csak egy kis tudásvágy, hogy megismerjük a kertészkedés egyszerű szabályait és feltételeit, melyeknek már egész irodalma van.

A kertészkedéssel minden kis darab földet értékesíteni lehet kevés költséggel és kevés fáradsággal. A zöldséges és virágos kert minden falusi háznak dísze és öröme. Az év minden szakának megvan a kerti munkája és a belőle származó haszon is.

Néhány nap előtt beszélte nekem egy falusi asszony, hogy a kertjének egy elhanyagolt részét tavasszal felásatta és burgonyát vettetett bele; és most ősszel örömmel gyüjtötte be a néhány zsák szép és ízletes burgonyát. Valóságos ajándékszámba ment ez a nem remélt termés a háztartásban.

Milyen hálás és szép fáradozás a virágtenyésztés is! A tavaszi és nyári virágok pompája, köztük a különböző rózsafajok, melyek tavasztól késő őszig gyönyörködtetnek pompás virágaikkal. A zöldséges kert, mely ha csak a napi szükségletet fedezi is, mennyi megtakarítást eszközöl a háztartásban. És milyen jóleső öröm az, midőn napról-napra a saját fáradozásunk gyümölcsét élvezhetjük.

Semmiféle befektetés sem jár nagyobb haszonnal, mint a kertészeti. Egy jó ismerősöm alig 70 m^2-nyi kertecskéjében néhány fajkörtefát nevelt. Az idei termése közel 400 koronát jövedelmezett számára!

De mindezen hasznossági szempontoktól eltekintve a kertészkedéssel a természetet szépítjük, kulturmunkát végezünk, amely kultura a saját lelkünket is műveli és nemesíti. Vajha a magyar úri leányokkal is meg lehetne kedveltetni ezt a nemes foglalkozást! Akkor nem tekintenék a falusi életet unalmas számüzetésnek, ahol csak vendégeskedéssel, kocsikázással, sporttal lehet az időt eltölteni, hanem hozzá szoknának a munkához, a nemes és szép foglalkozáshoz, mely után fokozott mértékben élveznék a nagyvárosok által nyújtott örömöket.

Csucsa. *Lázárné Kasztner Janka.*

A MŰVÉSZI ÉRZÉK FEJLESZTÉSE.

I.

Mindazok, akik figyelemmel kísérik a pedagógia történetét, úgy érezhetik, hogy ma egy egészen új korszak elején vagyunk. Könyvek jelennek meg: írások, telve idealizmussal, tudással, a mindennapi élet fölé emelkedettséggel, főleg pedig sok és nagy emberszeretettel, hogy voltaképen csodálkozva kellene felkiáltanunk: honnan jön mindez ebbe a tülekedő, romboló, szegény, nyomorúságos, romlott világba? Ott van, mélyen elrejtőzve még ez az idealizmus a korszak lelkületének legtitkosabb belsejében, valahol, a honnan csodás erők fakadnak, a honnan új élet jön és erős, hatalmas, merész vágyak törnek elő. Ez a korszak teremtette meg az optimisztikus, szebb jövőbe vetett hit reményével a nevelés legújabb irányát.

A gondolat és érzés benne van egyes emberekben, a társadalom lassan érleli és hozza felszínre az eszméket. A változást legelőször a művészetekben vesszük észre, azok járnak legelől; különösen a zene fejezhet ki olyan érzéseket, melyek mélyen, öntudatlanul, vagy jobban mondva az öntudat határán alul vannak és kihozzák az emberből azt, amit még voltaképen magának sem tudott elárulni. Mellette áll a dekorativ művészet, és némileg a tánc is, melyen át épen olyan kevéssé tudatosan és közvetlenül lehet megnyilatkozni: ez a kettő hozta el a mult században az új művészetet, mely eltávolodás és fölemelkedés volt a materializmusból egy abszolutabb, önmagáért való szépségkeresés felé. A zene után a többi művészetek is megteremtették a maguk forradalmi változásait; közelebb jöttek az em-

berhez, közelebb hozták az embereket magukhoz. Lassan kezdték megérteni az új művészetet, lassan kezdték magukat beleélni egészen új életértékekbe, lassan hozzáidomították magukat egészen új látáshoz, és kezdték a művészetet életszükségnek érezni. Az új optimizmus, a szépségkeresés ezen ébredező hajnalán új érzések lettek mindennaposak kenyérkeresetben elfáradt, élet súlya alatt görnyedező emberek lelkében: kívánták a szépet és szeretetet és észrevették azt az objektumot, amelyen mindkét értéket egyformán jól lehetett érvényesíteni, észrevették és minden törekvés középpontjává tették — a gyermeket.

Ellen Key megírta könyvét és ez a könyv kifejezője, összefoglalója volt egy nagy megérzésnek, mely Európa kulturországaiban ekkor ébredezett, hogy ez a gyermekek százada. A gyermek életét széppé, kellemessé tenni, magukat a jövő generáció szempontjának alárendelni; ez volna Ellen Key szerint a szülők kötelessége. Ebből a törekvésből legerősebb és legtöbbet hangoztatott cél a művészeteket belevinni a gyermek életébe.

Szeretnék erről egy pár gondolatot idejegyezni, avval a megjegyzéssel, hogy nem kívánok csupa új eszmét hangoztatni; összefoglalom a magam tapasztalatait e tárgyról és megmutatom azt az utat, amely a művészi érzék fejlesztésére, az eszthétikai nevelésre vezet. Szükségesnek tartom pedig ezt azért, mert ez az egyedüli eszköz, amely a szép neveléséhez, a művészet megértéséhez és ezáltal az élet új értékeléséhez hoz közelebb.

Ha figyelemmel kísérjük a mai nevelési irányokat, látjuk, hogy úgy az iskolában, mint a családokban, ahol egyáltalában törődnek neveléssel, túlzott az intellektualizmus. Ennek az egyoldaluságnak főleg a gimnázium az oka, és az az elfogultság, amely műveltség alatt csakis a humanisztikus tudományokat, az irodalom ismeretét érti. Bizony a mi iskolai nevelésünk, amely ha tartalma idővel sokoldaluvá is fejlődött, mégis hibát követett el, mert egészen tökéletes embereket akart nevelni, s ezt a célt csakis elméleti úton gondolta megvalósíthatónak.

Az erkölcsi nevelést, a gondolkodást, vallásos érzések fejlesztését, eszthetikai érzéseket, mindent könyvvel, az emlékező-

tehetség igénybevételével akart elérni. Ennek az eredménye az lett, hogy még az intellektuális fejlődés sem eredményes, mert sok tanulással szellemi túlterheltség állt elő, ideges gyermekek nőttek fel, tanulás vagyis jobban mondva magolás nélkül pedig abszolut tudatlansággal kerültek ki az iskolából. A szellemi munka mellett majdnem teljesen elhanyagolták a testi-, a gyakorlati kézügyességet és művészeti oktatást.

Ettől az iránytól pedig az utóbbi évtizedben lassan, de határozottan kezdtek eltávolodni, mert belátták a pedagogusok, hogy a régi iskola elveszítette teljesen a modern élettel való kapcsolatát, s ezt akarták helyrehozni. Az első egészséges áramlatok északról jöttek, helyet adtak az iskolában a testnevelésnek; az amerikai iskoláktól átvették a kézügyességek oktatását, a német iskoláktól pedig a művészi nevelést.

Iskoláinkban a művészeti nevelést a rajzoktatás reformálásán kezdték meg. A rajzórák azelőtt az unalom, vesződés és a kellemetlen pedantéria tanyái voltak, ma pedig örömet, gyönyörűséget, érdekes tanulnivalókat hoznak növendéknek, tanárnak egyaránt. De ez természetesen nem elég, kellene, hogy a kézimunkaoktatást is egészen más alapra fektessék, kellene, hogy mintázás, iparművészetek, zene és irodalom is szintén művészi szempontból taníttassék.

Míg az iskola a maga nehezen mozdítható tanítási tervével lassan jut előre, addig mi magunk, otthon pótolhatjuk szeretettel, türelemmel és egy kis hozzáértéssel gyermekeink művészi nevelését. Ha fölemelkedünk arra magaslatra, hogy a mindennapi élet szürke valóságából, a nehéz küzdelmekből, ki tudjuk látni a szépségeket, ha örömeket tudunk szerezni magunknak, vagy legalább vigasztalást és megnyugvást egyes jelenségekben, akkor érezzük, hogy szükségünk van valamire, amiben föltaláljuk lelkünknek ezt a harmónikus érzését és akkor megtaláljuk a művészetet. De nem elég ráakadni, ma már öntudatosan tudjuk, hogy a művészetek megértésére, a *szép* szeretésére, ízlésre, eszthetikus életre nevelni kell magunkat, úgy hogy a művészet számunkre ne luxuscikk legyen, hanem a minden-

napi szükségleteinkkel állandóan összeforrott követelmény. A művészi érzék fölkeltésének hosszú útja van: megszeretni, megérteni, fölhasználni, esetleg azután továbbfejleszteni. Az legyen az irányadó elv, hogy az eszthetikai nevelés ne maradjon egy önmagáért váló, élettől elvonatkoztatott külső máz, mint valamikor volt, hanem maradjon mindég összekapcsolva az élettel, vezessen közelebb a természet megértéséhez, vigyen az életünkbe minél több örömet, jó érzést, tegye tartalmassá üres óráinkat, érdekessé esetleg egyhangú munkánkat.

II.

A legprimitivebb embernél is találunk művészetre való törekvést. Sokféle elmélet van erre nézve; legelfogadhatóbb mindenesetre Spenceré, aki azt állítja, hogy a művészet az ember energia-fölöslegéből született meg és mindenki igyekezett ezt az erőfölösleget úgy felhasználni, hogy ez neki örömet szerezzen. A legelső, legősibb művészet a dekoráció művészete volt, a kezdetleges formájú őskori agyagkorsók tanuskodnak róla; ugyanekkor valószínű, hogy énekeltek is már. Természetes, hogy az ő igényeik igen fejletlenek voltak: egy hullámvonal, két rézdarab összeütése, kielégitette képzőművészeti és zenei érzékeiket. A mi kis primitiv emberünk, a gyerek, amikor játszik, ilyen művészi tevékenységet gyakorol. A játék másik fele komoly: életfunkcióit gyakorolja a gyermek, de egy része tiszta, önmagáért való öröm-szerzés.

A művészi érzék fejlesztését tehát már a játéknál kell kezdeni, ott ahol ez még tisztán ösztönös lelki szükségből fakadó cselekvés, amit a gyermek tehetségének és képességének teljes kifejtésével végez. Itt igazán már mindent meg lehet tenni, ami a művészi nevelést elősegíti. Legelső elv az, hogy minél nagyobb szabadságot adjunk a gyermeknek, mozoghasson, cselekedjen mindég a maga érzése szerint, lehessen korlátlan úr a játékok birodalmában. Ez odavezet, hogy egyénisége mindég erősen nyilatkozik meg. Korlátokat csak abból a szempontból szab-

junk, hogy kárt ne tegyen valamiben. A játék szabadsága első sorban a képzeletvilágot szabadítja fel, a gyermek lelkében csodálatos világ él, a valóság elemeiből a maga színes látásával összealkotott kép, mely annál nagyobb öntevékenységre indul, minél több az impulzus. Ezért nem nevelnek a «tökéletes» játékok, és ezért szereti a gyermek a színes rongyokba öltöztetett főzőkanalat néha jobban, mint a csodálatos beszélő babát. A gyermekek saját alkotású «symbolikus» játékai a vesszőparipa, a sétapálca-puska stb. sokkal erősebben hatnak a képzeletre mint azok, ahol a gyermek mindent készen kap, sokszor a felnőttek ízlése szerint valót, melyben ő nem is tud gyönyörködni. Ha jól meg akarjuk alapozni a művészi nevelést, már a legkisebb kortól kezdve csak egyszerű, úgyszólván stylizált játékot adjunk a gyermek kezébe. Még helyesebb, ha engedjük, vagy segítünk neki, hogy maga csinálja, faragja, varrja, gyúrja a dolgokat; ha ezeket figyelemmel kísérjük, látjuk, hogy minden nagyobb útmutatás nélkül, csupán ösztönös intenciókból, hogyan alakul ki a lényeg, — mert a gyermek tudja, neki mi fontos.

A korlátlan játszási szabadságot kiegészíti a szabad választás, vagyis engedjük, hogy a gyermek maga találja ki, mivel mulat legjobban. Érvényesülhessenek egyéni hajlamai már a legkisebb kortól kezdve, mivel később úgyis kénytelen lesz bizonyos keretekbe belealkalmazkodni, addig legalább szabadon fejlődhessék veleszületett diszpoziciói szerint. A művészi érzék akkor kezd ébredezni, ha különbséget tesz tetszik és nem tetszik közt, teljesen érzési alapon, tanulástól, előítélettől menten: ezért kell megengedni és nemcsak megbocsátani a válogatást.

A művészi érzés fejlesztésének fontos segédeszköze a gyermekszoba. Sajnos, ezen a téren még nagyon el vagyunk maradva. Nálunk legtöbb gyermekszoba elkopott, régi, másutt nem használható bútordarabok raktára, még ott is, ahol az anyagiak erre nem kényszerítenék a családot. Pedig a gyermeknek nem mindegy: igaz, vígan, jókedvűen ugrálnak és játszanak, csak tér legyen elég, de lelkükbe mélyen belevésődik a szoba emléke. Az a kis világ, amelynek minden zugához, minden darabjához

egy új megfigyeléssel, új tanulással jutottak, amelynek szépsége vagy dísztelen ridegsége elfelejthetetlen emlék marad művészi szemlélődéseknél és alaphangulatúl szolgál egész életökön át.

Egy világos, egyszerű bútorú, napfényes szoba, ahol nem kell túlságosan a rendre vigyázni, ahol veszély nélkül lehet fogócskát, bujósdit játszani, melynek falán kedves meseképek, Piroska, Hófehérke, Hamupipőke vannak, egész életre való benyomást adnak a gyermekléleknek. *Észreveszi,* hogy itt neki tetsző, kívánatos dolgok veszik körül, nincs még tudatában, hogy *mi* az, de örül mindennek. A gyermekszobát nagyon kedvesen egészítik ki a mosófüggönyök, egyszerű, világos terítők. Jó, ha a gyerek idejekorán megtanul magára és környezetére a tisztaság szempontjából vigyázni; nem szabad elfelejteni a szobából egy pár cserép virágot sem; ezzel pótoljuk a városi gyereknek a természetet, melyhez ő úgyis nehezen, tulajdonképen a művészeten keresztül jut el.

Szegény nagyvárosi gyerek! hacsak nyaralni nem viszik, a természetet igazán csak mutatványszámokból ismeri meg. Egyik szám a Városliget, másik a Duna, a budaiak megismerik a Zugligetet és Hűvösvölgyet, a pestiek átlag még azt sem. Nem csoda, ha a pesti, a ki elsőrangú kávéházember, a természetet egy szükséges, rossz és drága mulatságnak tartja. Nagyvárosi, a természet szeretéséhez, vagy utazás közben, vagy a művészeten keresztül jut el.

A gyermek megnéz mindent, de nem tud *jól megnézni,* nekünk kell figyelmeztetni néha, úgyszólván megmutatni az utat, hogyan nézzenek meg valamit. S erre a legegyszerűbb s legjobb módszer a természet után való rajzoltatás. Fizika-tanítás közben rájöttem, hogy a kisérleteket csak akkor nézik meg jól a gyermekek, ha le kell rajzolniok a dolgokat. Ez fejleszti elsősorban a látó és meglátó képességet. Legfontosabb, hogy azonnal kezdetben fektessünk súlyt a geometrikus érzék fejlesztésére, figyelmeztetve a gyermeket helytelen arányokra. A térszemlélet még nem elég erős, hogy itt perspektivikus hibákat is javítgassunk, de észrevesszük, hogy némely gyerek ez iránt is helyes

érzékkel bir. Kézügyesítő gyakorlatokra csak később gondolhatunk.

Itt is engedjünk szabad választást, rajzolja a gyerek azt, amihez kedve van; magunk annyiból befolyásolhatjuk, hogy egy kis mesével a figyelmet ráirányíthatjuk egy addig közömbös tárgyra. Rajzoláshoz csak igen könnyű tárgyak; lehetnek modellek, például gyufaskatulya, főzőkanál, szerszámok, tintatartó, óra stb.

Az előbb említettem a mesét: nagyon finom, érzékeny hatószer ez művészi szempontból. Szép mesével fejlesztjük, rossz mesével rontjuk a gyermek izlését; nem helyesek a természetfölötti csodás lényekkel telített mesék, nagyon rosszak a félelmet keltő ördög és boszorkányhistóriák. Csodának csak annyinak szabad lenni a mesében, ami közel áll a gyermek lelkéhez, ami egyszerű, könnyen érthető. Nem művésziek az erkölcsi tanusággal ellátott mesék, a gyerek gyönyörködni és nem tanulni akar; ezek később valók, mikor belátásához lehet folyamodni és akkor már nem *mese* kell, hanem inkább igaz történet. A naiv fantáziát nem szabad megzavarni művészietlen formába öltöztetett igazságokkal.

Még a mese tartalmánál is fontosabbak a képeskönyvek képei. Sajnos, a mi képeskönyveink általánosságban nem nyujtanak művészi élvezetet, épen olyan rosszul ábrázolt sablonos világot tárnak a gyermek szeme elé, mint maguk a mesék, a versek pedig gyakran egyenesen vicclapba valók! Csak az a rajz lehet jó hatással a művészi érzék fejlesztésére, amely egyszerű, stilizált, világos kifejező és könnyen érthető, mint az angol gyermekkönyvek illusztrációi, hol minden állatnak, virágnak meg van a maga karaktere. Nagyon okos dolog néha a jó illusztrációkat emlékezetből utánarajzoltatni, de nem másolatképen, evvel elérjük az élesebb megfigyelést és a kézügyesítést is.

A mintázás is épen olyan változatos örömök forrása, mint a rajz. Mintázó viasz vagy plasztilin helyett nyáron a homokdomb tesz jó szolgálatot; ott épít és mintáz a gyerek a maga

ötlete szerint. Az építőkövek is hasznavehetők, de ne minta után építsenek a gyerekek, hanem csak ahogy maguk elgondolják, játékosan, minden praktikus célzattól mentesen.

A gyermek csak vezetés mellett fogja olvasás által azt a célt elérni, amit óhajtunk. Beszélgetni kell a könyvről és kérdezni róla. Tetszett? miért tetszett? melyik része tetszett? azután figyelmeztetni a szebb részekre, ezeket többször elolvastatni, elmeséltetni saját szavaival az egészet. A könyv nyomán az iratás is hozzájárul a művészi neveléshez; azután ha elvittük valahova, kérjük, ha kedve van, írja le a látottakat. Ennek az erősebb megfigyelés mellett még az az előnye is van, hogy korán megszokja a gyermek gondolatainak egybegyüjtését, nyom nélkül nem röppennek el benyomásai. Ne kívánjunk itt sablonos formákat, engedjük szabadon szubjektivan írni. Nagyon jó és helyes dolog a naplóírás, mely kitünő előkészítője a későbben esetleg kifejlődő jó stílusnak, annál is inkább, minthogy iskoláink írásbeli feladatai örökös grammatikai szempontjai teljesen elveszik a gyerekek kedvét az írástól. Nagyon ügyes, ha a levélírást megszerettetjük a gyerekkel, így még jobban fog igyekezni gondolatait helyes, ügyes formában csoportosítani.

Engedjük meg a gyerekeknek a mesélést! Ez rájuk nézve a legnagyobb öröm és ne törődjünk vele, ha az igaz történethez valamit hozzá találnak toldani; ne bánjuk, ha a működő élénk fantázia igaznak deklarál meg nem történtet. Némely gyermek már az álom képeinek szakgatott sorozatát oly művészien tudja kitöltetni és oly kerek mesét fabrikál belőle, hogy valóságos élvezet végighallgatni. Ezeket a kis kitalálásokat el kell nézni, mert a későbbi fejlődésre fontosak.

A zene szintén már a legkisebb korban is szerepet játszhatik a gyereknél. Magát a zenét megelőzhetik a ritmika fejlesztésére irányuló gyakorlatok, taktusra járás, tapsoló játék, tánclépések stb. Már 3—4 éves korban egyszerű, kedves, könnyű dalokra tanítsuk meg a gyereket, amelyeket ő a maga mulattatására folytonosan dúdolgatni fog. Nem baj, ha hamis vagy kissé értelmetlen; csak nekünk tűnik föl a dolog így, a gyerek-

nek ez épen olyan élvezet, mint az a pár kusza vonal, amely neki embert és házat jelent.

Minden, amit magunk is produkálunk, természetszerűleg jobban érdekel bennünket. A rajzoló gyerek minden különösebb figyelmeztetés nélkül meg fogja nézni a képeket, a mintázó a szobrokat, az építő a házakat; mindegyik szívesebben hallgatja a muzsikát és a mesét, ha azt már ismeri, ha bármilyen primitiv alakban maga is tud olyat csinálni. Csak úgy tudjuk megszerettetni vele a nagy műalkotásokat, ha bevezetjük a készítés titkába, ha közelebbi kapcsolatot lát a maga munkája és a tárgy között. De nemcsak a nagy művészetekhez kell közel vezetni a gyermeket, hanem az iparművészethez is. És itt, rátérhetünk arra a dologra, ami bizony elég szomorú, hogy a polgári berendezéseink iparművészeti szempontból igen alacsony színvonalon állanak és így az első impressziók, amelyek a későbbi izlésre elhatározók, nagyon művészietlenek. Ez látszik meg azután a gyerekek matrica, relief kép, levelezőlap és számolócédula gyüjteményein, amelyek az értéktelen sablonok valóságos halmazával rendelkeznek. Ha ma még kevés pénzért nem jutunk szép dolgokhoz, inkább vegyünk kevesebbet és egyszerűt.

Ha megszerettettük a gyermekekkel és érdekli őket a művészet, akkor megkezdhetjük fokozatosan a műalkotások ismertetését. Kezdhetjük a képeskönyvön, amikor már a gyerek nemcsak egyszerű történetet lát a képen, amikor észreveszi a festői momentumokat, akkor figyelmeztetjük egyes feltünő jelenségre, színösszeállításra, kompozicióra, persze mindent a gyerek nyelvén, nem neki mutatva, hanem belőle hozva ki. Kérdésekkel kell rávezetni, mi fontos a képen, mit akart a festő, mit ért el és hogyan érte el? Összehasonlítással különbségeket kell megláttatni egyes festői modorok közt, észrevétetni különböző korok sajátságait rajzban és színösszeállításban. Csak mikor már tud egyetmást a képekről, mikor tudja, mit lát, akkor kell múzeumba, képkiállításra vinni. Itt azután érvényesíteni lehet az addigi tudást, de most minden mást félretéve, tisztán csak abból a

szempontból nézzen a gyermek, tetszik-e vagy nem? Igy megszereti a képet, sokszor elmegy a képtárba és ha túl van az első bámulások idején, mindég új és kifogyhatatlan szépségek tárháza lesz ránézve a képgyüjtemény. Mert a művészi élvezés akkor teljes, ha a szubjektivitás minél nagyobb mértékben érvényesül és minél zavartalanabbul fejlődnek ki az impressziók. Mindezt pedig lerontja az agyonmagyarázás, a más szemével láttatás. Ez helyén való ott, ahol tanítani akarunk, de ahol gyönyörködtetni, ott nem. Minden művészetből kaphat a gyermek egy kis izelítőt már 9—10 éves korában, de csak tökéletes jó dolgokat mutassunk be változatosan és sokoldalúan, akkor később már maga válogatja meg, mit akar mégegyszer látni, hallani; mert épen ez az egyéni szabadság fontos feltétele a művészi érzék fejlesztésének.

A művészi élvezés azonban nem lehet tökéletes a természet ismerete nélkül. A természetben meglátni a benne rejlő harmóniát, beleérezni a szépet, örömet találni a szines virágok pompájában, a hímes pillangó-szárnyban, a ragyogó csillagos égben, a zöld erdőben, a napfényes mezőn: ez az érzés, mely kedvet kelt a műtárgyakhoz és irányt mutat, hogy mindezeket az érzéseket akarjuk újra átérezni.

Ha a gyermek meglátta, megszerette és felismerni tanulta a szépet, akkor meg kell vizsgálnunk a gyermek lelkét, van-e hajlandósága a művészetek valamely ágára, vagy nincsen. Itt meglehetősen nehéz pszichologiai problémával állunk szemben, mert kedve átlag minden gyereknek van valami művészethez, csak legtöbbször türelme nincs a tanuláshoz.

Ha nincs kedve, ne erőltessük a tovább tanulást, csak azt a minimális mennyiséget követeljük meg, ami az érdeklődést mindég ébren tartsa. A tehetséges gyermeknél pedig arról kell gondoskodni, hogy újabb feladatok kitűzésével folytonosan ambicionáljuk a gyereket munkára. Azonban a művészi foglalkozás célja ne az legyen, hogy okvetlenül produkáljanak valamit, amit a szülők és rokonok legnagyobb elragadtatással szemléljenek hanem hogy abban a művészetben folytonos továbbhaladás le-

gyen. Sőt — egy bizonyos időben épen útját állja a tökéletesedésnek a produkció, ezt látjuk a csodagyermekeknél, akik egy bizonyos ponton megállnak, továbbhaladni képtelenek. Itt megkülönböztetem a valódi belső és külső, technikai haladást és hangsulyozom, hogy mindég a belső haladás a fontos, mert az igazi művészet a lélek legmélyéből fakad és sohasem külső ügyességekből. Ezen a téren sok szülő hibát követ el, mert idő előtt fölléptetik a gyereket, kezdő képeiket kiakasztják a falra, pedig ez épen olyan, mintha iskolai dolgozatainkat nyomtatnók ki; bár akadhat közte jeles munka is. A zenetanulásnál se az legyen a fő, hogy a papa születésnapjára tudjon valami darabot, hanem hogy megértse és reprodukálni tudja nagy mesterek alkotásait.

A hajlam igazán sokszor csak foglalkoztatás közben ébred föl. Ismeretes, hogy Beethovent megverték, mert nem akart gyakorolni, de ebből nem következik, hogy meg kell verni a gyereket, hanem hogy olyan módon kell őket tanítani, hogy kedvük legyen muzsikálni. Ugyanis nem a hangszert, hanem *zenét* kell tanítani. Annyi bizonyos, hogy a zenetanulás első pár éve kellemetlen, de akkor pótolni kell a gyermek örömét azzal, hogy mi játszunk neki, el kell vinni kisebb hangversenyekre, ez egyúttal buzdítólag is hat rá. A zenetanulás mindenkinek meghozza a kedvet a zeneélvezéshez, az élvezés meghozza a kedvet a tanuláshoz. Ha más eredménye nem is lesz a tanulásnak, minthogy a tanuló megérti a hallott zenét az egész életen át kifogyhatatlan örömök forrása lesz rá nézve a muzsika.

Még szólnom kell a kézimunkáról is, mert ez ma annyira nélkülözi a művészetet és mégis ott van minden művelt polgári család asztalán. Ne dolgozzék a gyermek haszontalan, aprólékos, sablon minták után, hanem a kiválasztásban legyünk óvatosak. Kerüljük a rikító, sokszínű himzéseket, a fárasztó tűfestést, a közismert ábrákat, melyeket nagyon könnyen helyettesíthetünk saját rajzzal. Minél egyszerűbb és dekorativebb valamely minta, annál szívesebben dolgozik rajta a gyerek; ezen

a téren nagyon ajánlhatom a kifogyhatatlan szépségű magyar népi motivumokat, amelyeket mindenki maga rajzolhat vagy legrosszabb esetben kopirozhat. Később, a rajzolással összekötve terveztethetünk a gyermekkel kézimunkát, ismert motivumok fölhasználásával, teljesen egyéni elrendezésben. A munkát azután maguk dolgozzák ki; ez olcsó és praktikus megoldása a drága és csúnya készen vett vagy elkezdett karácsonyi ajándékul szánt «meglepetéseknek.»

A meglátás, megismertetés, megszeretés és vele való foglalkoztatás tulajdonképen egyes momentumai a művészi érzék fejlesztésének, melynek nagyon fontos feltétele az olyan külső körülmények megteremtése, melyben az említett módszer alkalmazható. Azért a legszegényebb néposztálynál alig lehet esztétikai nevelésről beszélni, így hát mindez, amit felsoroltam jóformán csak a jobbmódú polgárosztályra vonatkozik. A legfontosabb körülmény természetesen a szülő vagy a nevelő maga. Igaz, nagy igényeket támasztottam ezekkel szemben, de ha megakarunk feladatunknak felelni, akkor a magunk nevelésére is nagy gondot kell fordítani. Szerencsére fővárosunkban koncertek, tárlatok felolvasások és főleg jó könyvek segítségünkre vannak nevelő munkánkban, de ez nem elég. Nagyon sok türelem kell hozzá. A jó példa itt is, mint mindenütt, kitünő hatással van. Ha a gyermek látja, hogy szülei üres idejüket nemes élvezetekkel, zenével, könyvvel, esetleg valamely amatőr művészettel töltik, maga is könnyen kedvet kap hozzá. A legkisebb művészi produkció megbecsülésére taníthatjuk a gyermeket szép exlibriszek, reprodukciók, levelezőlapok gyüjtésével is, gondosan kiválasztva az értéktelent, figyelmet felhíva a szebb darabokra.

Ha elérkezik az a kor, amelyben érvényesíteni lehet a kimüvelt, megfinomított műérzéket, akkor érezzük csak, milyen nagy érték, ha lelkünknek ezt a képességét nem hagyjuk parlagon hevertetni. Lassanként eljutunk oda, hogy életszükséglett válik a művészet és határtalan sok, tiszta öröm forrásává. A művészetek iránt érdeklődő, vagy vele foglalkozó egyén sohasem fog nemtelen szórakozásokat keresni, nem fog állandóan

kávéházba járni, kártyázni, hanem üres idejét művészi szórakozásra használja és így élete megtelik tartalommal. Aki minden legkisebb szépben élvezetet talál, gyönyörködni tud, annak lelke kiemelkedhet a köznapi dolgok apró, küzdelmes forgatagából, elfeledkezhet minden gyötrelemről, kicsiségről és a művészetekkel való közlekedés perceiben tisztán szellemi lénynyé válhatik.

Azért nem hangsúlyozhatom eléggé a művészi érzék fejlesztésének fontosságát. A szép szeretete fölemel, megnemesít, megjavít, mert a művészetek élvezete sok boldog órát okoz és a boldog ember *tud jó lenni.* A művészet az egyetlen tiszta nemes élvezet, egy pozitiv életérték, amit mással összehasonlítani, pótolni nem lehet.

Szeretném, ha ezt az én rövid programmomat mindenki a maga egyénisége szerint átalakítva, megsokszorosítva minél gyakrabban fölhasználja.

Budapest. *Hacker Boriska.*

A FÖLDRAJZ-TANÍTÁS REFORMJA A KÖZÉPFOKÚ LEÁNYISKOLÁKBAN.*

Mi a XX-ik század emberei egy renaissance forrongó eszmevilágában élünk. Bármerre tekintünk is, szemünk nem talál biztos nyugvópontot, lázas tevékenység, ideges nyugtalanság vesz bennünket körül. Megszállotta az emberi lelket a megujhodás szelleme s csak azt érezzük mindannyian, hogy a régi látókör szűk nekünk s ez az érzés visz, ragad magával, mint az ár, fejlődésre kényszerítve az erőket, hadat izen az előítéleteknek, a minden haladás kerékkötőinek. A mi renaissanceunk zűrzavarának vezető motivumai, az emberi egyéniség helyes értelmezése és a munka értékelése, a melyek végeredményükben egymás megbecsüléséhez vezetnek.

Napjainkban lett észszerűbbé közgazdasági életünk, nagy vonásokban, szélesebb téren mozog, megváltoztatta az emberiség fejlődöttebb életmódja s ebből kifolyólag szakítottak a tradiciókkal a művészetek, az építészet, szobrászat, festészet, zene, költészet és irodalom; a szentimentális romantika szemünk láttára eltűnt s helyébe lépett az öntudatosabb valóság egyénien művészi előadása. Minden művészet tartalmasabb, mélyebb lett.

Szakítottak a tradiciókkal maguk a tudományok is, új észlelési módszerek segítségével mélyreható változtatásokat eszközöltek a következtetések útján felállított igazságokon s mondhatnám naponként mérföldekkel viszik előbbre az emberiséget.

A nagyszerű haladás elől nem lehet kitérni senkinek sem, mert a jelen idők szociális mozgalmai bele kényszerítenek minden teremtett embert az érdeklődés körébe. A haladást irányító

* Az Orsz. Polg. isk. Egyesület Győrvidéki körében tartott előadás.

és kijelölő gócpontok az iskolák. Az iskolák lelkét is megérintette a megújhodás szelleme. Gondolkodó pedagógusaink azt tűzték ki megoldandó feladatul, hogy miként lehessen szorosabb összefüggésbe hozni az iskolákat az élettel, azaz az iskolák tanítás körükben olyan anyagot dolgozzanak fel mindig, amelyre a gyermeknek, mint felnőttnek szüksége leend, mert csak így lehetnek az iskolák a társadalomnak, mint egységes egésznek szervesen kiegészítő részei.

A középfokú iskolák tananyagának körében legnagyobb változtatásra szorul a földrajz anyag. Ez a félig természettudományi, félig történeti tárgy, a melyet eddig inkább történeti alapon, történeti szempontok szerint tanítottak.

A földrajz, mint önálló tanításanyag megkívánja. hogy világosan kijelöljük határvonalait, bár ez egyike a legnehezebb feladatoknak, mert a tudomány, amelyből tanítás anyagunkat kiválasztjuk olyan tág körű, hogy ismereteinknek összes anyagát magába olvaszthatja, lévén minden jelenség színhelye a föld.

A földrajz tanításnak egy helyesebb, egy természetesebb mederbe kell terelődnie s ez a természetesebb meder a szerkezeti alapon való kezelése az anyagnak a helyszínrajzi résszel egybeolvasztottan. A helyszínrajzi körülmények többé-kevésbbé alkalmazkodnak a természeti alakulásokhoz.

Vegyünk fel a kéregtan, víztan és levegőtan köréből annyit, amennyi szükséges a föld élettörténetének megértéséhez. Miért ne tudhatná a gyermek főbb vonásokban, rendszerbe foglaltan, hogy mielőtt az ember megjelent, a földön már sok ezer évvel azelőtt is volt élet s nemcsak növényi, de állati élet is. A petrozsényi kőszénbányák egy rég letünt kor hatalmas erdőségei voltak. A kissármási földi gáz megmérhetetlen készlete, az erdélyi medencét kitöltő tenger ősmocsaraiból keletkezett. Az erdélyi medence roppant vastagságú sórétegei szintén tengeri lerakodások. A tordai és turi hasadék fantasztikus, boszorkány mesékbe illő sziklavilága a karsztos jelenségek eredményeiként tekintendők. Az Erdélyi-Érchegység nagygazdagságú aranybányái a trachitos vulkánokkal hozhatók összefüggésbe.

Nyilvánvalóan vulkáni kitörések áldása gyanánt tekinthetjük a kitünő szöllő és gyümölcstermelő vidékeinket is. A legutóbbi kecskeméti földrengésekről is, csak ezen az alapon beszélhetünk. *A kéregtan* kapcsán ismerkedünk meg egyes korszakok csodálatos állataival is, amelyek nemcsak különös alakjukkal, de óriási nagyságukkal is bámulatba ejthetnek bennünket. Eltekintve mindeme sok érdekes és változatos ismeretanyagtól, a kéreg szerkezetének ismertetése azért is okvetlenül szükséges, mert csakis ezen az alapon tárgyalhatjuk logikusan és észszerűen a hegyrendszereket. *A víztan* és *levegőtanból* származtatjuk le a klimatologiát, amely legelhatározóbb befolyással van az emberi kultura fejlődésére. Az oceáni és szárazföldi klima jelenségei valóban vonzó magyarázat anyagul kinálkoznak az iskolák számára s a belőlük nyert tudás nemzetgazdasági szempontból fontos. A földrajznak ilyetén való tudása nem holt anyag, hanem eleven ismeret, amelynek igazságáról lépten-nyomon meggyőződik az életben. Ez a földrajzi ismeret a természethez vezeti a gyermeket s az életre neveli. A természetet megismerve, idővel felhasználja annak kincseit s vele foglalkozva, megszereti azt. A természet-szeretet megtisztítja a lelket s művészi hajlamoknak a fejlődését is elősegíti. A földrajzot a föld természetes fejlődésének alapján tanítva, egyszerűbbé, vonzóbbá tehetjük, mintha a gyermek lelkétől igen is messzeálló történeti alapon kezeljük üresen hangzó névhalmazt kapcsolva hozzá.

Az elmondottak alapján kérem, hogy az Orsz. Polgári iskolai Egyesület tegye magáévá indítványomat: tűzze ki feladatul a polgári iskolai földrajz tanároknak, a földrajz anyagának szerkezeti alapon való megváltoztatását, amely szorosan lépést tart a tudományok fejlődésével, továbbá az ujonnan szerkesztendő tankönyvek ilyen szellemben irassanak meg.

Az újonnan szerkesztendő tankönyvek irodalmi értékűek legyenek, amelyeket valódi tudás alapján írjon meg a szerző, mert a gyermek lelke megérdemli, hogy végtelen nagyra becsüljük s lehetőleg a legjobb táplálékot nyújtsuk neki.

Kántor Irma.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

A **Revue Pédagogique** nemrég az «én» egységét vetette fel. Majd később ismerteti az iskolai terjesztését a Marseillaise-nek, a nevelő szerepét a tornatanárnak és az angol individualizmust.

Az első cikket a márciusi számba írta Dugas. *A jellem formai képzése* az, amit célul tűz ki. Az én egységét csak mellékcímül választja; definicióját adja vele a főcímnek. — Ennek az említett képzésnek a könnyebb megértésére, bevezetésében szembeállítja egymással azt a kétféle felfogást,, melyet a jellemek értékelésében egyrészt a szakpszichologus, másrészt a nevelő és az erkölcsbiró követ. Megállapítja, hogy az első többféle temperamentumot különböztet meg és ezeket egysorba helyezi, míg az utóbbi megalkotja azt az ideált, mely egy a maga nemében s ehhez mér fokozatok szerint. Fejtegeti, hogy kívánatos volna kölcsönhatás a kétféle felfogás között, kívánatos volna, hogy az egyik többet adjon az enyhítő a tökéletesség hiányát belátó tapasztalatra, a másik többet a szabályozó, a hatalmassá válható normára. Rámutat az abszolut siker lehetetlenségére, de viszont megállapítja azt is, hogy bizonyos határig elérhető s kifejleszthető az állhatatosság idővel, tapasztalattal, önműveléssel, az embertársak és a körülmények nevelő erejével.

Evvel az utóbbi ponttal rátér arra, hogy milyen az állhatatlan karakter és mennyire kívánatos ennek a leküzdése továbbá, hogy mi a fejlődő állhatatosság kívánatos segítője és kerülendő ellensége.

Nagyon szépen, élénken jellemzi az állhatatlan gyermekben a gondolatok, érzések és kedélyhangulatok folytonos változását. Felemlíti, hogy a nő is hajlandó ilyen életre és jellemzésének az erősítésére idézi Taine-nek azt a kedves allegóriáját, melyben egy kis tengelice száll ide-oda. Keresi, hogy mi az indító ereje a kiszámíthatatlan elhatározásoknak s azt először a megfontolást nem ismerő szeszélyben érzi; másodszor pedig megtalálja a soha ki nem elégítő, az önmagának mindig ellenmondó rendszertelenségben, abban, ami alapjában véve már szintén bennfoglaltatik az olyan szeszély fogalmában, mely nem ismer sem tegnapot, sem holnapot. A szeszély azért ellenkezik az akarattal, mert nem tűr semmi korlátot, nem tud ellenmondani semmi vágynak, nem tudja önmagát semmire kényszeríteni.

Kitér arra, hogy aki nem állít önmaga elé korlátot, az látszólag egyéniség; szabad, hatalmas. De csak látszólag, mert igazában csalóka, rabszolga és gyenge. Hivatkozik Ruskinra, ki mesteri képet ad a sza-

badon röpködő, midenre le-letelepedő légyről és a házhoz kötött, hűséges, intelligens önmérséklő kutyáról; a kutya sorsát sokkal, de sokkal méltóbbnak és kívánatosabbnak tartja.

Egész természetes most már az a problémája, hogy milyen út vezet a furcsa, szeszélyes akarattól a rendezettre, a jellemesre; hogy mi része van ebben az útban az elementáris erővel működő természetnek és mi az irányító nevelésnek.

Egyik útnak fejtegeti a tapasztalat, az akarati emlékezet nagy szerepét. Meggyőzően hangsúlyozza, hogy az ilyen emlékezet minden egyéb mellett nagyon megindító lehet s annak is kell lennie, hogy ellensúlyozhassa a röpke pillanat múló értékű befolyásait. A megindításnak a szükségére alapítja az óvó gondról és a kényeztetésről alkotott felfogását. Ez vezeti olyan szemléltető példáknak a felsorolására, melyekkel világosan kimutatható a gyermeki védelemnek az ártó foka. Azt a fokot vallja ilyennek, mely az idegek túlságos kimélésével akadály abban, hogy tartós akaratú emlékek támadjanak és hogy azok sorakozzanak szivetedző, erőt próbára tevő egyéni, mély erkölcsi felfogássá. A legtöbb vétkes ember legdöntőbb hibájának tartja a megindulás, az átérzés hiányát, szóval a közönyt.

Nagy súlyt vet arra, hogy a megindító, átérző emlékezet, ne csak a dolgokat vegye számba, ne csak *szokás* legyen, hanem kiterjedjen azokra az erőkifejtésekre is, melyek a régi akaratfunkciókkal együtt jártak. Óhajtja, hogy a visszaemlékezés tegye az erőkifejtéseket mindig újra meg újra öntudatosan megismétlődőkké, állandókká kitartókká. Ilyen emlékezet mellett nem igen tesz különbséget a között, hogy valaki a maga vagy a más kárán szerezte-e a tapasztalatait. Azt, hogy a szubjektív szenvedés mennyiben ernyesztheti, sőt béníthatja az akaratot, nem teszi külön szóvá; ezt csak arról jelzi, hogy bizonyos határig helyesli a gyermek biztonságba helyezését és megnyugtatását.

Akár objektív, akár szubjektív azonban az emlékezet, ezt azért nem tartja a rendezett egyéni akarat egyetlen nevelő útjának. Szent meggyőződése, hogy mindehhez elengedhetetlen a másik faktor: a segítő ész. Hatásosan írja le az olyan eseteket, mikor heves érzések el-elhidegülnek, mikor az ész fellép a meggondoló kötelességtudattal, hogy biztonságot vigyen be az emberi összeköttetésekbe és megállítsa az olyan romboló árt, mely elpusztítja az egész multat minden régi ragaszkodásával együtt.

Felhívja rá a figyelmet, hogy az érzés nincs ellentétben a kötelességtudással, de nem is ugyanaz; hogy az érzés elkülönített, töredékes valami, míg a kötelességtudás az egész életre megállapított erkölcsi törvény. Hangsúlyozza, hogy ezt az erkölcsi törvényt a tájékozódás egyszersmindenkorra alkotta meg az érzés vezetése mellett, de az érzés elvonásával és egyetemesítésével. Megvilágítja, hogy ez adhatja meg legjobban mindazt a kitartást, egységet és állandóságot, melyet a régiek a legkiválóbb erkölcsi tulajdonságnak tekintettek, mely az egyéniség legmagasabb megnyilatkozása, mely a jellem legideálisabb definiciója. Az ész magában üres, tárgytalan, alkalmatlan a szenvedélyek helyettesítésére; csak akkor igazán értékes, ha vannak szenvedélyek, melyeket irányíthat, kormányozhat, felszabadíthat és nyomon

követhet. Úgy foglalja össze azt, ami az ész hivatása az akarat formájában, hogy az ész megismerése, lelkiismerete, megoltalmazója, felszabadítója, kifejlesztője, szóval tökéletesítője valódi egyéni hajlamainknak, természetünknek, érzelmeinknek, ízlésünknek, akaratunknak és főleg életcélunknak; hogy az ész nevelése meg az akarat nevelése szinonim fogalmak. Végül felhozza, hogy az ész nevelését társadalmi, a jellem nevelését egyéni folyamatnak szokták tekinteni, pedig ez az ellentét alapjában nem ilyen nagy, mert egyikben is, másikban is megvan mindkét tényezőnek a befolyása.

A nemzeti önérzet emeléséhez beszédes adat az áprilisi füzetben Tiersot Julien-től *a Marseillaise az iskolában*. Szemléltetően tárja elénk, hogy mit és milyen sokat tettek azért, hogy ez a költemény országszerte közkinccsé és eleven erővé váljék. Párizs városának az előljárói szervezkednek; elfogadják a helyes népies változtatásokat és kiküszöbölik a helyteleneket; az elismert szöveget kiadják s ennek a kiadásnak a tanítását kötelezővé teszik. Egy külön erre a célra kinevezett bizottság a katonai zenekarok számára is megalkotja az egységes változatot, mert észrevették, hogy a gyakori játszás irányában elhangzott felszólítás nagyon sok eltérő kivitelt hozott létre. Végül még a közoktatási miniszter bizott meg egy kommissziót a lyoni egyetemi fakultás kezdeményezésére. Ez a kommisszió gondoskodott nyilvánossá, általánossá válható iskolai szövegről és azt a szöveget bevitte minden iskolába. A miniszteri megbizottak csak a három legszívhezszólóbb, legegyszerűbb, legnépszerűbb versszakot jelentették ki hivatalosnak és a többit csupán olvasásul vették fel. Mivel a zenekari és az iskolai dalban volt valami csekély eltérés, lépéseket tettek ennek a kiküszöbölésére, gondolva olyan alkalmakra, mikor a francia dicsőségnek a két hatalmas hirdetője együtt működik. Mindez sok munkát adott, de eredménnyel járt.

Alaposan előbbreviheti az öntudatos testi-lelki harmónia jövőjét az a nagyszabású feladat, amit Dr. Philippe Jean a *júniusi* füzetben *a tornatanár* szerepének tulajdonít. Ő a pszichofiziológiai laboratorium feje, abból az elvből indul ki ebbe a rendszeresítő dolgozatában, hogy a tornatanár tulajdonképen a testi nevelés tanára, hogy vissza kell hódítania a régi befolyását; hogy számolnia kell új feladatokkal is; hogy nemcsak mozdulatokat kell betanítania, hanem meg kell világosítania a mozdulatok hatását a szervezetre, a fizikai, szellemi, erkölcsi fejlődésre és az eszthétikai benyomásra. Sok gondos, logikus, az emberi természetet mélyen érintő részlettel sorolja fel ennek az elvnek az alapján, hogy mit kell a tornatanárnak tudnia, tanítania és elérnie; hogy hogyan rakhatja le növendékei emberi életének meg méltóságának a biztos alapját és hogyan válhat minden kollégájának hatalmas segítő-társává. Óva inti az értelmetlen, automatikus gyakorlatoktól, az üres parancsszavaktól, az olyan sablontól, mely a klimatikus, a faji családi és egyéni körülményekkel nem számol, mely összefüggéstelenségeknek engedi át magát, mely a fokozatos fejlesztéssel nem törődik. Figyelmezteti, hogy tudományosan képzettnek, jó megfigyelőnek, pontosnak, határozottnak és világosnak kell lennie. Lelkére köti, hogy fejlessze ki tanítványaiban a helyes érzékét az izomérzésnek, a fiziológiai önmegfigyelésnek, az ilyen önismeretnek

Biztatja, hogy a mozgások külső játéka mellett vezesse rá őket a belső életenergiák megérzésére, megszeretésére és helyes alkalmazására; hogy tegye őket képessé a tanultaknak önálló továbbfejlesztésére. Különös gondjába ajánlja, hogy tegye felfoghatóvá az utat a gondolattól a mozgásig, az akarattól a kivitelig; hogy képezze az észt, az akaratot, a jellemet, a mozgásnak indító okainak a kikutatásával; hogy számoljon mind a testi, mind a lelki nevelésben a gyermeknek a gyermeki természetével; hogy szerettesse meg a kévésbé ismert pszichologiai tényeknek az előretörekvő kutatását az izomszervezet biztos törvényeinek a példájával. Vázolva a tanítás céljait és fokozatos menetét, lelkesítő művelődéstörténeti képekkel utal arra, ami a régi görögök és rómaiak testnevelési felfogásában szép volt; bizonyítja, hogy a mozdulatok logikája mindig jobban és jobban maga után vonja a gondolatok logikáját, a tekintet élességét, az ítélőképesség biztosságát, a szociális fellépés határozottságát és sikerét stb.

Angolország és az individualizmus Garnier-nek a tárgyköre; erről közli véleményét *júliusban*. Tanulságos intézménynek, mire legtöbbet a «*nemzetközi gyermekcsere-egyesületnek*», illetve az egyesület angol-francia működésének a célját keresi. Egyenesen a levéltárba tart és a szülők írásait kérdezi ki. Kikérdezi azokat arról, hogy a nyelv mellett mi az még, amiért a francia fiatalságot kiküldik Angolországba. A felelet legtöbbjében majdnem mindig azt hallja: azért, hogy egyéniséget tanuljanak. Az egyéniség általános vágyának a gyökerét a francia közszellemnek tulajdonítja, a francia közszellem kiindulópontját meg az 1870-iki állapotoknak tudja be, annak, hogy akkor náluk az államiság, az állami gyámkodás hatalma és keresése túlságos széles körre terjedt, hogy a haladásra és az egyéni kezdeményezésére már veszélyes volt; hogy ez nagyon szembeszökött Angolország szerencsésebb társadalmi szervezete mellett. Ez a szembeszökő ellentét rávezeti arra, hogy vajjon a nagyhírű angol egyéniségkultusz nem mutat-e hamis képet az ellentétes és a folytonos egyoldalú beállítás mellett. Igyekszik a lehető leghűbben végigkísérni iskolai, magán- és politikai életüket s minderről általában két irányban tartja tévesnek az ő felfogásukat. Hibáztatja, hogy egyrészt nem vetnek ügyet azokra a helyzetekre, melyekben az angolok sokkal kevésbé önállóak, mint a franciák, másrészt nem veszik tekintetbe, hogy Angolországban az egyéniség fejlettsége nem magábanálló tényező hanem az iskolától kezdve végig az egész vonalon mindenütt olyan erős közösségi érzettel és közérdekű törekvéssel jár együtt, mely szívesen veti magát alá rendszabályozásnak és kényszerítő korlátnak, ha azzal az egyetemesség javát szolgálhatja. Szépen jellemzi tiszteletttudásukat, mely kényelmetlenség árán is elengedhetetlenül megnyilvánul, mely megfontolt, fegyelmezett, alkotmányos. Lépten-nyomon elénktárja, hogy Angolországban nemis annyira az egyéniség példája a fő, hanem inkább az, ami ennek igazi tartalmat ad, inkább az a társulási élet, mely méltóságos, összetartó, eltökélt. Fejtegetései sokoldalúak gondolatébresztők s a pedagógia szolgálatában igazán termékenyítő hatásúak lehetnek.

Budapest. *Dr. Schmidt Mária.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

II. Felsőbb leányiskolák.

1. Az aradi m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1910—11. iskolai évről. Negyedik évfolyam. Közli: Gúta József, igazgató.

Az aradi felsőbb leányiskola értesítőjét *Ballenegger Henrik* tanárnak igen érdekes cikke vezeti be, melyben *Fénelonnak* nézeteit ismerteti a *leánynevelésről*. Fénelon cikkének érdekességét különösen az a körülmény emeli, hogy ő is hadat izent annak a kellőleg el nem itélhető hamis nézetnek, amely — sajnos — még sok helyen ma is erősen dívik, hogy a tanult nő, a művelt nő felesleges luxus, mert legtöbbször használhatatlan, emellett kiállhatatlan és hiúskodó. Megvédi a nőt ama vád ellen, mintha szellemileg gyengébb lenne, mint a férfi, s azt hangoztatja, hogy a nőt is az életnek neveljék, mint a férfit. Így tett Fénelon az első igazi, a szó nemesebb értelmében vett feminista.

Aradon a tanítást szeptember 6-án kezdték és zavartalanul folyt az iskolaév végéig. Azaz ez a zavartalan tanítás csak a növendékekre értendő, mert a tanártestületben többször volt nagyobb helyettesítésre szükség. Először a beteg *Novák Lenke* tanítónőt helyettesítették: *Klimkó Vilma* és *Farkas Mária* tanítónők négy hónapon át. Ugyancsak négy hónapig volt távol az iskolától *Sváby Pálné* tanítónő, akinek helyére *Kiegerl* Borbála jött. A lefolyt tanévben a tanártestület 23 tagból állott. Volt közöttük: 1 igazgató, 4 rendes tanár, 5 rendes tanítónő, 1 egészségtan tanár, 3 megbízott tanítónő, 1 óraadó tanár, 8 hitoktató. Névszerint következő tagokból állott a tanári testület: *Guta József, Ballenegger Henrik, Bartáné dr. Büchler Rózsa, Becker Vendel, Berzeviczy Gizella, Blasovszky Miklósné Tabódy Sarolta, Csécsi Imre, Farkas Mária, Trint Lajos, dr. Issekutz László Kigerl Borbála, Kisfalussy István, Klimkó Vilma, Kuss Gizella Novák Lenke, Polgáry Miklós, Scheibling Miklós, dr. Suciu Jusztin özv. Sváby Pálné Turchányi Gizella, Vargha Beatrix, dr. Vágvölgyi Lajos, Zsupánszky Sztankó.* Beiratkozott összesen 188 (33+40+42+ +31+24+18). Növendékek szorgalma, magaviselete kifogástalan volt, tanulmányi előmenetele pedig teljesen kielégítő. Szomorúan említi az iskola értesítő, hogy az iskola új épületének kérdése még nincs eldöntve, hogy az építkezés iránt eddig semmiféle döntő lépés a város

részéről nem történt. Az iskolában külön tanfolyamban tanították a táncot, a festészetet, s külön francia nyelvi társalgó tanfolyam volt, amely céljául kitűzte: a francia nyelv gyakorlati elsajátítását a direkt módszer alapján.

2. A Baar—Madas református felsőbb leányiskola és nevelőintézet értesítője. 1910—11. iskolai év. Negyedik évfolyam. Szerkesztette: Kenessey Anna, igazgató.

A Baár János és Madas Károly bőkezűsége folytán 1907 őszén megnyilt református felsőbb leányiskola életében ez az iskolai év nevezetes fordulópontot jelez történelmében, mert ez évben alakult ki teljesen hat osztályúvá és adta meg neki a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a végleges nyilvánossági jogot. Az intézetnek népszerűségét semmi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy az Albrecht-úti intézet szűknek bizonyult, s egy nagyobb bérházban kellett ez iskolai évet megnyitni. Ez a helyiség azonban ideiglenes, mert az igazgatótanács elhatározta, hogy a modern igényeknek minden tekintetben megfelelő új iskolaház és internátus építése ügyében a a szükséges lépéseket megteszi. Az év zavartalan munkában folyt le. A tanítótestület Kenessey Anna igazgatónő vezetése alatt 19 tagból állott, még pedig: *Ábrahám István, Barthos Kálmán, Boivin Heléne, Böszörményi Jenő, Győry Lujza, Gönyey Katalin, Elsie Guest, Hlatky Ida, D'Isoz Kálmánné, dr. Kaiblinger Fülöp, dr. Tóth András, Klimó Julia, Langreuter Lujza, Mészáros Dóra, Seffer Ella, Szász Fanny, dr. Szőke Istvánné, dr. Vörös Richárd, Zsenaty Emilia és dr. Grünwald Margit.* Az intézetbe 59 növendék iratkozott be, még pedig 56 nyilvános tanuló (3+11+19+11+8+4) és 3 magántanuló, akik közül 57-en tettek vizsgálatot. Minden tárgyból kitűnő növendék volt 10, míg egy tárgyból csak egyetlenegy növendék bukott meg.

3. A besztercebányai m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője 1910—11. iskolaévéről. Huszonnyolcadik évfolyam. Közli: Straub L. Gyula, igazgató.

Az értesítő örömmel emlékezik meg az összes felsőbb leányiskolákat örvendetesen érintő eseményről, hogy a király a felsőbb leányiskolák miniszteri biztosának, dombóvári Révy Ferencnek a felsőbb leányiskolai hiv. főigazgatói címet adományozta. Majd megemlékezik a felsőbb leányiskolai igazgatók második értekezletéről, amely 1911. évi máj. 26. és 27. napjain folyt le Temesvárott a következő tárgysorozattal: 1. A szervezet reviziójának végleges megállapítása. 2. A felsőbb leányiskola és internátus elválasztásának kérdése. 3. A felsőbb leányiskoláknak a kor követelményeinek megfelelő továbbfejlesztése. A tanári karban a következő változások történtek: *Gálfi Anna* Szabadkára helyeztetett át, helyét *Arató Amália* h. tanítónő foglalta el; *Kubats Aranka* rendes tanárrá neveztetett ki, míg *Csiky Paula* az internátusi igazgatónői teendők elvégzésével bizatott meg. A tanártestület *Straub L. Gyula* igazgatón kívül a következőkből állott: *Arató Amália, Csiky Paula, Keller Imre, dr. Kostialik Ferenc, Kubass Aranka, Kuszy Emil, Misik Erzsébet, Répási Mária, Richter Antal, Rissányiné Sefcsik Gizella, özv. Schaádtné Láng Irma, Schmidt Frigyes, dr. Schönfeld Áron, Serédi Ilona, Svehla Antónia, Svetschine Georgina, Szenes Sámuel, Tóth Lajos, Trompler Ernő.* Az országban

mindenfelé fellépett ragadós betegségek a várost sem kímélték meg, így a növendékek között is 1—2 komolyabb megbetegedés fordult elő, sőt egy kis leányt el is ragadott az élők sorából. E ragadós betegség továbbterjedésének megakadályozása céljából január hónapban szünetelt a tanítás a városban levő összes leányiskolákban. Az iskolába 164 (35+22+39+29+17+22) nyilvános rendes, 1 nyilvános rendkívüli, 4 magántanuló iratkozott be, összesen tehát 169, akik közül 165 tett az év végén vizsgálatot. A növendékek magaviselete ellen semmi komolyabb panasz nem merült, szorgalmuk és előmenetelük is teljesen kielégítő, a követelményeknek megfelelő volt.

4. A budapesti magy. kir. állami felsőbb leányiskola és leánygimnázium értesítője az 1910—11-iki harminchatodik iskolaévéről. Közli: dombóvári Révy Ferenc főigazgató, az iskola igazgatója.

Az értesítő bevezető cikke az iskola célját és irányait ismerteti, s kifejti a felsőbb leányiskola, a két éves továbbképző tanfolyam és a leánygimnázium hivatását. A tanítás az iskolai év elejétől annak végéig zavartalanul folyt le. Külön megemlítésre méltó esemény, hogy az intézet növendékei részt vettek. 1. Londonban a Royal Drawing Society 1911. évi nemzetközi rajzkiállításán, amelyen 4 növendék kapott kitüntetést; 2. Hannoverben a német rajztanárok által rendezett nemzetközi rajzkiállításon egy teljes gyűjtemény mutatja be az intézetben követett rajztanítás módszerét; 3. Tokióban az Imperial School of Art-ban egy teljes tanításmenetet feltüntető rajzgyűjteményt állít ki az iskola. Kánno Mákoto japán festőtanár magyarázatok kíséretében fogja a japán szakértőkkel megismertetni iskolánk rajztanításának módszerét. Kánno Mákoto tavasszal meglátogatta az iskolát. Jelen volt egy rajzórán. Az előtte készült rajzokat (mozgó modellekről rajzolt pillanatfelvételeket) elkérte és magával vitte Japánba. Az iskola tanárai, tanítónői igen sűrűn érintkeztek a szülőkkel. Sok szülő gyakran látogatott el az iskolába, voltak azonban olyanok is, akik ismételt sürgetésre sem keresték fel az iskola tanári testületét. Az elméleti tanítás támogatására a lefolyt iskolaévben is tettek kirándulásokat. A megfelelő osztályokkal voltak a Magyar Villamossági Részvénytársaság telepén, a Műcsarnokban, a Szépművészeti Múzeumban, a Néprajzi Múzeumban, az Iparművészeti Múzeumban, a Nemzeti Szalon kiállításában, a Stefánia gyermekkórházban, a Petőfi-házban, a Ráth-Múzeumban stb. Azonkívül az Uránia tudományos színházban, a többi színházakban, a filharmóniai előadásokon stb. A növendékek között komolyabb megbetegedés nem fordult elő. A tanári testület tagjai körében ez évben nagyobb változások nem történtek. *Torkos László* c. igazgató egészsége helyreállítása céljából az egész iskolai év folyamán szabadságon volt. Helyettesítésével *Vargha Ilona* bízatott meg. *Dr. Visnya Aladár* tanár szintén betegség címén félévi szabadságot kapott, helyettesítésével *Szijártó Miklós*, *Bak Elza*, *Litfass Etelka*, *Scherer Rózsi* tanárok bízattak meg. A francia közoktatásügyi kormány *Kistenmacher Emilia* v. tanítónőnek kitüntető oklevelet küldött, melyben őt Officier d'Académie-nek nevezi ki. A növendékek jótékony célra 728 K 26 fillért gyűjtöttek maguk között, melyet különféle emberbaráti intézmények között osz-

tottak ki. Az iskolát a hivatalos személyeken kívül meglátogatták: Kánno Mákota, az Imperial School of Art tanára Tokióban, Hayashi-Jonejiro gyárigazgató Kiotóban. A tanári testület Révy Ferenc igazgatón kívül a következő tagokból állott: *Bacher Vilmosné-Goldzieher Ilona, Bak Elza, özv. Bokelberg Ernőné-Zimmermann Ilka, Décsei Janka, Egan Lujza, dr. Engelsmann Izidor, dr. Friml Aladár, dr. Fritz József, dr. Győri Bella, Hermann Róza, Hermann Teréz, dr. Horger Antal, Incze József, dr. Keil Alajos, Kistenmacher Emilia, özv. Kurtz Gusztávné-Zelles Etelka, dr. Kurtz Sándor, Kutlik Etelka, Laczkovics Ilona, Lévai Margit, Lyka Károly, Majba Vilmos, Mantél Armand, Mauritz Matild, Mészöly Kálmánné-Fejér Elza, dr. Molnár Evelin, Odor Emilia, Odor Henrietta, Palmer Kálmánné-Hanzély Irma, Rácz Adorjánné-Buzogány Ágnes, dr. Reibner Márton, Roseth Arnold, Samu István, Schlatter Alfrédné-Juhász Krisztina, Schmid Gyula, dr. Schwarcz Jakab, dr. Sebestyén Károly, özv. Sólyom Sándorné-Rosenberg Izabella, Szekeres Margit, Szerémi Alajos, Szíjártó Miklós, Szilassy CézárnèHoffmann Frida, Szinok Zoltán, dr. Takáts György, Torkos László, Vargha Ilona, dr. Visnya Aladár, dr. Weisz Miksa.* A tanártestület tagjainak száma tehát: 48 volt, ezenkívül még 11 gyakorló tanár működött, névszerint: *Geiger Jozefin, Gosztonyi Gizella, Groszmann Malvin, dr. Grünwald Margit, Katz Róza, Kulmann Margit, Litfass Etelka, Mándoki Ilona, dr. Peisner Flóra, Scherer Rózsi, Tolnai Adél.* Az iskolába 694 tanuló iratkozott be, még pedig 656 nyilvános, 38 magántanuló. Ezek közül felsőbb leányiskolai növendék volt: 461 (45+45+43+45+42+43+41+43+33+33+24+ +24) és 29 magántanuló; továbbképző tanfolyam növendékei: 25 (1718), gimnáziumi tanuló 170 (47+49+39+35) és 9 magántanuló. A növendékek magaviselete, szorgalma, tanulmányi előmenetele ellen sehol sem olvasunk semmiféle kifogást.

5. A Budapest székesfővárosi I-ső kerületi községi felsőbb leányiskola tizenkilencedik értesítője az 1910—11. iskolai évről. Szerkesztette: Bellaagh László, igazgató.

Az intézetben a nevelés- és tanítás munkája minden különösebb esemény nélkül folyt le az iskolai év megnyitásától kezdve, megtartva szokásos iskolai ünnepélyeket. De már a tanulók egészségi állapotát nem lehetett kifogástalannak minősíteni, mert két kis növendéket a kérlelhetetlen halál elragadott az élők sorából. Külön tanfolyamként az angol nyelvi és tánctanfolyam szerepelt, mindkettőben elegendő számú növendék vett részt. A tanártestület tagjai a következők voltak: *Bellaagh László* igazgató, *Homorodi Anderkó Aurélné-Krónich Melánia, dr. Balogh Margit, dr. Bognár Dénes, dr. Laczó Viktorné-Korbuly Auguszta, Nemeskey Lajos, özv. Novák Sándorné-Tavaszi Margit, dr. Pell Mária, Pogáts Aurélné-Staudinger Zsófia, dr. Szőcs Elek, dr. Szrachon Nelly, Ujházy Irma.* Mint beteghelyettesítők szerepeltek: *Lustig Sarolta, Krammer Mária, Simon Lajosné, Kleckner Sándor, Benik Etelka.* Hittanárok: *dr. Edelstein Bertalan, Józan Miklós, Kováts Lajos, Nedelykovics Velimir, Reif Pál, Kisvárdai Szokolay Antal.* Az iskolába 231 tanuló iratkozott be, akik közül 222 tett az év végén vizsgálatot.

6. A Budapest IV. kerületi (Váci-utca 55. sz.) községi fel-

sőbb leányiskola és leánygimnázium tizenhatodik értesítője az 1910—11. iskolai évről. Szerkesztette: Hahóthy Sandor igazgató.

Dr. Kelecsényi Jánosnak «A nép és a művészetek ellentéte Rátó esztétikájában» című értekezését közli az értesítő az első helyen, melyet az iskolaév története követ. A lefolyt iskolaévben lejárt az az öt esztendő, melyre a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a bifurkált intézménynek — mint egy egységes leánygimnáziumnak — a nyilvánossági jogot megadta. Tekintettel arra, hogy az elért eredmény a miniszteri rendeletben előírt követelményeknek minden irányban megfelelt, Budapest székesfőváros tanácsa azt kérte a minisztériumtól, hogy az iskolának a nyilvánossági jogot véglegesen adja meg. Azonban a minisztérium ismét csak öt esztendőre ruházta fel a teljes nyilvánossági joggal. Az értesítő még külön felemlíti azon tervét, amelyet azonban a minisztérium jóváhagyása miatt nem tudott megvalósítani, azt t. i., hogy a felsőbb leányiskola V. és VI. osztályával kapcsolatosan felső kereskedelmi iskolát is szervezhessen. Ezért most a VIII. ker. községi felső kereskedelmi iskola igazgatójával együttesen akarják a kérdést megoldani úgy, hogy a kereskedelmi iskolának párhuzamos osztálya gyanánt állíttassék fel a felső kereskedelmi leányiskola. Ez irányban megtörténtek már a kezdő lépések. Az előírt tananyagot minden tárgyból és minden osztályban hiánytalanul elvégezték, s a növendékek jó magaviseletükkel és előmenetelükkel tűntek ki. A növendékek vallás-erkölcsi nevelésén kívül a tanári kar gondoskodott még arról is, hogy a szellemileg igénybe vett növendékek testük és lelkük frisseségét is felújítsák. Ezt kirándulások rendezésével érték el, de eljártak a növendékekkel a Nemzeti szinházba, Operába, Uránia szinházba stb. Örömmel említi az értesítő, hogy a növendékek egészségi állapota mindvégig kedvező maradt. Az érettségi vizsgálatok eredménye is kielégítő volt, 26 tanuló közül 12 jeles és 11 jó érett volt, ami elismerésre méltó szép eredmény! Tanári testület tagjai a következők voltak: *Hahóthy Sándor* igazgató, *Andreánszky Jenő, Antal Márk, Ballagi Malvin, Bankó Lajos, Bauer Irén, Bellovics Imre, dr. Braun Margit, Csizmadia Pál, dr. Deseő Irén, Dénes Lajosné- dr. Kolozs Regina, Dorogsághy Irén, Ember Károly, Gerhardt Alajosné, Janecz Erzsébet, Kaiblingerné-Kiss Margit, dr. Kelecsényi János, dr. Kiss Aladár, Kiss Ödön, Képessy Imre, Legeza Viktor, Miklós Elemér, dr. Neiser Irén, dr. Orbók Lóránd, Radnai Jenőné, Spillenberg Mária, Szél Jenő, Sztojanovics Adrienne, Tichy Margit, Wolf Ágoston, dr. Zombory Ida.* Hittanárok: *Madarász István, Steuer Lajos, Nagy Dénes, dr. Frisch Ármin.* Mint tanárjelöltek működtek az iskolánál: *Nendtvich Zsófia, Rabas Stefánia, Stern Bella, dr. Vértessi Aranka.* Az intézet minden történelmi és irodalmi nagyobb emléknek ünneppel adózott. Az iskolai ünnepélyek egy részét a Széchenyi-önképzőkör, más részét pedig az egész intézet rendezte. Rendkívüli tárgyként szerepelt a zongora és a gyorsírás. A növendékek száma a tavalyihoz képest 100-zal emelkedett. Beiratkozott összesen 614 növendék (I.: 58, II *a*: 46, II *b*: 43, III: 58, IV.: 55, V.: 54, VI.: 49; gimnáziumban V *a*: 46: V *b*: 46; VI *a*: 46, VI *b*: 30, VII.: 37, VIII.: 25, III. ker. 25.) Magántanuló volt: 21. Kimaradtak: 19, a többi mind vizsgálatot tett. (Folytatjuk.)

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A vakok intézetének kis költőnője. «A vakok intézetének egyik kis növendéke gyönyörű verseket ír, melyek méltók olvasóink érdeklődésére. A kis költőnek neve: *Csokonai V. Gizella*, 1895 júl. 29-én Hajdú-Szoboszlón született. Atyja, Cs. V. Imre és édes anyja, Székely Zsófia élnek még. Nagyatyja, Cs. V. István állítólag a «Lélek halhatatlansága» szerzőjének öccse, vagy unokaöccse volt. Ezt a leányka maga sem tudja, mert otthon a költőt csak mint nagybácsit emlegették.

Kilenc éves koráig a szülői szeretet közvetlen melegét élvezte s azóta a budapesti «Orsz. Vakok intézeté»-nek növendéke. Mint ilyen teljesen kiválik társai közül. Magatartása kedvesen komoly és mélyen gondolkozó lélekre vall. Ez utóbbit árulják el kis költeményei is, melyek mindannyi fotografiák a vak leányka lelki világából.

A legelső (nem csekély meglepetésemre) a Balatonról szól, melyet a leányka csupán hallásból annyira megszeretett, hogy legelső dalát erről zengi. (Itt eszembe jut a «Tihanynak ríjjadó Leánya!» 1907-ben írta).

Időrendben ezt a következők követték még: 1908-ban «*A rab*» és az «*Estharangszó*»; 1909-ben «*Kis gyermek sírján*» és a «*Hervadatlan virág*»; 1910-ben «*Hervadjatok*», a «*Csalogány halála*» és «*Szeresd a bánatot!*» Végre az idén készült «*A hervadáshoz*» című. Valamennyit az ú. n. «Klein»-féle betűkkel írja le és alkalomadtán tanítói és kis világtalan társai szórakoztatására el is szavalja. A hangos tetszésnyilvánítások, melyekkel a kis dalost ilyenkor jutalmazzák, egész hidegen hagyják őt. Legfeljebb kedvesen mosolyog egyet s azután szerényen visszavonul, hogy zavartalanul szövegesse tovább gondolatait.» Így ir a szegény világtalan kis Cs. V. Gizelláról Járomi Vilma, a paulai szent Vincéről nevezett irgalmas nővér, kinek szívességéből közöljük az alábbi költeményeket:

A kis gyermek sírjánál.

Virágzó hant alatt nyugvó kis gyermekem,
Mióta elhagyál, oly zord lett életem...
Nincs számomra öröm, nincs egy halvány remény,
Pihennek ők veled a sírnak fenekén.

Téged eltemetett egy csendes irgalom,
Őket meg elfedé egy örök fájdalom...
E hant elenyészhet idővel, egykoron,
De el nem mosható az örök fájdalom.

Fehér virág között halvány gyertyácska áll,
Fehér sírok között anyácskád sirdogál;
Ott lent, a hant alatt, szivecskéd porladoz,
Itt fenn, a hant felett, anyácskád hervadoz.

Virágzó hant alatt csak álmodj édesen,
Álmodjál rólam is szendergő gyermekem;
Álmodd, hogy egy csendes, szép őszi hajnalon
Egy szivet kettétört a kínzó fájdalom.

Majd egy szelid alak száll az egekbe fel,
S Isten zsámolyánál halkan letérdepel:
S háladó imára nyilnak meg ajkai,
Hogy véget értenek gyötrelmes kínjai.

Aztán feléd siet, suttogva csendesen:
— Ártatlan kis galamb, elporladt gyermekem!
Anyácskád feltámadt, meghalt a fájdalom,
Elmult a gyötrelem...!» és áll a sírhalom.

Tetején haldokló, fogyó gyertyácska áll,
Fölötte kesergő szellőcske fujdogál...
Messze a távolban zug-bug egy kis harang:
— Nyugodjatok békén... — Gin-ga-lang, ginga-lang.

Hervadjatok...

Hervadjatok csendes ősznek...
Mélabus virágai;
Nincsen éke már a tájnak,
Dalosai messze szálltak,
Megkezdődtek álmai.

Játszi szellő, tarka pille
Nem csókdossa arcotok,
Hervadásba ment az élet,
Már a napsugár sem éget,
S a kék ég sem mosolyog.

Hervadjatok, aludjatok,
Puszta néktek ez a táj,
Kis szive a kis virágnak
Ha vége a boldogságnak.
Egyre csügged, egyre fáj.

És már vége, vége annak,
Mit örömnek hivtatok,
Mert rövid az öröm perce,
Váratlan jő s tünik messze
Elrabolván nyugtotok.

Hervadjatok kis virágok...
Jó anyátok néma már,
Majd tavasszal, ha az élet
Új örömmel újra éled,
Felébreszt a napsugár.

Akkor édes csak igazán
Ez a földi élvezet,
Midőn látjuk, hogy mindenütt
A boldogság szent napja süt
Szárítván a könnyeket.

Ez a napfény az, amelytől
Dal kél erdők rejtekin,
Ez a dicső természetnek,
A nagynak, a végtelennek
Első csókja gyermekin.

Ez a napfény keltsen majd fel
Kis virágok titeket,
Ez csókolja új életre,
Ez tanítsa szeretetre
Elnémított szivetek.

De most szépen aludjatok...
Sóhajt már az őszi szél,
A csalogány messze szárnyal
Lankadatlan, sebes szárnnyal...
Hulldogál a falevél.

Lenn a földön beteg levél,
Fönn haldokló napsugár,
Mely oly búsan néz a tájra,
Mintha csak a szive fájna,
Vagy fájni sem tudna már.

Minden hervad, minden hallgat,
Sírba szállt a vigalom,
Elmulás az élet vége,
Harag után jő a béke,
Bölcső után sírhalom...

Csokonai Vitéz Gizella.

*

A M. N. Sz. Béke- és választott birósági szakosztálya október és november hónapokban megtartotta rendes havi üléseit. Az októberi ülést külföldi vendég jelenléte tette emlékezetessé. Fern-Andrews, az amerikai nagy iskolai békeliga titkára időzött itt Budapesten, ismertetve a liga célját és eszközeit. A külföldi vendéget Zipernowszky Károlyné, a szakosztály elnöke mutatta be és ő üdvözölte angolul. Majd a vendég előadását tolmácsolva, a liga célját a következőkben ismertette: Az iskolai békeliga célja az, hogy az iskola és a nevelés eszközeivel mozdítsák elő a nemzetek közötti jog és testvériesség érdekeit. A ligának minden tanító (elemi-, középiskolai, képezdei és felsőbb iskolai) és minden tanuló tagja lehet minden tagsági díj fizetése nélkül, ha egyszerűen bejelenti, hogy közreműködni óhajt a liga céljainak előmozdításában. A fizető tagok tetszésük szerint 1, 5, 25 vagy ennél több dollárt fizetnek. A liga célját a *jóakaratra* való nevelés által akarja elérni, melynek tanmenetét és módszerét már a legapróbb részletekig kidolgozták (legközelebb ismertetjük, Szerk.) és amerikaszerte a legnagyobb sikerrel alkalmazták. A szakosztály a novemberi ülésén foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy miként lehetne e gyönyörű intézményt hazánkban ismertetni, megszerettetni és megvalósítani. A M. N. Sz. alelnöke, Rosenberg Auguszta, január hóban a M. D. E.-ben fog erről előadást tartani. — November hó a békemozgalom tekintetében egy kitünő estét jegyezhet fel történeti könyvébe. Suttner bárónő, a bécsi békeapostol tartott a békeegyesületben előadást «A tripoliszi háború és békemozgalom» címen és felolvasta a békéről írott egyik régebbi dolgozatát. A két előadás között Berta Ilona, az Erzsébet Nőiskola igazgatónője nemes művészettel adott elő magyar költeményeket (Reviczky: Pán halála, Arany Liszt Ferenchez).

*

Hermann Bahr Budapesten. November hó 3-án a budapesti publikum egy igen kedves és mindenek fölött értékes ismeretséget kötött egy okos, művelt, kedves öreg úrral: Hermann Bahr-ral; azaz talán tévedtem, amikor azt mondtam, hogy csak most kötötte meg az ismeretséget. Hiszen Bahr, *az író* már azelőtt is jó ismerősünk volt, különösen tavalyi Magyar-színházi nagy sikere óta. De most — valami igazat mégis mondtam — megismerkedtünk Hermann Bahrral, az emberrel, egy ritka okos és művelt, aranyos kedvű és

igen mély érzésű egyéniséggel. Mély érzés, ez karakterizálja őt legjobban, s az a bátorság, hogy az érzésbeli elemekből rendszert mert csinálni. Ő ugyanis a nőkérdésről szólva a látszólag legfelszínesebb, mert legkevesebbet indokoló úton mert a hívek szerzésére vállalkozni: a jó érzésükre appellált. Tette pedig ezt abból az igen figyelemre méltó tézisből kiindulva, hogy a nőkérdés gyökere, magva tulajdonképpen egy társadalom erkölcsi probléma, melyben tehát, mint az erkölcsi groblémákban általában, az érzésbeli elemek tényezői szerepe döntő. A mai — azaz talán néhol már közelmult — idők abszurd helyzete, a nő elnyomása csak akkor szűnhetik meg, ha a férfiak a jóérzésüktől ösztönözve rájönnek emez elnyomás erkölcstelen voltára, s elállnak tőle. Ilyen gondolatoknak pedig csak egyszer kell kipattanni valaki agyából, azután a tömegszuggeszció szárnyaira kapja, s diadallal hordozza körül mindenütt; ez az erkölcsi igazságok legcsodálatosabb ereje, amint azt a kereszténység klasszikus példáján szemlélhetjük. De nem elég erre a férfi, kell, hogy legeslegelső sorban maga a nő eszméljen rá helyzetére, mert nem várhatjuk azt, hogy egy tőle annyira különböző lény, mint a férfi, még csak meg is értse vágyait. De ha a nő ráeszmélt helyzetének tarthatatlan voltára, abból nem úgy szabadulhat ki, hogy egyszerűen a férfit majmolja, hogy meggondolás és fenntartásnélküli egyenlőséget hajhász, hanem úgy ha saját kvalitásait kifejleszti, új értékekkel gazdagítva ilyen módon a kulturközösséget. Ime ki van jelölve a haladás iránya: *eltávolítani minden akadályát annak, hogy a nő a maga külön nemében gyökerező képességeit kifejtse.*

Különösen áldásos hatása lesz ennek a nő politikai jogokkal való felruházásával, amikor a nő a maga egyéniségének érvényesítésével remélhetőleg véget vet Európa mostani parlamentjei közös nyavalyájának: az improduktív politizálásnak a produktív szociális munka, *az emberiség nagy kultúrproblémái megoldásának kárára.* Ez tehát a végcél, melyre mindnyájunknak törekedni kell, a nagy társadalmi munka, a kölcsönös segítség lebegjen szemünk előtt; s ha így fogjuk fel a dolgokat akkor a nő politikai jogokkal való felruházása sem fog a hatalmat bíró férfiak kegyelmi tényének feltűnni, hanem csak a kölcsönös segítőakció egy fázisának, mikor a férfi magamellé veszi segítőtársul a nőt egy jobb jövő érdekében!

Ime röviden Hermann Bahr előadásának gondolatmenete. Kritizálni lehetne, mert hiszen minden érvre lehet egy ellenérvet felhozni, s minden ideális felemelkedést le lehet rántani a magasból a praktikus kivihetőség fonalán, De fogadjunk most egyszer szót Bahrnak, s az érveinket szépen máskorra téve el, nyissuk ki szivünket, próbáljuk átérezni mi is az ő magas ideálizmusát s lehetetlen, hogy más eredményre jussunk. Hisszük, hogy ezt a célját Bahr nem csak velünk érte el, hanem sok mással is, s sok lelkes katonát szerzett a nők szavazatjogának.

*

Macskássy Róza igazgatónő ünneplése. Macskássy Rózát, a székesfehérvári államilag segélyezett felsőbb leányiskola igazgatónőjét 25 éves tanári jubileuma alkalmából november 13. szép ünneplésben

részesítették. Az ünnepély a városi színházban folyt le és a felsőbb leányiskola tanári kara, növendékei, Székesfehérvár szab. kir. város és a tanintézet volt növendékei rendezték. A szinház zsúfolásig megtelt. Zichy János gróf kultuszminiszter képviseletében Révy Ferenc, felsőbb leányiskolák orsz. főigazgatója jelent meg. A közönség soraiban ott volt Prohászka Ottokár megyés püspök is. A feldíszített színpadon Saára Gyula dr. polgármester a város közönsége nevében lelkes hangú beszédben üdvözölte a jubiláns igazgatónőt. Utána Szemere Ilona budapesti polg. iskolai tanárnő intézett meleghangú beszédet a jubilánshoz és bejelentette, hogy a volt tanítványok nevében a jubiláns nevére 1000 koronás alapítványt tettek le, melynek kamataiból minden évben szegénysorsú növendékeket fognak jutalmazni. A tanári testület nevében Pékné Krasznapolszki Ida tanárnő köszöntötte az ünnepeltet. Végül a mostani növendékek szeretetét Székely Mária tolmácsolta. Az ünnepelt igazgatónő meghatottan köszönte meg az iránta tanúsított figyelmet és meleg rokonszenvet.

*

A pedagógiai szeminárium. A főváros közoktatásügyi bizottsága gróf Festetics Géza elnöklésével a pedagógiai szeminárium felállításáról szóló előterjesztést ismételten tárgyalta. A közoktatási bizottság a szeminárium szervezési szabályzatának átdolgozására és végleges szövegezésére albizottságot küldött ki. Ez az albizottság, amelynek gróf Festetics Géza elnökön és dr. Weszely Ödön előadón kívül dr. Vázsonyi Vilmos, Ember Károly, Hahóthy Sándor, dr. Szalay Mihály és Moussong Géza voltak a tagjai, megállapodott a szabályzat végleges szövegezésére nézve. A módosított szabályzat szerint a pedagógiai szeminárium a fővárosi tanítók továbbképzésére szolgáló következő intézményeket foglalja magában: 1. Továbbképző tanfolyamok és tudományos előadások. 2. Pedagógiai laboratóriumok. 3. Gyakorló iskola. 4. Pedagógiai könyvtár. 5. Pedagógiai múzeum. A szabályzat különbséget tesz állandó tanfolyamok és a továbbképzés céljait szolgáló tudományos előadások között. Míg az előbbiekre a tanárokat a tanács a közoktatásügyi bizottság meghallgatásával évről-évre megbízza, addig a tudományos előadások megtartására az előadókat tudományos életünk legkiválóbb tagjai közül a főváros tanácsa a szeminárium igazgatójának előterjesztésére esetről-esetre felkéri. A tanfolyamra a hallgatókat a közoktatásügyi bizottság javaslatára ugyancsak a főváros tanácsa veszi fel és egyeseknek 1200 kor.-ig terjedő ösztöndíjat is adományozhat. A felvételnél azonban budapesti polgárok gyermekeit előnyben részesítik. A szeminárium ügyeinek előkészítésére a közoktatásügyi bizottság állandó albizottságot küld ki. A bizottság dr. Havass Rezső, Ember Károly, dr. Kozma Jenő, gróf Festetics Géza, dr. Wildner Ödön és dr. Weszely Ödön hozzászólása után az előterjesztést dr. Czigler Ármin-nak azzal az indítványával fogadta el, hogy a bizottság a tanácsot felkéri, hogy a tudományos előadók megválasztását és felkérését a közoktatásügyi osztály vezetőjére bizza

*

A Gyermektanulmányi Múzeum pedagógiai osztálya. (Felhivás.) A Gyermektanulmányi Múzeum elnöksége a múzeum *pedagógiai osztályának felállítása* alkalmával a következő kérelemmel fordul a magyar pedagógusokhoz: A Gyermektanulmányi Múzeum szervezésében a kitűzött tudományos cél mellett tekintettel voltunk az ilyen tudományos intézménnyel szemben támasztható gyakorlati követelményekre, mert tudjuk, hogy múzeumunk hivatását a pedagógiai életben csak akkor fogja megfelelő mértékben betölteni, ha szoros összeköttetést keres és tart fenn a folyton fejlődő pedagógiai élettel. A Gyermektanulmányi Múzeum osztályainak megállapításakor tehát nemcsak a gyermektanulmányi és néprajzi főirányokra voltunk tekintettel, hanem az előbb említett gyakorlati ok késztetett bennünket *önálló pedagógiai* osztály létesítésére is. Múzeumunk gyermektanulmányi és néprajzi osztályait megalapítván, elérkezettnek látjuk az időt arra, hogy a pedagógiai osztály felállítására, illetőleg fejlesztésére is szélesebb körű intézkedéseket tegyünk. Ez irányban kérő szavunkkal hazai pedagógusainkat bizalommal keressük fel. A Gyermektanulmányi Múzeum pedagógiai osztályának főfeladata mindazon *újabb* kísérletek és eredmények tanulságos bemutatása, amelyekkel egyes pedagógusok a nevelés és oktatás egyes problémáit gyermektanulmányi alapon óhajtják megoldani. Ilyen például, hogy csak egy fontos problémát emeljünk ki, a tanulók alkotó tevékenységének felhasználása az egyes tantárgyak, mint pl. a nyelvtan, a történet, a természetrajz, fizika, földrajz, számtan, mértan stb. keretében. Szóval *célunk oly pedagógiai múzeum szervezése, amelynek feladata nem az oktatástani eszközök, gépek, hanem a gyermeki alkotások összegyűjtése.* A tudományos alapokon nyugvó újabb eljárások ilyen eredményeinek szemléltetésével a pedagógiai reformtörekvéseket óhajtjuk támogatni és népszerűsíteni. A Gyermektanulmányi Múzeum pedagógiai osztályának anyaga nem szorítkozik egyes iskolafajokra, hanem felöleli a kisdednevelőintézettől a középiskola VIII. osztályával bezárólag az alsó és középfokú oktatás egész területét. Mindezek után tisztelettel kérjük pedagógusainkat, *a kisdednevelőket, tanítókat és tanárokat,* hogy azok, akiknek akár a nevelés, akár az oktatás terén, akár általános, akár csak egyes problémára, vagy tantárgyra vonatkozó újabb és tudományos alapon nyugvó módszereik vannak, kegyeskedjenek tudomásunkra adni s a módszereikhez tartozó gyermekalkotásokat (fogalmazványokat, rajzokat, kézimunkákat) múzeumunk pedagógiai osztályában való elhelyezésére nekünk átengedni. *A beküldött tárgyak múzeumi feldolgozásáról, illetőleg kiállításáról az elnökség dönt.* Ezen anyag a következő két csoport valamelyikébe tartozó lehet. Az első csoportba a tanulók azon kézimunkái, így pl. iratai, rajzai és más készítményei tartoznak, amelyeket a pedagógus felhivására, utasítására ugyan, de nem másolással készültek. A második csoportba azok az eszközök vagy készítmények tartoznak, amelyeket a tanulók önmaguk számára terveznek és készítenek abból a célból, hogy azokat az egyes tantárgyak könnyebb megértésére, megtanulására fölhasználhassák. Minden beküldött tárgyat el kell látni a következő adatokkal: 1. A tárgy neve, célja, használati módjának leírása. 2. A készítő (tervező) neve, életkora. 3. Milyen iskolafaj hányadik osztályába jár? 4. Kik a szülei?

Múzeumunk pedagógiai osztályában a gyűjtés korhatára a 18. életév. A Gyermektanulmányi Muzeum címe: Budapest, V., Mária Valéria-utca 12.

Ballai Károly,
a Gyermektanulmányi Múzeum titkára.

Nagy László,
a Gyermektanulmányi Múzeum elnöke.

*

A főváros kerti iskolája. Az Aréna-úti polgári leányiskolával kapcsolatban a főváros *kerti iskolát* nyitott ez év szeptember havában. Az őszi tanítási időszak befejeztével Sziklás Adolf igazgató értekezletre hívta a szülőket, hogy a kerti iskola háromhavi munkásságának eredményeit közösen megállapítsák. Az igazgató jelentése szerint a kerti iskola a jelentkező tanulóknak csak egy részét tudta felvenni. Szeptember és október hónapban állandóan a szabadban tanultak a lugasaikban, novemberben pedig rendesen délelőtt 10 órától délután 3-ig a kert napos helyein folyt az oktatás. A tanulók fele az iskolában ebédelt, a többi tanuló pedig csak ebédre ment haza, egyébként reggeltől estig a kerti iskola gondozása alatt állottak. A súlygyarapodás, az egészségi állapot, a tanulók előmenetele teljesen kielégítő. Az idegen nyelvekben és zenében szintén szépen haladtak. A gyakori testgyakorlást, játékokat, mindennapi sétát és a kirándulásokat a gyermekek nagyon szerették. A felszólaló szülők hálájukat fejezték ki a kerti iskola felállításáért, amely biztosítja gyermekük egészségét és fokozza szellemi fejlődésüket is. Az igazgató a tantestület nevében megköszönte a szülők elismerését és rámutatott, hogy az érdem a főváros hatóságáé, amely a modern pedagógiai kísérleteket érvényesülni engedi. Ezután dr. Hahn Dezsőné egészségtan-tanár tartott előadást a kerti iskolai tanulók étkezéséről, ruházkodásáról és szellemi elfoglaltságuk mértékéről. Végül még dr. Rubinyiné tartott előadást a kerti iskola zeneoktatásáról, amit szintén tetszéssel fogadtak. A szülői értekezlet befejeztével a jelenvolt tanárok és az iskola orvosa adtak a szülőknek egyenkint felvilágosítást gyermekeik állapotáról.

*

Hauszer Margit szabászati tanintézete ez évben a kecskeméti-utca 6. sz. alatti új helyiségében nyílt meg. Csak kevés számú növendéket fogad el, mert azokkal alaposabban foglalkozhatik. A főváros legelőkelőbb köreiben régóta kitünő hírnévnek örvend Hauszer Margit tanítási módszere s ruhák tervezésében megnyilatkozó művészi tudása és ízlése. Mi azoknak a tanítónőknek a figyelmét óhajtjuk e kitünő tanítónőre felhívni, kik néha megfelelő előkészület nélkül ruhaszabást tanítani kénytelenek. Néhány hónapi tanfolyamon megszerezhetik Hauszer Margit tanintézetében a megfelelő ismereteket. Az év bármely szakában lehet felvételre jelentkezni.

IRODALOM.

EMLÉKEIM. Írta *Lázár* Gyuláné szül. *Kasztner* Janka. Budapest Hornyánszky Viktor 1911. 175 lap. Ára 3 korona.

Csaknem négy évtized kultúrtörténetéből tár elénk e kötet érdekes tükörhasábokat, melyek bevezetéseképen a szerző a következőket írja: «Becsülettel és sikerrel megfutott fárasztó és küzdelmes pályám végén, midőn a béke és nyugalom utáni vágy mind erősebben nyilvánul meg lelkemben, úgy érzem, mintha az isteni Gondviselés vigasztaló jósága venne körül és felemelné csüggedő lelkemet, hogy a munkásságom szent helyétől való megválás keserűségét elvegye tőlem.

Az örök világosság forrásánál gyult fényre az a világító szövétnek, mely harminchét esztendeig világított be a magyar nemzeti kultúrélet azon sejtelmes rejtekeibe, hol a nemzeti nőnevelés áldásos csírái fakadoztak.

Harminchét esztendeig tartottam kezemben ezt a szövétneket lankadatlan szeretettel és lelkesedéssel, melyet most az örök világosság oltárára letenni készülök. Nagy idő ez, amely alatt nagy eszmék és fordulatok követték és váltották fel egymást a közélet és politika egész vonalán. A régi idők uralkodó eszméit új irányok és felfogások váltották fel és míg a tudományok óriási haladása lázas tevékenységre ragadta a világot, az eszményi irányzat nem tudott mindig lépést tartani vele. A társadalom átlépte egy új korszak küszöbét, mely a kultúra céljait inkább a gazdasági eszközök igénybe vételével kívánja elérni. Az új eszmék új embereket teremtettek, kik a régitől gyakran merőben különböző szellemet képviselnek. A társadalmi átalakulás és a tudományok fejlődése a kultúra legfontosabb tényezőjére: a nevelésre és az iskolára is komolyan érvényesítették hatásukat.

Az új, a modern Magyarország azon a napon vette kezdetét, mely alkotmányának helyreállítása létrejött. A visszanyert szabadság, mintha felszabadította volna a sokáig lebilincselve tartott erőket: valóságos diadalmámorba ragadta a nemzetet. A politikai szabadság hajnali fénye ragyogta be a lelkeket és a nemzet jobbjai emelkedett hangulatban néztek a szebb jövő elé.

Én és ifjú társaim az új Magyarország jótékony derüjének hatása alatt növekedtünk és lelkesültünk. Lelkesedésünk mély és őszinte volt. Telve a szent eszmék melegével, mely mindnyájunkat áthatott, a lelkesedés jós szemével néztünk a jövőbe és imádott hazánk nagyságát, ragyogását minden erőnkből előmozdítani komoly és szent elhatáro-

zásunk volt. És mi hazánk jövendőbeli nagyságát a nevelés és oktatás magasztos problémájának, megoldásában az ifjúság nevelésében véltük legbiztosabban elérhetni.

S a nemzeti újjászületés ezen ragyogó napjaiban, eltelve lelkemben a szép és magasztos eszméktől, léptem a legnemesebb munka: a nemzeti nőnevelés és oktatás ösvényére, hogy arról többé le ne térjek, hanem jó és rossz napokban egyaránt szolgáljam a nemzeti kultúra szent ügyét.

Harminchét esztendei laukadatlan és megszakítás nélküli munka eredményére tekintek vissza e pillanatban és áldom az isteni Gondviselést, ki erőt adott és munkakedvet szent hivatásom betöltéséhez, melynek színhelyéről azzal a tiszta tudattal távozom, hogy nem volt életemnek egyetlen pillanata sem, mely alatt megfeledkeztem volna hivatásom szentségéről és a kötelességeimmel járó felelősségről.

Miért hallgassam el szívem büszkeségtől dagadó vallomását: egy nagy és értékes kincset neveltem ezen hosszú idő alatt imádott nemzetemnek.

Ezen szerény sorokban kívánom elmondani munkás életem alkonyán mindazt, ami hosszú munkásságom alatt felemelt és lelkesített, avagy ami elégszer bánattal és keserűséggel töltötte el lelkemet. Mert hiszen mindenkinek kijut ebből a kálváriából, kit egy nagy és nemes cél lelkesít és hajt ellenállhatlan erővel előre, hajt tovább-tovább a kitűzött cél felé.»

Az a szoros viszony, mely Lázárné Kasztner Jankát szerkesztőségünkhöz fűzte, tiltja könyvének bővebb ajánlgatását, melyre különben sem szorult. Kétségtelen, hogy érdeklődéssel fogják olvasni mindazok, kiket Lázárné nemes, nagy kultúrmunkája érdekel. Tanítványai könyvtárában bizonyára ép úgy meg fogjuk e művet találni, mint az általuk vezetett leányintézetek könyvtárában, melyeknek okvetlenül meg kell azt szerezniök. *S. J.*

*

Marguerite Andoux: Marie-Claire.

Nemrégiben nagy hír szállt országról országra! Marguerite Andoux, egy szegény párizsi varrónő, akadémiai díjat nyert regényével: Marie-Claire-vel. Mondhatjuk így is: egy egyedülálló, meglett nő, aki sokat szenvedett, sokat dolgozott és nagyon sokat átélt, visszagondolt fiatalságára. Meleg szeretettel megalkotott egy fiatal leányt, egy élettörténetet, egy egész regényt csupa poézissal. Igazán szép ez a regény! Vigasztalóan szép, ahol végtelenül szomorú és komolyan szép, ahol derültebb. A gyönyörködés kedvéért íródott eleitől végig. A gyönyörködés visszatart bennünket sokáig a szépségnél, de nemsokára a tárgy is, az események is, szinte kínálkoznak arra, hogy a nőnevelés vizsgálódó figyelmét magukra vonják. Hogy művésziek?! Annál jobb! Hátha gazdagíthatják egy-egy művészi színnel a pedagógiát!

Itt van mindjárt a regényhősnő, Marie-Claire! Olyan tanulságos, mikor mint kislány, majd mint fiatallány, meséli nekünk, hogy mit látott, gondolt, érzett, hogy mit élt át ötéves korától húszig! Kicsike még és még fázik testében-lelkében, mikor bekerül az iskolába. Édes-

anyját a halál vette el tőlük, édesapját a fájdalmas elzüllés. Minden gyerekre döntő fontosságú lehet egész jövőjébe, ha az iskola képes felmelegíteni a lelkét, de erre a szerencsétlen kis teremtésre kétszeresen életszükség. S ez sikerül is, azoknak a kedves jó apácáknak, kiknek maguknak is egész világ az iskola!

Először azzal ismerkedünk meg, hogy hogyan bánik a «legkisebbel» Soeur-Marie-Aimée, kedves testvér és hogy hogyan forgolódnak körülötte a jóindulatú bonne-ok. Látjuk, hogy a kis Marie-Claire külön ül a katedrának egyik védet, meleg sarkában, hogy jóságos, szeretcttől áthatott tekintetekkel találkozik; hogy megölelik, megcsókolják anyai gyengédséggel; hogy hideg éjszakákon nem hagyják egyedül; hogy czép képekkel kapja az abc-s könyvet; hogy órán-kívül sokat segíthet másokon és rajta is segítenek. Mindez élénk képekben vonul el előttünk, sok apró fontos részlettel. Mindez olyan, mintha kicsit magunk is átéltük volna, annyira világosan és meghatóan beszél az, aki legjobban tudja, hogy mennyit érhet még egy-egy óra, egy-egy simogató tekintet is!

Később megjelenik előttünk Soeur Agathe a betegszobában. Úgy megszeretjük, amint vagy örömöt tud szerezni kis növendékeinek egész egyszerű anyagi eszközökkel, pici szalaggal vagy apró cukorral, kinek-kinek a kedve szerint! Amint gyógyítja a sebeket nagy lelki tulajdonságokkal; derült jósággal, fáradságot nem ismerő türelemmel, sok természetes okossággal és leleményességgel!

Soeur-Marie-Aimée ragaszkodása és Soeur-Agathe gondos ápolása még jobban feltünteti a klastromban mindazt, ami fájdalmat, félelmet vagy megütközést ébreszt. Majd kikerül Marie-Claire a majorban kezdetben pásztornak, időjártával házilánynak! Eleinte annyira visszavágyik innen régi otthonába, hogy egyszer későn este megszökik és nem tudnák visszatéríteni a keserves, sötét éjjel meg a borzalmas erdő sem, ha utól nem éri a majoros és vissza nem fordítja kedve ellenére. És lassanként mégis meg tudják nyugtatni és boldoggá tudják tenni! A majorban válik határozott egyéniséggé. Itt nevel belőle embert komoly önfenntartása, ideális szerelme, nagyon megszeretett környezetének sok küzdelme. Olyan kedves, amint a derék majoros felszólítja, hogy legyenek jóbarátok; amint a majorosné bizalmas családtagnak tekinti; amint gazdájának a fivére órákon át elbeszélget vele igaz nagyrabecsüléssel!

Azután jön a sok csapás; jönnek az idegenek a régi meghitt tanyára. Ő mégis bemegy ujra az intézetbe addig, amíg végre egyszersmindenkorra elindul ki a világba. Bejön és már nemcsak az élet, hanem a szenvedés iskoláját járja! Milyen tapintatos gyengédséggel fogadja most új feljebbvalója, a fiatal Désirée-des-Anges, ki nemrég öltözött be a nehéz, sötét szerzetesi ruhába! Mennyire társnőjévé szegődik! Mennyire őrzi; mennyire lefoglalja a figyelmét könyvvel, munkával, beszélgetéssel, mikor megbetegszik, mikor többi szenvedése után csalódik szerelmében is! Mennyire elkövet mindent régi emlékekkel és új benyomásokkal, hogy vonzalmát megnyerje, hogy vonzalmán át jó hatást gyakoroljon kedélyére! Még az alvó-szobákat elválasztó függöny is kihúzódik közöttük! Az apátlan, anyátlan árvának, a szegény elhagyott leánynak, minden gondolata közös a hatal-

mas kedves testvérrel! És erre a szegény leányra ez nagy áldás, mert a lelkében nemcsak szerelem van, hanem tele van az szeretettel is!

Nem is válik hideggé Désirée-des-Anges, csak akkor, mikor a halál fiatalon elszólítja. Elmúlása hozzájárul ahhoz, hogy kis társnője egy-két nap mulva kiderül a klastromból. Feltűnik előtte néhány pillanatra rég nemlátott testvére, ki azután megint elutazik és egészen magára hagyja. A pályaudvaron áll egyedül; nem tudja menjen-e, maradjon-e. A párizsi gyorsvonat épen indul. Kérdik, hogy fel akar-e ülni ő is. Hirtelen azt feleli «igen». Hálásan fogadja, hogy az egyik szíves állomástiszt megváltja a jegyét. Sorsa eldől. Indul. Szinte érezzük, amint elrobog, meglepetten. Csodálkozva kérdezzük magunktól, hogy csakugyan ekkora hatalma lehet az emberi életekben az ilyen csekély előzékenységnek?!

Hogy milyen lesz az a sors, ami itt eldőlt, az a regényből már nem világlik ki. A kritikákból és az életrajzi adatokból az»nban tudjnk, hogy Marie-Claire-ben sok van Marguerite Andoux-ból. Az élet képében elénkvarázsolhatjuk a jövőjét is annak, kinek a multját a regényből jól ismerjük!

Keressük csak fel kérdő tekintettel Marguerite Andaux alakját! Bizonyosan beszélhet nekünk ő is a női lélek fejlődéséről. Tudjuk, hogy varrónő lett és elfogultság nélkül is elmondhatjuk, hogy sok kellemes óráját köszönhette az iskola jótéteményeinek. Például a gyakorlati munka mellett sokat olvasott s tette ezt egész szenvedélyesen. Hű maradt a könyvekhez mindig. Olvasási kedve jól befolyásolta nemcsak pihenését meg szórakozását, hanem egész gondolkozásmódját és beszédjét. Közben-közben irogatott a saját örömére, vigasztalására s az írás mindjobban emelte azt, amit az olvasás életre keltett. Amit alkotott, az irodalmi esemény volt, az biztatja folytatásra, esetleg talán életpályájának a megváltoztatására. *S. M.*

*

Wagner János. A KIS TUDÓSOK Budapest 1909. Singer és Wolfner kiadása. 136 l. Ára?

Wagner János az ifjúság iránt érzett szeretettel, nagy pedagógiai érzékkel és alapos, biztos természetismerettel irott könyvvel ajándékozta meg ismét a magyar ifjúságot. A könyvét szépen is írta, igazi irómüvészettel, közvetlen, szines magyar nyelven. Két jó pajtás levelezéséből áll a könyv, két kis természetszerető, természetkutató fiú levelezéséből, kik egymást tanulmányaikról, kirándulásaikról, felfedezéseikről értesítik. Oktató szándéka dacára sem unalmas, kedves könyv ez, melyet Mühlbeck Károly szép rajzai díszítenek és négy szép szines melléklet. Ajánljuk iskolai könyvtáraink figyelmébe. *S. I.*

*

A tanítók Patronázs tevékenységéről. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 16,785/1911. sz. rendeletében felhívta az iskolai hatóságokat, kir. tanfelügyelőket, hogy a tanítókat egyfelől a gyermekvédelem érdkében hozott törvényekkel, miniszteri rendeletekkel, másfelől ugyanezen célt szolgáló társadalmi munkával, mozgalmakkal ismertessék meg. A miniszter nagy súlyt helyez arra, hogy az ország

tanítósága, mint az ifjúság nevelője, a legnagyobb mértékben kivegye részét abból a munkából, mely az elhagyott, az erkölcsi romlás veszélyének kitett, züllésnek indult fiatalkorúak megmentését célozza. Mosdóssy Imre kir. tanácsos, a székesfőváros kir. tanfelügyelője ebből a célból egy kisebb terjedelmű füzetbe foglalt ismertetést adott közre, mely a fennebb érintett szempontoknak megfelelően a tanítóságot úgy a gyermekvédelmi törvénnyel, mint a patronázs tevékenységgel ismerteti meg. Maga a gyermekvédelmi törvény, az arra vonatkozó miniszteri rendeletek. a társadalom ez irányú mozgalmai bizonyára ismerősek már a tanítóság előtt, s éppen ez okból a füzet legértékesebb részei azon gyakorlati útmutatások, melyekben a szerző konkrét formában körvonalazza és megjelöli azokat az utakat, módokat, melyek a tanítóság munkáját munkáját általában is, és különös ágazataiban is a patronázs-ügyhöz, a fiatalkorúak fölügyelőhatóságához kötik és vezetik, abba belekapcsolják. Főként értékes azonban a legutolsó fejejezete, mely az iskolákban, a tanítótestületekben végzendő munkának szervezetét mutatja be, mely minden tanítótestület kebelében alakítandó, s ilyképen a tanítóság a gyermekvédelem ügyének, a gyermekbiróságok munkájának valóban legértékesebb és legtekintélyesebb támogatójává lesz. A füzetet melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe.

*

Beküldött könyvek:

Tiz arany pályadíjat tűzött ki a «Háztartás», a Magyar Asszonyok Közlönyének szerkesztősége a legjobb ételrecept beküldőjének. Az első díj öt arany, második dij három arany és a harmadik díj két arany. A pályázaton bárki résztvehet, levesek, levesbevalók, mártások, előételek, sült és főtt húsok, halak, főzelékek, torták és tészták elkészítési receptjével. A beérkezett recepteket a főzőiskolában bizottságilag kipróbálják. a megfelelő recepteket azután a Háztartás számaiban megjelennek. A pályázat eredményét az 1912 február 20-iki «Háztartás»-ban hirdetik ki. Pályarecipék 1912 február 1-ig a «Háztartás» szerkesztőségének, Urainé Hentaller Lilly szerkesztő címére, Budapest, VII., Thököly-út 162. sz. küldendők.

A bölcselet története. A filozófia irodalmában ismeretes filozófiatörténeti kézikönyvek között a legjobb, a legismertebb és legáltalánosabban elterjedt a német Schwegler műve, mely néhány év előtt a Filozófiai Írók Tárában jelent meg. Az első kiadása rövid idő alatt teljesen elfogyott, úgy, hogy most már új kiadásra lett szükség. Ez a második kiadás nagy gonddal átdolgozott formában most jelent meg ugyancsak az *Alexander* Bernát és *Bánóczi* József által szerkesztett Filozófiai Írók Tárában. A több mint hetedfél száz lapra terjedő könyvet a *Franklin-Társulat* adta ki; ára 10 K.

Mæterlinck a méhekről. A nálunk inkább csak drámáiból ismeretes francia költőnek hazájában legolvasottabb könyve a méhek életéről szóló könyv. Finom természeti megfigyelésekből indul ki, de ez csak kiinduló pontja, illetőleg illusztráló anyaga lassanként kialakult világnézete feltárásához. Mæterlincknek ez a könyve egyike a modern

filozófia legművészibb s emellett legmagvasabb termékeinek. Magyarra *Binder* Jenő fordította nagy gondossággal, s a *Franklin-Társulat* adta ki az Olcsó Könyvtárban. Ára 1 K 40 fillér.

Benedek Elek újabb ifjúsági művei. Nagy népszerűségű ifjúsági írónk *Benedek* Elek két újabb könyvecskéje jelent meg most. Az egyiknek a címe *A félkezű óriás*, hosszabb székelyföldi történet az ötvenes évekből, tele erős magyar hangulattal, a jellemzetes alakok egész sorával. A másik könyvben *Apró mesék* vannak, kedves termékei a kitünő magyar mesemondó leleménynek. Mind a két mű a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) cég *Benedek Elek kis könyvtára* című vállalatban jelent meg; az első kettős szám, ára 1 korona 20 fillér, a másiknak ára 60 fillér.

A «Vasárnapi Ujság» idei karácsonyi albuma, mely mint minden előfizetőnek járó ajándék, kiállításának díszével és tartalmának gazdagságával szenzációja lesz a karácsonyi könyvpiacnak, már erősen készül. Egyik érdekessége lesz Móricz Zsigmond színdarabja, az Aranyos öregek, melyet most adnak elő a vígszinházi Móricz-matinén, Blahánéval a főszerepben. **A «Vasárnapi Ujság»** december 3-iki száma szép kepekben mutatja be a budapesti Néporát, a berlini magyar esküvőt a Szőgyén-Marich családban, a zirczi apátságot, Kernstock Károly festményeinek kiállítását, a Sumurun előadását a Vígszínházban, a Móricz Zsigmondmatinét, a lakásberendezési kiállítást, a római konzisztórium egy ülését a pápa jelenlétében, hadi repülőgépeket. Szépirodalmi olvasmányok. Kaffka Margit regénye, Szász Béla verse, Szebenyei József novellája, Atherton angolból fordított regénye. Egyéb közlemények: Casals, a Budapesten járt világhírű gordonkaművész arcképe. Alexander Bernát színházi levele, tárcacikk a hétről s a rendes heti rovatok. Irodalom és művészet, sakkjáték, stb. — A «Vasárnapi Ujság» előfizetési ára negyedévre öt korona, a «Világkrónika»-val együtt hat korona. Megrendelhető «Vasárnapi Ujság» kiadóhivatalában (Budapest, IV. ker., Egyetem-utca 4. sz.) Ugyanitt megrendelhető a «Képes Néplap», a legolcsóbb ujság a magyar nép számára, fél évre két korona 40 fillér.

A «Jó Pajtás» kötetei. *Sebők* Zsigmond és *Benedek* Elek kitünő képes gyermeklapja a «*Jó Pajtás*» idei évfolyamának első féléve most jelent meg pompás kötésben, amelynek födelét *Faragó* Géza szép szines címképe díszíti. Hatalmas, díszes kötet, amely csaknem 500 oldalt foglal magában, a legváltozatosabb és leggazdagabb tartalmú ifjúsági olvasmány, amit csak kapni lehet. Képei is nagyon gondosan vannak megválogatva, jeles magyar nővészekből alakult az illusztráló gárdája. Ily módon a «*Jó Pajtás*» új kötete számíthat arra, hogy a legnépszerűbb ifjúsági könyvek közé kerül. A pompás, nagy kötet ára 6 korona.